

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

Diplomová práce:

NOVÉ NĚMECKÉ VÝPŮJČKY

V ČEŠTINĚ/

NEW GERMAN BORROWINGS IN THE
CZECH LANGUAGE

Vedoucí DP:

PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D.

Autorka DP:

Bc. Renáta Neprašová

Adresa trvalého bydliště:

Za Školou 116/2

588 12 Dobronín

Adresa přechodného bydliště:

Pod Labuškou 952/13

180 00 Praha 8 - Libeň

obor studia: N ČJ – NJ

typ studia: prezenční

Rok dokončení DP:

2014

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze DP je identická s její tištěnou podobou.

v Praze dne

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce PhDr. Ladislavu Janovcovi, Ph.D., za cenné rady, podněty, připomínky a čas, který mi při zpracovávání práce věnoval.

Obsah

Obsah	4
1. Úvod	6
2. Terminologické vymezení problematiky	9
2.1 Vymezení termínu neologismus	9
2.2 Klasifikace neologismů	11
2.3 Vymezení termínu výpůjčka/přejímka	15
3. Integrace a adaptace přejímek	22
3.1 Adaptace ortograficko-ortoepická	23
3.2 Adaptace morfologická	25
3.3 Adaptace slovtvorně-paradigmatická	28
3.4 Adaptace lexikální	29
3.5 Postintegrativní vývoj přejatých slov	29
4. Německé výpůjčky ve slovnících a neologické databázi	31
4.1 Německé výpůjčky ve výkladových slovnících	33
4.2 Německé výpůjčky v publikaci Co v slovnících nenajdete	34
4.3 Nové německé výpůjčky ve slovníku cizích slov	35
4.4 Nové germanismy ve slovnících neologismů	36
4.5 Germanismy v neologickém materiálu	37
5. Význam a produktivita nových německých výpůjek	41
5.1 Nové substantivní výpůjčky	41
5.1.1 Životná maskulina – názvy osob a jejich charakteristika	41
5.1.2 Neživotná maskulina	44
5.1.3 Feminina – názvy věcí, vlastností a činností	48
5.1.4 Neutra	50
5.2 Nové adjektivní výpůjčky	51
5.3 Nová přejatá adverbia	53
5.4 Nové slovesné výpůjčky	54
5.5 Nové hybridní složeniny	55

5.6	Pojmenování vzniklá dle názvů německých produktů, společností a skupin	58
5.6.1	Germanismy motivované názvy automobilových značek	58
5.6.2	Germanismy motivované názvy německých společností a produktů.....	61
5.6.3	Germanismy motivované názvy německých hudebních skupin	63
5.7	Pojmenování motivovaná německými vlastními jmény.....	63
6.	Frekvence nových německých výpůjček	69
6.1	Tabulka frekvencí německých výpůjček	71
7.	Závěr.....	79
8.	Literatura	81
9.	Resumé	85
10.	Résumé	86
11.	Klíčová slova	87
12.	Příloha – Rejstřík zkoumaných německých výpůjček	88

1. Úvod

Ve své diplomové práci se zabývám novými německými výpůjčkami v českém jazyce. Materiál pro výzkum jsem získala z neologické databáze Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR v. v. i. Tato databáze obsahuje kromě neologismů, které ještě nebyly začleněny do slovní zásoby češtiny, také lexémy, které byly přejaty dříve, ale v současné komunikaci se objevují v novém významu, nebo lexikální jednotky relativně starší (doložené například již v listkovém Národním lexikálním archivu), které jsou revitalizovány a znovu pronikají do komunikace mluvčích jazyka. Zaměřuji se převážně na výpůjčky okazionální povahy, jež jsou užívány příležitostně a je otázkou času a jejich komunikační adaptace, budou-li začleněny do českého lexika. Součástí výzkumu jsou však také neosémantismy, slova revitalizovaná a výrazy, které mluvčí jazyka znají z vlastního úzu, ale v neologické lexikální databázi byly zachyceny teprve během posledních 20 let. Zabývám se německými výpůjčkami v širokém slova smyslu. Analyzuji tedy také lexikální jednotky vzniklé z německého základu, hybridní složeniny, blendy vzniklé kombinací německých komponentů a odvozeniny z německých vlastních jmen a názvů.

Lidské poznání se neustále vyvíjí, vytvářejí se nové produkty, vznikají nové organizace, nové jevy v přírodě i společnosti, které s sebou přinášejí potřebu nových pojmenování. Jazyk na tyto společenské nebo technické změny a pokrok reaguje vznikem nových lexikálních prostředků. Pohled na realitu se neustále mění a to vyžaduje náhradu dosavadních pojmenování přesnějšími, výstižnějšími výrazy. Neologismy však nevznikají pouze z potřeby pojmenovat nově vzniklé jevy, jsou mnohdy výsledkem spontánního tvoření. Studium neologismů tak odráží vývoj současné slovní zásoby, bohatost jazyka a jeho otevřenost ostatním jazykům. Výzkum neologismů poukazuje na schopnost přizpůsobit se pokroku nejen z hlediska technologického nebo společenského, ale i z hlediska jazykového.

Neologismy vznikají ve všech obdobích jazykového vývoje, vždy se vztahují k určité časové epoše. Mnou zkoumané německé výpůjčky mnohdy vznikly nebo se mechanicky přejaly do české slovní zásoby v důsledku kontaktu se světem, protože čeština je otevřená vlivu jiných jazyků. Ačkoliv mezi přejímkami z cizích jazyků v současné době převažují anglicismy, nových germanismů, které se ještě nezařadily do slovní zásoby, začalo během několika posledních let přibývat. Můj zájem o problematiku jazykového kontaktu češtiny a němčiny je vyvolán z části studiem německého jazyka, především však pozoruhodností jazykové kreativity při vytváření nových jednotek slovní zásoby.

V teoretické části své práce se zabývám vymezením termínů neologismus, výpůjčka či přejímka a germanismus. Uvádím různé pohledy na problematiku vymezení těchto pojmů, zmiňuji se o jednotlivých kritériích klasifikace neologismů, o způsobu jejich tvoření, věnuji se jednotlivým typům nových slov a stručně charakterizuji související pojmy jako neosémantismus, okazionalismus, potencialismus, internacionalismus či xenismus. Nastiňuji také dělení výpůjček podle postavení v lexikálním systému či jejich dělení na základě kontaktů jazyka původního a jazyka příjemce.

V další části své práce se věnuji adaptačním fázím výpůjček. Společně uvádím adaptaci výslovnostní a pravopisnou, jež se vzájemně ovlivňují, zabývám se pravopisnými a výslovnostními variantami. Dále hovořím o přizpůsobení přejímek českému tvarosloví. V neposlední řadě se zabývám adaptací výpůjček na sobě vzájemně závislých, slovtvorně spjatých. Stručně se zmiňuji o adaptaci lexikálně-sémantické. Přejímky se zároveň vyvíjejí postintegrativně, podle využití ve slovní zásobě se může jejich charakter měnit, může dojít i k negativní integraci, o níž se zmiňuji v závěru této části.

Ve čtvrté části si všímám lexikografického popisu neologismů, srovnávám germanismy mnou excerpované či nalezené a germanismy již zaznamenané ve slovnících; postupuji chronologicky od nejstarších slovníků výkladových, přes slovníky neologismů až po neologický materiál. Na tomto místě charakterizuji zkoumanou neologickou databázi, proces jejího vzniku a lexikální jednotky, které jsou v ní zachycovány.

Pátá část je zaměřena na analýzu zkoumaných lexikálních jednotek. Nová pojmenování přejatá z němčiny charakterizuji z hlediska sémantického a z hlediska jejich produktivity, expresivity a příznakovosti. U každé výpůjčky je uveden lexém, z něhož pravděpodobně vznikla. Zaměřuji se na význam a produktivitu nových germanismů dle jednotlivých slovních druhů. Nejčastěji jsem se setkala se substantivy konkrétními (*mobilheim, kaugummi, jégrhózny*) i abstraktními (*blutrauš, ostalgie, cajtgajst*). V databázi je zachyceno množství hybridních složenin (*echtvodák, gruppenfotka, fofrreakce*). Zmiňuji se o neologismech motivovaných názvy německých výrobků či organizací (*eppendorfka, trabantolog, passaťák*) a o nových přejímkách depropriálních (*alzheimercentrum, přegrassovat, wulffování*). Výjimečně se objevují také blendy (*merkozy, bachmosféra*). Výpůjčky jsou zachyceny v přirozených kontextech, které uvádím v závorce pro snazší porozumění jejich významu.

Při výzkumu využívám metodu cílené excerpce publicistických textů. Zdrojem mého jazykového materiálu je denní tisk (Mladá fronta Dnes, Právo, Hospodářské noviny a

další), částečně využívám písemnou komunikaci teenagerů a vysokoškoláků (komunikační síť Facebook). Převážně ovšem čerpám z materiálu, uloženého v neologické excerpční databázi webové aplikace EDA, ke kterému mám přístup díky své třípůleté práci v Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., v oddělení současné lexikologie a lexikografie. V excerpčním úseku již několik let probíhá cílená excerpce denního tisku, časopisů, reklamních materiálů a vybraných publikací s cílem shromáždit neologický materiál. Na základě tohoto materiálu byly již dříve vydány slovníky *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 1* a *Nová slova v češtině. Slovník neologizmů 2*. Jako zdroj některých kontextů v příkladové části mi posloužil elektronický mediální archiv Newton Media.

Vzhledem k tomu, že databáze zachycuje pouze dynamiku slovní zásoby, ale nikoliv její frekvenci, věnuji se v šesté části své práce analýze frekvence zkoumaných výpůjček. Frekvenci ověřuji ve třech zdrojích – v Českém národním korpusu, v mediálním archivu Newton Media a internetovém vyhledávači Google. Český národní korpus je vybrán, protože jde o soubor autentických textů, které jsou zobrazeny ve svém přirozeném kontextu, je tedy ideálním nástrojem pro výzkum četnosti jevů a jejich typického úzu. Využívám synchronní korpus SYN uveřejněný v roce 2010. Mediální archiv Newton Media obsahuje plná znění zpráv tištěných periodik, internetu a doslovné přepisy zpravodajských a publicistických pořadů z televize a rozhlasu, proto je vhodným nástrojem pro zjišťování frekvence výpůjček v publicistických textech. Google je zvolen jako doplnění frekvenční tabulky, jelikož je zásobárnou internetových diskusí, komentářů a textů, které nejsou součástí Českého národního korpusu a mediálního archivu. V závěru této části se nachází přehledná tabulka frekvencí, které byly ověřeny ve třech uvedených zdrojích. Práce obsahuje v příloze také abecední rejstřík zkoumaných německých výpůjček.

Přejímky z cizích jazyků jsou v současném neologickém materiálu zastoupeny hojně. Ačkoliv jsou převážně excerpovány anglicismy, začíná v důsledku bližších socioekonomických vztahů mezi zeměmi EU přibývat i výpůjček z jiných jazyků. V publicistických textech často čteme o sousedním Německu, které jako jeden z hybatelů dění v Evropě ovlivňuje i dění v České republice. Není tedy divu, že němčina začíná v posledních letech více ovlivňovat i slovní zásobu češtiny.

2. Terminologické vymezení problematiky¹

Problematika nových lexikálních prostředků je jedním z významných témat lingvistického výzkumu. Dokladem vysokého zájmu o neologické jevy je řada prací zaměřená na tuto tematiku, produkce neologických slovníků a také pozornost, která je věnována neologickým a neografickým tématům na mezinárodních fórech (Martincová, 1999). Uvedené disciplíny, neologie a neografie, se věnují vymezení pojmu neologismus a jazykových jevů s tímto pojmem souvisejících, dále pak kritériím, na jejichž základě lze neologismy zjišťovat, určovat a hodnotit, a v neposlední řadě typologii neologismů. Neologie zkoumá také vliv komunikačních podmínek a současné jazykové situace na vývoj neologických jevů. Pozornost je věnována univerbizaci a multiverbizaci, terminologizaci a determinologizaci, internacionalizaci a přejímání z cizích jazyků. Neologie jako relativně samostatná nauka, zkoumající neologismy, se etabluje ve 2. polovině 20. století, neografie se zabývá tvorbou neologických slovníků.

Výzkum zabývající se jazykovou kreativitou a nepřetržitou regenerací, restrukturalizací a stabilizací lexika je podstatný pro studium slovní zásoby, slovo tvorby, stylistiky, terminologie, synchronní dynamiky a diachronního vývoje jazyků, navíc pomáhá zodpovědět některé obecné otázky teorie jazyka a jeho výsledky se mohou prolínat s výsledky výzkumu dalších disciplín, např. sémiotiky, pragmalinguistiky, sociolinguistiky a dalších. Neologií a jejím lexikografickým zpracováním se zabývá množství statí, studií, monografií a slovníků jednotlivých národních jazykověd, jejichž selekci představuje starší výběr z národních bibliografií (Neologie a neografie, 1999).

Následující kapitola se zaměřuje na vymezení termínů, s nimiž budeme dále pracovat, a to neologismus a výpůjčka či přejímka.

2.1 Vymezení termínu neologismus

Přesné a vyčerpávající vymezení termínu neologismus se v české lingvistice zatím neustálilo. Martincová (1998) považuje za neologismy převážně lexikální prostředky, které je možno charakterizovat jako nové. Jsou to tedy nová pojmenování, nové jednoslovné i víceslovné výrazy nebo slova s novým významem. To, že je lze charakterizovat jako nové,

---

¹ Tato část je částečně převzata z bakalářské práce (Neprašová, 2012), upravena a rozšířena.

znamená, že se tyto výrazy objevily na periférii slovní zásoby a vypadá to, že se alespoň na nějakou dobu začlení do slovní zásoby jazyka.

Z hlediska jejich uplatnění a užívání v současné spisovné komunikaci patří mezi neologismy i další lexikální prostředky, například výrazy, u nichž se změnila jejich původní příznakovost. Stejně tak je možné za neologismy označit výrazy, které byly z oficiální komunikace vyřazeny, ale nyní se do slovní zásoby znovu navracejí, jsou revitalizovány.

Podle Hausera je neologismus nedávno vzniklé pojmenování: „*Neologismy vztahujeme vždy k současnosti. Protože okamžitý stav po této stránce vlastně neznáme (nemůžeme říci, které slovo právě teď vzniklo), hodnotíme jako neologismus pojmenování, které se objevilo nedávno, od jehož vzniku nás dělí nepříliš velký časový odstup.*“ (Hauser, 1980, s. 44).

Encyklopedický slovník definuje neologismus jako „*lexikální jednotku, která se ve vztahu k existujícím jednotkám slovní zásoby současného jazyka vyznačuje novostí, a to jak z hlediska vzniku, tak z hlediska funkčního (funkčně systémového, komunikačního, stylistického).*“ (ESČ, 2002, s. 284). Jsou to lexikální jednotky, jejichž vznik je zapříčiněn potřebou nazvat nové věci nebo jevy. Vznikají rovněž z potřeby nahradit dosavadní pojmenování prostředkem přesnějším, mohou vznikat také záměrným hledáním působivého vyjádření nebo spontánním tvořením ve všech sférách a útvarech národního jazyka. Neologismy jsou vázány svým vznikem na určité období, tvoří tedy vrstvu dobově příznakových prostředků českého lexika.

Podle Janovce (2013) je neologismem lexikální jednotka s příznakem novosti v širokém slova smyslu. Jsou určitým protikladem k historismům nebo archaismům, jsou dokumentem doby, ve které vznikly. Nová pojmenování obohacují slovní zásobu, pojmenovávají předměty reality. Vznikají však také neologismy nepojmenovávající něco nového, ale něco již existujícího. Tato synonyma pak původní pojmenování nahradí nebo pouze rozšíří slovní zásobu.

Slovník spisovné češtiny uvádí kritéria určování konkrétních jednotek jako neologismů, jedná se o kritérium časové, kritérium jazykové variety, strukturní, lexikalizace a uzualizace. Neologismy tedy určujeme dle hlediska doby vzniku; hlediska útvaru, v němž vznikají a v němž se uplatňují (spisovný jazyk, běžná mluva, slang atd.); z hlediska strukturního; z hlediska zapojení nové jednotky do slovní zásoby a jejího

zobecnění v úzu. Možné je i kritérium psychologické, tedy názor uživatele jazyka na novost výrazu.

Neologismus je z vývojového hlediska jednotka, která není součástí slovní zásoby období, které předchází období zkoumanému (Janovec, 2013). Toto hledisko (mimo jiných) lze využít při tvorbě slovníků a lexikografických příruček. První záznam lexému však vždy nemusí odpovídat době, kdy vznikl (viz kapitola o zkoumané neologické databázi).

M. Ziková (2001) označuje neologismy za tzv. perspektivní lexikální jednotky, které se za určitých podmínek mohou dostat z periferie slovní zásoby do jejího centra. Perspektiva přesunu z periferie do centra slovní zásoby je vyšší, pokud je nový lexém vytvořen podle slovotvorných pravidel již existujících v jazyce. Často se však součástí slovní zásoby stávají i taková nová pojmenování, jež slovotvorná pravidla češtiny porušují.

Podle Martincové (1983) se při určování jazykových jednotek jako neologismů vycházelo z kritéria časového, tzn. stanovil se určitý mezník a slova vzniklá po něm byla považována za neologismy. Dalšími možnostmi je určení neologismu podle data prvního záznamu nebo podle hodnocení uživatele jazyka, jemuž jednotka připadá nová, zvláštní. Dle jiného kritéria je mezi neologismy zařazována lexikální jednotka hodnocená jako nová vzhledem ke spisovné lexikální normě. Martincová uvádí, že tato kritéria nejsou dostačující a metodika určování neologismů se znovu diskutuje. Martincová ve své publikaci přistupuje k novým lexikálním jednotkám z hlediska synchronního, na základě onomaziologického přístupu se zabývá neologismy z hlediska genetického a funkčního. Z genetického hlediska jsou nové lexikální jednotky určeny rysem novosti, jenž určuje nová motivovaná pojmenování. Z hlediska funkčního je na neologismy pohlíženo v souvislosti s jejich začleněním do slovní zásoby jazyka a jejich funkcí v ní. Nové lexikální jednotky mohou, ale nemusí být přijaty do užívání nositeli jazyka.

2.2 Klasifikace neologismů

Z hlediska strukturního dělí Encyklopedický slovník (2002) neologismy na slovotvorné, přejatá slova, neosémantismy, víceslovná pojmenování a frazémy. Z hlediska funkčního pak neologismy rozumí jednotky, které byly původně užívány v závislosti na pracovním, zájmovém nebo sociálním prostředí a nyní se mění jejich původní příznakovost. Specifickými funkčními neologismy jsou pak okazionalismy, individualismy, módní neologismy a dobová slova.

Jedním z možných dělení je odlišení neologismů lexikálních, sémantických, kontextových a frazeologických (Sochová – Poštolková, 1994). Nejčastěji mezi neologismy lexikální patří přejímky z cizích jazyků, i když jsou možné i přejímky frazeologické. Jako lexikální neologismy chápeme přejímky, pro něž neexistuje přesný český ekvivalent nebo se český výraz zatím neustálil. Mezi lexikální neologismy můžeme zařadit nové české výrazy nebo denominativní slovesa odvozená z cizích i domácích základů, jako je například *rozporovat*, *servisovat* atd. Neologismy vzniklé sémantickým tvořením vznikají rozšířením původního významu, specifikací původního významu nebo jeho přenesením. Mezi kontextové neologismy patří nový kontextový celek, jehož význam má málo nebo nemá nic společného s původním významem dominantního slova ve spojení.

Rozdělení neologismů podle Hausera (1980) bere v potaz hledisko původu – dělí neologismy na domácí a cizí. Domácí neologismy jsou tvořeny běžnými slovtvornými postupy. Přejatá slova, která Hauser označuje jako cizí, se dají dále vnitřně rozčlenit podle přízpůsobení slovům domácím, stáří přejetí, jazyků, z nichž byla přejata, nebo funkce. Podle stupně adaptace člení Hauser tyto neologismy na zdomácnělé a nepřizpůsobené, které uživatel jazyka stále bere jako cizí.

Hauser rovněž dělí neologismy na slovtvorné, souslovné, frazeologické a neologismy sémantické – podle způsobu jejich tvoření.

Podrobnější je rozdělení z hlediska slovtvorného dle Martincové (1998). Nová pojmenování jsou zde rozdělena podle slovtvorných postupů: přejímání, kalkování, tvoření víceslovných pojmenování, odvozování, skládání, tvoření slov zkratkových, přenášení pojmenování jednoho pojmu na základě vnější podobnosti (metafora), na základě vnitřní, funkční souvislosti (metonymie), rozšíření nebo zúžení významu. Poslední typ tvoření slov se obvykle označuje jako tvoření sémantické.

Slovník neologismů zařazuje mezi neologismy také slova, která byla z veřejné komunikace odsunuta, ale nyní se do slovní zásoby opět navracejí. Tyto výrazy se mohou do slovní zásoby vrátit se změněným nebo posunutým významem nebo příznakem.

Podle Mistríka (2002) se neologismy do slovní zásoby začleňují několika způsoby: vznikají pro potřebu odborného a publicistického stylu, z důvodu nutnosti pojmenovat nově vzniklé věci, dále vznikají také přenášením významu nebo vypůjčením výrazu z jiných stylů či oborů. Dle Dokulila se při začleňování neologismů navazuje na „*to, co jazyk již vytvořil a co se ukázalo schopným života a schopným být základem a východiskem*“

nového.“ (Dokulil, 1962, s. 19). Nová pojmenování proto vznikají na základě původní slovní zásoby jazyka, jeho stavby, původního utváření slov, dále jejich vznik závisí na pravidlech a principech dané etapy vývoje jazyka v konkrétním období. Jednou z nejsnazších cest, jak dát jazyku nová pojmenování, je podle Dokulila přejímání hotových cizích výrazů.

Janovec (2013) počítá mezi neologismy kromě jednotek systémově utvořených, které mají reálnou možnost začlenit se trvale do slovní zásoby (tzv. vlastní neologismy), také lexémy vázané na konkrétní text, tedy okazionalismy, autorská slova a potenciální slova.

Vlastní neologismy jsou pravidelně tvořené, motivované společenskými pojmenovacími potřebami. Mezi vlastní neologismy patří kompozita, deriváty a přejímky, dále pak lexémy vzniklé abreviací, překrucováním, mechanickým krácením nebo slovotvornou kombinací a víceslovná pojmenování.

Strukturální neologismy jsou lexémy, jež vznikly slovotvornými procesy (tedy derivací, kompozicí nebo abreviací) na základě výrazů, které již ve slovní zásobě existují, nebo na základě dalších neologismů (Janovec, 2013). Nejčastěji v současné době neologismy vznikají derivací. Také kompozice je produktivním slovotvorným postupem².

Mezi neosémantismy patří většinou jednoslovné lexémy, které, jak uvádí Janovec (2013), vznikají z potřeby uživatelů jazyka pojmenovat novou skutečnost, z potřeby výstižnějšího vyjádření nebo ozvláštnění textu, nebo se do češtiny dostávají kalkováním (význam je rozšířen v rámci jiného jazyka a do češtiny se zařadí následovně jako ekvivalent lexikální jednotky z cizího jazyka). Stejně tak píše Mravinacová (2005a), že některé neosémantismy vznikají v důsledku cizojazyčných vlivů. Týká se to zvláště výrazů, které mají nadnárodní charakter. Nový význam získávají například lexémy dříve v českém jazyce omezeně užívané, jejichž uplatnění se šíří i do jiných typů komunikace. Jejich význam je tak aktualizován nebo specifikován³. Další možností vzniku neosémantismu je výrazná změna významu již integrované lexikální jednotky. Tomuto jevu se říká opakovaná internacionalizace (Mravinacová, 2005a⁴), lexém je znovu převzat v odlišném významu. Neosémantismy mohou také vznikat jako sémantické deriváty, které

---

² To dokládá kapitola 5.5 analyzující hybridní složeniny.

³ Ve zkoumaném materiálu se vyskytuje například výraz *gastarbeitr* (v NASCS jako „cizí příležitostný dělník“, v neologickém materiálu přeneseně jako „cizinec vypomáhající v domácím sportovním týmu“).

⁴ Autorka uvádí, že termín pochází od K. Buzássyové (1991).

pojmenovávají novou skutečnost. Neosémantizaci českého lexika výrazně motivuje angličtina, kdy anglický lexém podněcuje vznik českého slova jak sémantikou (pojmenování je vytvořeno podle příznaku zvoleného v rámci angličtiny), tak formou.

Okazionalismy, slova autorská a potenciální vznikají z komunikační potřeby autora textu. V textu plní komunikačně-sémantickou funkci, vyskytují se obvykle v omezeném množství textů a často se dále v jazyce neuplatňují (Janovec, 2013). Okazionalismy většinou nepojmenovávají nově vzniklé skutečnosti, ale hodnotí již existující lexémy, často jsou expresivní. Bývají tvořeny neproduktivními slovotvornými prostředky, proto jsou většinou užívány ojedinele k aktualizaci nebo ozvláštnění textu. Okazionalismy jsou pojmenování tvořená a užívaná příležitostně. Mívají často jiný význam, než by se dalo z jejich podoby usuzovat⁵. Podle Martinové (1985) jsou okazionální pojmenování motivovaná konkrétní řečovou situací, pojmenovací potřebou, komunikačním záměrem a jazykovou invencí mluvčího, ne však pojmenovacími potřebami celé společnosti. Kromě označení okazionální (příležitostná) lze podle autorky tato slova nazvat individuálně tvořená, autorská, individuálně autorská, hapax legomena, kontextový neologismus, autorský neologismus nebo umělecký či básnický neologismus. Oproti neologismům nebývají plně užívána jazykovým společenstvím, ale uchovávají si svou neobvyklost, novost a výrazovou neotřelost nezávisle na době, kdy vznikla. Neologismy tyto vlastnosti postupně ztrácejí. Slova okazionální často bývají utvářena v rámci sféry publicistických textů, kdy jsou užívána novináři z důvodu ozvláštnění textu, ze snahy o výstižnost a o výrazovou neobvyklost. Vyskytují se však také ve sféře umělecké, v esejistice, v odborných projevech, v soukromé korespondenci i v běžných mluvených projevech. Některé okazionální jsou utvářeny na základě imitativní motivace (Martinová, 1985), to znamená, že se opírají o slova již existující v české slovní zásobě. Studium okazionálních pojmenování ilustruje tvořivost jazyka, zdroje jeho regenerace a přetváření, objasňuje také stav současné komunikace. Pokud je okazionální jednotka vytvořena podle určitého sémanticko-slovotvorného vzoru, mluvíme o lexému potenciálním (Janovec, 2013). Potencialismy jsou dosud slovotvorně nerealizované lexikální jednotky, popřípadě jednotky realizované v individuálním komunikačním aktu. Tato pojmenování mají potenciálně možnost zaplnit mezeru ve slovní zásobě a stabilizovat se v ní, protože

---

⁵ Ze zkoumaných německých výpůjček například výraz *pašik*, který vznikl podle německé značky automobilu Volkswagen Passat.

vznikají podle existujících modelů lexikálních jednotek⁶. Okazionalismy vázané na umělecký text (je tedy znám jejich autor) se nazývají autorskými slovy.

Mezi novými pojmenováními se vyskytují také frazémy. Vznikají však pomaleji než jednoslovné neologismy, jejich stabilizace trvá déle. Jsou tvořeny v rámci publicistických textů, ve filmech, reklamách, písních a také dalších, primárně mluvených textech (Janovec, 2013). Frazémy bývají také kalkovány nebo polokalkovány z jiných jazyků. Nové frazeologické jednotky bývají někdy motivovány již existujícími frazémy. Existující frazémy také mohou motivovat vznik jednoslovných neologismů. Ve zkoumaném materiálu jsem se nesečkala s žádným novým frazémem kalkovaným z německého jazyka, proto se dále neofrazeologismům věnovat nebudu.

Produktivním procesem, kterým je obohacována česká slovní zásoba, je také přejímání z cizích jazyků. I dle Encyklopédie jazykovedy (1993) jsou frekventovanými neologismy právě přejímky. Mnohé z nich totiž rychle pronikají i do ústních projevů (veřejného i soukromého charakteru) prostřednictvím publicistiky. Neologismy mohou vznikat polysémií, pokud známé slovo přibere k původnímu významu další. V uměleckém stylu pak neologismy vznikají jako prostředky aktualizace výrazu, ozvláštnění textu. Pokud nový prostředek pojmenovává věc, která již má svůj původní název, stává se expresivním.

2.3 Vymezení termínu výpůjčka/přejímka

Stejně jako v předcházejících případech se i definice termínu přejaté slovo, resp. přejímka či výpůjčka u jednotlivých autorů liší. V Brockhausově encyklopedii se termín výpůjčka vymezuje: „*Ein aus einer fremden Sprache übernommenenes, im Unterschied zum Fremdwort in Phonetik, Morphologie und Orthographie der übernehmenden Sprache angepasstes Wort (zum Beispiel Mauer < lat. maurus). Eine strikte Abgrenzung vom Fremdwort ist nicht möglich.*“⁷ (Brockhaus Enzyklopädie in vierundzwanzig Bänden, 1990, s. 217).

S. M. Newerkla (2004) přidává k definici Brockhausovy Encyklopedie další atribut. Přejaté slovo je slovo z cizího jazyka převzaté, zdomácnělé a přejímajícímu jazyku

---

⁶ Z nových německých výpůjček mezi ně lze zařadit např. adjektivum *hajsavý*, sloveso *fachat* nebo substantiva s českými sufixy *dojčland'ák*, *šuf'lák* či *koštovačka*.

⁷ „Přejaté slovo z cizího jazyka, které je na rozdíl od slova cizího přizpůsobené přejímajícímu jazyku fonetikou, morfológií a pravopisem (např. Mauer < lat. maurus). Striktní odlišení od cizího slova není možné.“ (přeložila – R. N.)

přizpůsobené. Newerkla srovnává slova přejatá a slova cizí, která podle něj neodpovídají pravidlům jazyka příjemce, ale následují stavbu jazyka vlastního. Uvádí i další vymezení přejímky, podle něhož se přejaté slovo přejímajícího jazyka přizpůsobilo hláskově (a flexí).

Newerkla upozorňuje, že nelze jednoznačně rozlišit termíny přejaté slovo a cizí slovo. Každé přejaté slovo muselo být původně slovem cizím, ne každé cizí slovo se však může stát přizpůsobenou přejímkou. Svobodová (2013, s. 133) rozlišuje dva typy přejímek, slova cizí a slova přejatá. Cizími slovy rozumí taková, která jsou „*užívaná s plným vědomím a všemi důsledky jejich cizosti*“. Slova přejatá jsou potom ta, která chápeme jako integrovaná (viz kapitola Integrace a adaptace přejímek). Svobodová však také dodává, že toto terminologické rozlišení není vždy dodržováno. Termín „prejaté slovo“ nebo „cizojazyčná přejímka“ považuje autorka za neutrální, za méně vhodný označuje pojem „výpůjčka“ vzhledem k tomu, že může implikovat „vrácení“. Autorka (Svobodová, 2013, s. 134) uvádí také Danešův termín „xenismus“, tedy „*jazykový prvek, který se odchyluje od norem platných v daném prostředí, a tím naznačuje cizost (příp. pseudocizost)*“⁸. Specifickým typem přejatých lexémů jsou podle Svobodové (2013) kalky, tedy doslovné překlady. Cizojazyčná jednotka je přeložena do cílového jazyka a zachovává si svou původní morfemickou nebo slovtvornou strukturu⁹.

Přejímání lexikálních jednotek je výsledkem kontaktu výchozího a cílového jazyka (Svobodová, 2013). Tento kontakt může mít různou intenzitu. Jazyk, jenž lexém přijímá, může být zároveň zprostředkovatelem pro převzetí do dalšího jazyka. Během tohoto procesu může být ovlivněna forma nebo význam lexému. Podle D. Svobodové jsou nové

---

⁸ Podle Daneše (2009, s. 233) jsou xenismy „*rezultáty mezijazykové interference, většinou podmíněné kontakty mezi lidmi, jazyky a kulturami*“. Podle starších názorů (jmenuje např. Vachka) prý mohou vznikat pouze xenismy, které jsou kompatibilní se strukturou cílového jazyka. Daneš se však přiklání k názoru, že v takovém případě by proces přejímání neodpovídal reálným jazykovým procesům, které jsou vyvolávány různými příčinami přirozeného lidského chování. Daneš uvádí, že v současnosti jsou xenismy do češtiny velkoplošně přejímány ze specifických důvodů (migrace, kontakty, míšení, hybridizace, modernizace, urbanizace, globalizace, diverzifikace...). Mladší a střední generace se zajímá o věci přicházející z ciziny a projevuje sklon k napodobování, nové xenismy se tak rychle šíří.

⁹ Ze zkoumaného materiálu lze jako příklad uvést doslovný překlad *sídelní kaše* podle něm. *Siedlungsbrei* nebo *modlomat* podle něm. *Gebetomat*.

jazykové prostředky přejímány z cizích jazyků z důvodu mezery ve slovní zásobě přijímajícího jazyka.

Dle J. Mravinacové (2005b) jsou přejímky z cizích jazyků zaprvé zdrojem lexémů, které čeština přejímá jako celek, a zadruhé zdrojem lexikálních elementů, které tvoří jednotlivá slova. Autorka upozorňuje na to, že obohacování české slovní zásoby je v současné době ovlivněno hlavně přejímkami z anglického jazyka. Ostatní jazyky doplňují český jazyk většinou internacionalismy, mnohé z nich se dostaly do češtiny právě prostřednictvím angličtiny¹⁰.

Rozlišuje se několik různých druhů výpůjček: fonologické, morfologické, slovotvorné, syntaktické, textové, lexikální či sémantické, popřípadě frazeologické nebo pragmatické (ESČ, 2002). Příkladem fonologické výpůjčky jsou slova, u nichž došlo k posunu bilabiálního w na labiodentální pod vlivem labiodentálního f. Výpůjčkou morfologickou je kupříkladu vznik německého futura na bázi českého. Abstrahované formanty z výpůjček určitých slovotvorných typů jsou výpůjčkami slovotvornými. Jako syntaktickou výpůjčku uvádí slovník například středočeskou neosobní konstrukci z němčiny „to se nechá“ podle „es lässt sich + infinitiv“. Textovou výpůjčkou může být i převzetí složité periody ciceronského typu se symetricky budovaným předvětím a závětím. V případě lexikálních výpůjček mluvíme o přejímkách. Sémantickou výpůjčkou může být význam slova „zámek“, který pod vlivem německého „Schloss“ chápeme jako „palác“. Příkladem frazeologické výpůjčky je spojení „být v obraze“ podle německého „im Bilde sein“. Pragmatickou výpůjčkou je rozmach onikání a onkání pod vlivem němčiny a návrat k vykání v 19. století pod vlivem francouzského jazyka.

Výpůjčky lze také rozlišovat podle postavení v lexiku jazyka (ESČ, 2002) na spisovné, odborné, obecné, slangové, argotické, archaické a knižní a dialektické, přičemž spisovných přejímek je nižší počet, terminologické jsou omezeny na odborné texty, obecné často pronikají přes vrstvu slangovou nebo argotovou. Slangové přejímky se často vyskytují pouze ve fonetické podobě, mezi argotickými výpůjčkami bývají velké lokální rozdíly, knižní výrazy užíváme zřídka. Dialektické přejímky se objevují v pohraničních oblastech nebo v místech se smíšeným obyvatelstvem, u nás jsou nejčastějšími právě germanismy. Jak uvádí ESČ, staré výpůjčky z prajazykového a historického období jsou ve slovní zásobě češtiny pevně zakotveny. Často bývají foneticky, graficky a morfologicky

---

¹⁰ Výsledky této diplomové práce ukazují, že také přejímání z němčiny je v současné době relativně produktivním způsobem obohacování české slovní zásoby.

adaptované a rodilý mluvčí je již nepocituje jako cizí. Novodobé přejímky někdy adaptované nebývají, často jsou hovorové a mluvčí jazyka je pocituje jako cizí. Skupiny výpůjček z téhož jazyka jsou nazývány dle zdrojového jazyka nebo podle lokálního původu. Podle ESČ jsou nejpočetnější skupinou výpůjček germanismy, jež tvoří součást slovní zásoby češtiny od jejich počátků a jejich počet se rozšiřoval až do roku 1945. Dnes jejich místo zaujímají anglicismy, které uvádí ESČ v pořadí jako třetí za latinismy a před romanismy, rusismy, polonismy, ugrismy, slovakismy, jihoslovenismy a grecismy jako nejčastějšími výpůjčkami z cizích jazyků.

Slovník cizích slov řady Duden vymezuje germanismus¹¹ jako: „*Wort, das aus der deutschen Sprache in den Wortschatz einer anderen Sprache übergang, es sind Entlehnungen aus allen Varianten des Deutschen (österreichisches Deutsch, Schweizerdeutsch u. Ä.).*“ Nebo jako: „*Die Übertragung einer für die deutsche Sprache charakteristischen Erscheinungen auf eine nicht deutsche Sprache.*“¹² (Das Fremdwörterbuch Duden, 1997, s. 699).

Lotko (2003, s. 41) definuje germanismus jako „*jazykový prvek přejatý z němčiny do jiného jazyka nebo podle němčiny v něm vytvořený*“.

Podle *Encyklopédie jazykovedy* (1993) je germanismus jazykovým prvkem majícím původ v němčině. Germanismy publikace dělí na výrazy přejaté v minulosti, které již plně zdomácněly (většina setrvala pouze v dialektech a do spisovného jazyka se nedostala), a na výrazy pronikající do cílového jazyka z němčiny jako nepotřebné výpůjčky. Specifickou skupinu pak tvoří lexikalizované citáty v literatuře s tematikou světové války, jež jsou aktualizacími nebo funkčně jazykovými prostředky. Encyklopedie uvádí, že jsou v současnosti (tedy v době vzniku publikace) z němčiny přejímány odborné termíny (*leitmotiv, er-forma*).

T. Tölgyesi (2009, s. 6) definuje lexikální germanismy jako „*všechna slova v češtině, která byla v minulosti přejata z národního jazyka německého.*“ Tölgyesi tedy mezi germanismy řadí i slova, která byla přejata do češtiny z jiných jazyků prostřednictvím němčiny.

---

¹¹ Tato diplomová práce se zaměřuje na výpůjčky z německého jazyka, jejichž nejpočetnější skupinou jsou, jak bylo řečeno, germanismy.

¹² „Slovo, které přešlo z němčiny do slovní zásoby jiného jazyka, jsou to výpůjčky ze všech variant němčiny (rakouské němčiny, švýcarské němčiny a dalších).“ Nebo jako: „Přenesení jevů charakteristických pro německý jazyk do jiného, neněmeckého jazyka.“ (přeložila – R. N.).

Nezanedbatelnou součástí slovní zásoby češtiny jsou mezinárodní slova (internacionalismy). Výzkumem nové internacionální slovní zásoby a dynamikou lexika slovanských jazyků se zabývá mimo jiné Klára Buzássyová. Ve svém příspěvku (2003) mluví o internacionalizaci jako o výrazné tendenci v rozšiřování slovní zásoby. Za internacionalismy se podle ní pokládají slova s převážně latinskými a řeckými základy, zvláštní kategorii pak tvoří anglicismy, které bývají v současné době často přejímány do dalších jazyků. Autorka (Buzássyová, 2003, s. 6) cituje definici internacionalismu podle Brauna, Schaedera a Volmerta: „*internacionalizmus je interlingválna jednotka rozličnej zložitosti (slovo, morféma, konštrukcia), prostredníctvom ktorej sa tvoria korešpondujúce, tj. (formálne) kongruentné, obsahovo ekvivalentné jednotky jednotlivých jazykov*“. Obsahovou ekvivalentností se myslí významová blízkost alespoň v jednom významu, jelikož některé internacionalismy mohou být neosémantismy, a také blízká komunikační a funkční platnost internacionalismů. Autorka se v příspěvku zabývá také adaptací internacionalismů, přičemž zmiňuje současnou tendenci k vyčleňování afixoidů, jež se uplatňují při tvorbě hybridních složenin¹³. Internacionalismy se do jednotlivých jazyků dostávaly především prostřednictvím terminologie různých oborů a převážně v rámci psaných textů. Autorka rozlišuje mezi dnešními jazyky ty, které jsou relativně otevřené přijímání internacionalismů (slovenština, čeština), jazyky smíšené (angličtina, rumunština, neutrální jazyky), a jazyky introvertní (finština, maďarština), které jsou relativně uzavřené. Buzássyová se stručně věnuje také otázce, neohrožuje-li intenzita přejímání internacionalismů identitu slovenského jazyka¹⁴. Stejně jako u nás i na Slovensku existují názory, že by se nová slovní zásoba měla více čerpat z národního jazyka, jiní jazykovědci (autorka jmenuje např. Mlacka) však upozorňují na změnu slovenské pospolitosti, na urbanizaci a na tendenci městských lidí častěji sáhnout po jinojazyčném výrazu.

Buzássyová a Waszakowa (2003 s. 49) pokládají internacionalizaci za univerzální tendenci přirozených jazyků. Dříve podle ní byl internacionalizací míněn proces zvyšování podílu slov cizího, převážně latinského a řeckého původu, využívání cizích afixů při tvoření nových slov v současném lexiku, zvyšování frekvence přejatých výrazů v úzu a jejich zdomácnění a neutralizace. V novějším pojetí se dle autorky dává přednost pojmu „tendence“ nad pojmem „proces“, „tendence“ totiž odráží dynamiku jazyka v určitém časovém období, určuje směřování procesů a změn v jazyce. Autorky se zmiňují také o

---

¹³ K problematice nových hybridních složenin víc v praktické části.

¹⁴ Otázka je aplikovatelná i na český jazyk.

vztahu pojmů *internacionalismus* a *cizí slovo*, *převzaté slovo*, *mezinárodní slovo*, nebo o vztahu mezi pojmem *internacionalismus* a pojmy *latinismus*, *germanismus*, *galicismus*, *anglicismus*. Uvádí proto definici J. Jiráčka, podle níž jsou mezinárodními slovy ta, jež se vyskytují alespoň ve třech příbuzných jazycích. Do slovanských jazyků byly, jak říká autorka, internacionalismy dříve přejímány z němčiny nebo francouzštiny, dnes jsou přejímány nejčastěji z angličtiny. V 80. a 90. letech však narůstá počet cizích slov germánského původu. Autorky uvádí tři tendence, které lze v souvislosti s internacionalizací lexika sledovat: adaptace lexikálních přejímek¹⁵, aktivita cizích afixálních morfémů a komponentů složenin, které jsou schopné kombinace s cizím i domácím základem, a pronikání cizích slovtvorných struktur do různých stylů jazyka a jejich ustalování se v těchto stylech. Dále je zmíněno, že v slovanských jazycích dochází k napětí mezi tendencí k internacionalizaci a tendencí k tvoření z domácích zdrojů, jak bylo řečeno výše.

Podle Gazdy (2003, s. 64) je internacionalizace pojímána jako „proces zvyšování podílu a funkční zátěže slovtvorných a lexikálních prvků cizojazyčného původu v slovní zásobě současných spisovných jazyků“. Podle autora jsou západoslovanské jazyky (konkrétně čeština, polština a slovenština) relativně otevřené přejímání slov. Dále v západoslovanských jazycích existuje vysoký podíl jazykovědců, kteří pomáhají kultivovat spisovný jazyk, šířit povědomí o jazykové kultuře a zvyšovat úroveň jazykové komunikace (včetně užívání cizojazyčných slov). V neposlední řadě Gazda upozorňuje, že na úrovni makrostruktury těchto jazykových systémů, stejně jako na úrovni jejich slovtvorně a lexikálněsémantických mikrostruktur existují vedle sebe domácí i cizojazyčné jazykové prvky. Internacionalizace probíhá ve střední Evropě přirozeně ve vztahu k prostředí, v němž se slovanské jazyky rozvíjejí. Stejně tak jsou osvojována cizojazyčná slova (některá zůstávají vnímána mluvčími jazyka jako cizí). Nejvýrazněji se internacionalizace slovní zásoby ukazuje v aktivizaci užívání cizojazyčných pojmenování, a to obzvláště anglicismů a amerikanismů. Ačkoliv se podle autora vztah k lexikálním přejímkám z cizích jazyků u různých národů i u různých nositelů jazyka liší, má společné rysy – každá země je součástí civilizovaného světa jako celku a tendence integrovat se převládá nad tendencí odlišovat se od dalších zemí.

---

¹⁵ K tomuto tématu viz v další části.

S tendencí k internacionalizaci souvisí také pojem opakované internacionalizace¹⁶, což je podle Múcskové (2010) proces, kdy v jazyce po určité období funguje internacionalismus latinského nebo řeckého původu a po určité době začne v tomto jazyce nebo některé jeho komunikační sféře fungovat oživeně, jako nově přejatý, opakovaný internacionalismus, zprostředkovaný jiným jazykem. Autorka tyto výrazy označuje jako formálně-sémantické neologismy. Opakovaně převzaté jsou také lexémy, které se v průběhu času formálně změnily v důsledku pravidelných hláskoslovných změn v historickém vývoji jazyka. Jako příklad Múcsková uvádí slovo *maškara*, které přišlo do slovenštiny z latinského základu *mascara* přes německé nářeční *maškere*. Ze stejného základu totiž pochází slovenský neologismus *maskara* (pojem z kosmetiky převzatý ze španělštiny s významem barvicího přípravku na řasy). Tato historická opakovaná převzetí se od původních starších přejatých lexémů formálně liší natolik, že v jazyce představují samostatné lexémy a mluvčí jazyka si jejich příbuznost neuvědomuje (narozdíl od opakovaných internacionalizmů, jejichž formální podoba se neliší). Dalším typem přejatých výrazů jsou podle autorky tzv. vícenásobná převzetí, které pocházejí z jednoho základu, ale formálně a sémanticky se liší. Ke zmiňovaným *maskara* a *maškara* byl například přejat výraz *maska* (přes něm. *Maske* a fr. *masque* ze středolatského derivátu *masca*).

---

¹⁶ Termín „opakovaná internacionalizácia“ autorka převzala od K. Buzássyové (1991).

3. Integrace a adaptace přejímek¹⁷

Převzatý prvek cizího jazyka do češtiny se ne vždy integruje do slovní zásoby, mnohé z přejímek, které účastník komunikace použije, se stanou pouze jednorázovými, příležitostnými výpůjčkami a bývají v textu často označovány uvozovkami nebo kurzívou.

Přejaté výrazy se přizpůsobují přijímajícímu jazykovému systému různými způsoby. Mravinacová (2005b) hovoří o adaptaci ortograficko-ortoepické, morfologické a slovotvorněparadigmatické. Newerkla (2004) oproti tomu rozlišuje fonologickou, morfo(no)logickou a lexikální integraci slov do českého jazyka. Svobodová (2013) se pak přiklání k dělení na adaptaci výslovnostní, neboli ortoepickou; pravopisnou, tedy ortografickou; tvaroslovnou, jinak řečeno morfologicko-morfematickou; a slovotvornou.

Svobodová (2013) uvádí ve shodě s J. Furdíkem tři fáze procesu přejímání, a to interferenci, adaptaci a integraci. Interferencí se rozumí prvotní převzetí lexému, jež může být náhodné, lexikální jednotka tak nemusí být později integrována do přijímajícího jazyka a slouží aktualizaci komunikátu nebo je užívána pouze příležitostně, citátově. Je-li jazykový prostředek adaptován, přizpůsobuje se systému přijímajícího jazyka. Podle autorky působí adaptační mechanismy v jednotlivých jazykových rovinách a závisejí na různých jazykových faktorech, jako například na aktuálním stavu úzu, systémových odlišnostech přejímaného lexému nebo podobnosti s dalšími domácími či přejatými jazykovými jednotkami. Integrací je potom inkorporace přejatého lexému do systému přijímajícího jazyka, a to z periferie slovní zásoby do přechodné zóny až (ne vždy) do centra lexika cílového jazyka. Integrace závisí na frekvenci užití. Výpůjčku integrující se do slovní zásoby češtiny poznáme podle toho, že se opakovaně vyskytuje v komunikaci.

Mezi výpůjčkami z cizích jazyků se vyskytují jak prvky plně přizpůsobené cílovému jazyku, tak lexémy nepřizpůsobené graficky či morfematicko-morfologicky. Autorka uvádí, že na integraci přejímky má vliv také doba, jež uplyne od převzetí jednotky. Čím delší čas uběhne od prvotního převzetí (interference), tím vyšší je pravděpodobnost jistého stupně zdomácnění přejímky. Dalšími faktory ovlivňujícími integraci je funkce výpůjčky v systému přijímajícího jazyka nebo jazyk původu. Podle D. Svobodové (2013) se plně integrovaly nejčastěji lexémy přejímané z typologicky příbuzných jazyků nebo také latinismy, grécismy, romanismy či germanismy přejaté v minulosti, které dnes uživatelé cílového jazyka nepocítují jako cizí.

---

¹⁷ Tato část je částečně převzata z bakalářské práce (Neprašová, 2012), upravena a rozšířena.

3.1 Adaptace ortograficko-ortoepická

Podle Mravinacové (2005b) existují dva procesy, které se vzájemně ovlivňují, a to adaptace výslovnostní a pravopisná. Přejaté lexémy se přibližují češtině pravopisnou a výslovnostní podobou. Svobodová (2013) se přiklání k vhodnějšímu označení „grafická“ adaptace, pojmy „ortografická“ a „pravopisná“ totiž naznačují, že psaná forma výpůjček by měla být zachycena v kodifikačních příručkách¹⁸.

Tendence k pravopisnému a výslovnostnímu počesťování v současnosti není tak výrazná. Vyskytují se jak německé výpůjčky přizpůsobené českému pravopisu, tak psané pravopisem původním, německým. Výjimečně se objevují germanismy, které se v tisku objevují v obou grafických variantách. Výslovnostní podoba přejímek je také často blízká spíše původní výslovnosti.

Pokud u přejátého slova zůstane původní podoba pravopisu, uživatel jazyka snáze rozpozná, že se jedná o výpůjčku, která není ještě zcela přijata do úzu. Pravopisně se adaptují nejčastěji slova, jejichž původní pravopisná podoba se od české příliš neliší. Pravopis se pak podle Mravinacové přizpůsobuje výslovnosti jednoduchými úpravami, například nahrazením hlásek nebo jednoduchých hláskových skupin, zjednodušením zdvojených hlásek. Jako příklad ze zkoumaného materiálu lze uvést lexém *hobytřer*, kde bylo odstraněno zdvojení „bb“ a písmeno „h“ z původního *Hobbyfahrer*, nebo výraz *landesfater*, který vznikl odstraněním „e“ a nahrazením německého „v“ českým „f“ z původního *Landesvater*. Druhý jmenovaný příklad souvisí s jevem, jenž popisuje Svobodová (2013) – hlásky, které v českém fonetickém systému nejsou, bývají často nahrazeny blízkými hláskami domácími (ä → e ve slově *špecle* z něm. *spätzle*), nebo dochází ke změnám v celých hláskových skupinách (z → c, ei → aj ve slově *cajtgajst* z něm. *Zeitgeist*; sch → š, ei → aj, el → le ve slově *šajtle* vzniklém pravděpodobně z něm. *Scheitel*). Přízvuk pak mluvčí cílového jazyka umisťují na první slabiku plnovýznamového slova, i když byl původně umístěn jinde (z neologického materiálu např. *liebhaber*, *geschenk*, *appetitlich*). Ortoepická podoba výpůjček z cizího jazyka je podle autorky

---

¹⁸ Obzvláště grafická podoba nových přejímek zkoumaných v této práci zatím v kodifikačních příručkách zachycena není.

počeštěná, nekopíruje výslovnost jazyka původu. Některé přejímky z německého jazyka jsou však vyslovovány v původní podobě (*pechvogel, schreibit, völkisch, liebhaber...*)¹⁹.

Grafická podoba slova často ovlivňuje i jeho výslovnost, což se projevuje rozkolísanou výslovností a vznikem výslovnostních variant. Existují různé varianty výslovnosti u přejatých slov z němčiny, například u slova *kulturmeister*, které je vyslovováno s dlouhým i krátkým vokálem „u“ – podle němčiny *kultúrmaistr* a počeštěně *kulturmaistr*, nebo u lexému *hochkunst*, jenž lze vyslovovat podle němčiny s dlouhým vokálem (*hóchkunst*) nebo česky s krátkým vokálem (*hochkunst*). Svobodová (2013) uvádí čtyři možnosti pravopisně-výslovnostní kombinace u výpůjček z cizího jazyka: přejímce zůstává původní pravopis a výslovnost je počeštěná (ze zkoumaného materiálu např. *kurzarbeit* [*kurcarbajt*], *liebhaber* [*lybhábr*], *staumelder* [*štaumeldr*]); český pravopis vychází z výslovnosti jazyka původu (např. *hobyfärer* (Hobbyfahrer), *parkplac* (Parkplatz), *šmucig* (schmutzig)); je užíván dubletní pravopis (původní i počeštěný) a původní přizpůsobená výslovnost (např. *zeitgeist*, *cajtgaišt*, *cajtgajst* [*cajtgajst*], *bildungsroman*, *bildungsromán* [*bildungsromán*]); česká výslovnost vychází z původního pravopisu (u zkoumaných německých výpůjček tato možnost nenastává).

K výslovnostním změnám se vyjadřuje i Newerkla (2004). Zabývá se fonologickým začleněním přejatých slov do českého a slovenského jazyka. Zkoumat problematiku fonologické integrace je komplikované, protože existují pouze písemné doklady slov integrovaných do češtiny, texty, slovníky nebo gramatiky. Kdy došlo k přejetí slova do jiného jazyka, se podle Newerkly dá zjistit zkoumáním hláskových změn obou jazyků. Němčina a čeština se dlouho vyvíjely v těsném kontaktu, což je patrné i při pozorování hláskového vývoje obou jazyků. Newerkla uvádí i příklady hláskových změn v českém jazyce, které jsou ovlivněny němčinou.

Mnohdy se však nedá podle první doložené zmínky v českých textech zjistit doba přejetí cizího slova. Stává se totiž, že slovo není písemně fixováno ihned po přejetí. Newerkla zmiňuje fakt, že přejatá slova jsou někdy přejímána paralelně z různých dialektů němčiny. Jejich první písemné doklady totiž mají různé výslovnostní varianty, až postupem času se jedna z variant ustálí jako standardní. Některé přejímky navíc zůstávají v kontaktu s němčinou a v průběhu času mění svou výslovnost tak, aby byla bližší původnímu jazyku. Newerkla stejně jako Mravinacová tvrdí, že existují přejímky, které se výslovností přímo přizpůsobují češtině, pouze s drobnými grafickými změnami. Dále podle

---

¹⁹ Příklady vybrány na základě rozhovoru s dvaceti respondenty, kteří se neučili / neučí německy.

něj existují výrazy, které se asimilují nepřímou, výslovnostní změna je u nich nápadnější. Je zde zmiňována i disimilace (rozdružení) stejných nebo podobných hlásek v blízkých slabikách v hlásky s různou artikulací. Někdy během přejímání zaniknou souhlásky kvůli zjednodušení výslovnosti nebo kvůli vyvarování se uzavřeným slabikám. Konzonanty uvnitř slova se také mohou přemístit nebo může být do slova přidána nová hláska, vsuvka, opět pro zjednodušení výslovnosti (Newerkla, 2004). Ve mnou zkoumaném materiálu se nejčastěji vyskytují slova, která se výslovnostně podobají původní německé lexikální jednotce. Odlišují se ve většině případů pouze jednoduchými úpravami pravopisu.

3.2 Adaptace morfologická

Při morfologické adaptaci se mění forma přejímaného lexému, přizpůsobuje se pomocí tvaroslovných a slovtvorných formantů, kterými se v českém jazyce vyjadřují kategorie slovních druhů a další morfologické kategorie.

Přejímky se mohou integrovat do přijímajícího jazyka zcela nezměněně, jejich forma může být z hlediska morfologie původní. Podle Mravinacové (2005b) mezi taková přejatá slova patří výhradně nesklonné lexémy jmenného charakteru; slovesa se totiž vždy formují kmenotvorně a tvaroslovně.

Mravinacová uvádí příklady adaptujících se slovních druhů²⁰. Adaptace substantiv probíhá podle zakončení v nominativu singuláru. Pokud substantivum náleží ke slovtvornému typu, který je již běžně přejímán, adaptuje se zcela automaticky. Jestliže substantiva obsahují internacionální morfém, při adaptaci je tento morfém adaptován do podoby používané v českém jazyce.

Svobodová (2013) uvádí několik postupných fází morfologicko-morfemické adaptace. Nejprve je přejímka slovnědruhově zařazena do příslušné morfologické kategorie vyššího řádu. Autorka hovoří o odlišnostech v typologii jazyka původu a jazyka cílového, například anglickou konverzí a českou flexí, kvůli nimž zůstanou některé výpůjčky v přijímajícím jazyce (češtině) neohebné z důvodu svojí formy. Tyto přejaté lexémy mohou být obtížně zapojovány do větných struktur nebo mohou ztížit uplatnění kongruence a vyjádření syntaktických vztahů. Podle autorky se mezi přejímkami vyskytují neohebné výpůjčky v antepozici před substantivy (atributy). Ve funkci adjektiv mohou být součástí syntagmatu s přejatým substantivem nebo součástí hybridních složenin. Jakožto

---

²⁰ O těch se v této pasáži výkladu zmiňuji jen okrajově, prostor jim bude věnován v části 5.

primární substantiva mohou být součástí syntagmatu s dalším substantivem nebo částí hybridních složenin²¹. Tyto atributy mohou stát v textu jako samostatná adjektiva (*ošajstlich, unappetitlich, šmucig*) nebo jako součást složených lexikálních jednotek psaných dohromady (*gruppenfoto, fofreakce, monstreakauza*) či se spojovníkem (*monstrhoror, echt-psychologie*). Nesklonná adjektiva se mohou vyskytovat také v pozici jmenné části přísudku²².

Druhá fáze mluvnické adaptace podle autorky probíhá pouze u podstatných jmen, která musí být přiřazena k mluvnickému rodu, případně životnosti, a číslu. Někdy je přiřazení obtížné, tudíž nejednotné²³. Svobodová dále podle Ološtiaka a Gianitsové-Ološtiakové rozlišuje symetrii a asymetrii čísla při procesu morfologicko-morfematické adaptace. Při symetrii číslo v cílovém jazyce zůstává neměnné, při asymetrii je naopak změněno²⁴.

U některých podstatných jmen dochází podle Svobodové ke třetí fázi adaptace, kterou je přiřazení k deklinačnímu typu. Je to fáze postupná, původně nesklonné lexémy začnou být skloňovány z důvodu začlenění do textu. Takto adaptována jsou nejčastěji substantiva, jež se výslovností shodují s českými vzory²⁵. U těchto substantiv probíhají podle autorky všechny tři fáze adaptace zároveň.

Morfémy jsou počešťovány většinou v počáteční fázi přejímání do jiného jazyka. Podle Mravinacové (2005b) však existují i případy postupné adaptace, kdy je slovo přejato v původní podobě, ale až postupem času se v komunikaci objeví jeho nová, adaptovaná podoba.

Počešťování cizího lexému může probíhat také překladem jednotlivých lexikálních komponentů nebo morfémů, přičemž takto vznikají kalky a polokalky. Nutno podotknout, že mezi mnou zkoumanými germanismy se kalky ani polokalky téměř nevyskytují.

---

²¹ Ze zkoumaných německých výpůjček lze jako příklad uvést výraz *gestalt terapie*.

²² Mezi zkoumanými německými výpůjčkami se příklad neobjevuje.

²³ V neologickém materiálu se některé výpůjčky vyskytují s dvojitým rodovým označením – např. *kurzarbeit* v ženském i mužském rodě; některé přejímky nejsou prozatím přiřazeny k žádnému rodu z důvodu pochybností – např. výraz *rösti*, jenž se vyskytuje ve většině kontextů v ženském rodě jako „bramborová placka“, se v jednom z kontextů objevuje v rodě středním.

²⁴ U zkoumaných německých výpůjček došlo při adaptaci téměř vždy k symetrii – pouze u výrazu *jégrhözny* (pl. tantum) lze spekulovat, byl-li přejat z něm. *Jägerhose* (singulár) nebo *Jägerhosen* (plurál) – v obou případech však bylo číslo změněno, došlo tedy k asymetrii.

²⁵ Z nových německých výpůjček např. *hobyfärer, kulturkampf, kinderhotel*.

V materiálu se objevila pouze jediná polokalkovaná lexikální jednotka, a to *modlomat*, vzniklá podle německého *Gebetomat*, neboli kabina určená k modlení na ulici, letišti, v obchodním centru ap. Z kalků jsem zaznamenala pouze spojení *sídelní kaše* podle německé *Siedlungsbrei*, což je urbanistický termín pro rychlé územní rozšiřování měst a vesnic, kdy jsou budovy stavěny bez ohledu na další budoucí zástavbu. V materiálu se však vyskytují hybridní složeniny, které nevznikly polokalkováním, ale na základě německých již dříve adaptovaných komponentů ve spojení s českými nebo adaptovanými cizími základy, většinou jde o prefixoidy, např.: *echt-psycholog*, *fofrreakce*, *fofrrevoluce*, *echtpravicový*, *echtsocialistický*, *echt zelený*, *hochkarátový*, *überkliše*, ale objevil se i potenciální sufixoid *superspiel*.

Některá jména zůstávají trvale neadaptovaná, nesklonná (z nových německých přejatých substantiv, jež zatím zůstávají nesklonná, jmenujme např. výrazy *putzfrau*, *hausfrau* či *kaugummi*).

Co se týče adjektiv, Mravinacová (2005b) říká, že i pokud jsou formována českými sufixy, nedají se jednoznačně považovat za adaptovaná. Taková přídavná jména byla často odvozena od přejatých substantiv, ke kterým se vztahují formálně i významově. Pro adaptované cizí adjektivum tedy neexistuje v českém jazyce motivující substantivum. Většinu přejatých slov v primární funkci adjektiv tvoří adjektiva nesklonná nebo s transformovaným cizím sufixem²⁶.

Jediným slovním druhem, který se českému tvarosloví přizpůsobuje bez výjimky, jsou slovesa. Jejich adaptace nikdy není postupná, bez morfologické změny by nemohla být v českém jazyce použita. V mnohých případech nerozlišíme, jde-li o adaptované cizí sloveso, nebo je-li sloveso v češtině derivované od přejatého substantiva. Z nových výpůjček by například sloveso *šlusovat* mohlo vzniknout ze substantiva *šlus* stejně jako z německého slovesa *schliessen*. Přímě adaptované cizí sloveso je pouze takové, ke kterému se nevyskytuje v české slovní zásobě přejaté slovo, ze kterého by toto nové sloveso mohlo být zformováno (takovým může být například sloveso *schrebit* nebo *wachtovat*).

Newerkla oproti Mravinacové spojuje ve své klasifikaci adaptační proces morfo(no)logický a slovtvorný, o kterém se Mravinacová zmiňuje zvlášť. Podle

---

²⁶ Ve zkoumaném neologickém materiálu se objevují převážně adjektiva nesklonná – *šebich*, *ošajstlich*, *appetitlich*; dále pak, kromě adjektiv odvozených z vlastních německých jmen a názvů, sklonné přídavné jméno *hajsavý*, pro něž základové substantivum v češtině chybí.

Newerkly (2004) umožňují integraci německých přejímek do češtiny a slovenštiny právě slovtvorné struktury jednotlivých jazyků. Slova se přizpůsobují českému skloňování. Není pravidlem, že by struktura slova zůstala původní, často se mění podle slovtvorné struktury přejímající řeči. Příklady konkrétních sufixů, které se objevují u nových germanismů, uvádím v praktické části. Stejně tak se zmiňuji i o přejímkách, jež zůstaly původní a začlenily se bez vyjádřené české koncovky. Mnohdy není adaptace koncové části slova nutná, přejímka se dá deklinovat jako český lexém i beze změny.

3.3 Adaptace slovtvorně-paradigmatická

Mravinacová (2005b) považuje za slovtvorně-paradigmatickou adaptaci proces, kdy se rozvíjí slovtvorné vztahy přejatých lexikálních jednotek. Tyto vztahy mezi sebou mohou mít jednotky přejaté do češtiny nezávisle na sobě i jednotky přejaté zároveň. Přejaté slovo se může vztahovat i k nově utvořené lexikální jednotce, která vznikla motivací tímto přejatým slovem. Existují i přejímky, které nemají žádný vztah k jiným lexikálním jednotkám. Často označují přejaté reálie nebo je jejich užití omezeno na konkrétní komunikační oblast.

Čeština často přejímá lexikální jednotky vzájemně závislé, slovtvorně spjaté. To znamená, že bylo přejato kupříkladu substantivum *ostalgie* a k němu později substantivum označující člověka, který ostalgií trpí: *ostalgik*.²⁷ Tento příklad dokládá tvrzení Mravinacové (2005b), která říká, že se běžně přejímají substantiva stejného paradigmatu společně.

Podle Svobodové (2013) souvisí slovtvorná adaptace s adaptací morfologickou. Existují tři možnosti slovtvorné adaptace – k přejatým základům slov jsou připojovány slovtvorné a tvarotvorné afixy; přejaté základy slov se stávají součástí složenin; přijaté základy slov mohou být abreviovány. Nově vzniklé formy lexémů dokazují zdomácnění přejatého prvku. Autorka uvádí, že deriváty substantiv nejčastěji vznikají, pokud má nově utvořený lexém získat pomocí derivačních afixů nový význam. Často dochází k resuffixaci (autorka zmiňuje příklady z angličtiny, kdy je původní sufix –er nahrazen českým –ář nebo –ista, z nových německých výpůjček lze uvést výraz *laufař* vzniklý z něm. *Läufer*). Mezi

---

²⁷ Otázkou je, jestli tyto výrazy byly přejaty současně. V neologickém materiálu je *ostalgik* zachycen později.

substantivy ženského rodu je časté přechylování²⁸. Obvyklým je také tvoření deverbativ nebo expresivních deminutiv (z neologického materiálu např. *maflík, šajtlička*) či univerbizovaných slov (*intzovka – Intzova přehrada*). Adjektiva bývají nejčastěji zakončena formantem –ový²⁹. Slovesa bývají podle Svobodové nejčastěji odvozována formantem -ova- / -uj- (z nových výpůjček např. *přegrassovat, meldovat se, wachtovat, wulffovat, vyšponovat*), nebo formantem -nou- / -nu-, zřídka se vyskytují přípony -i- / -í- (*schreibit*).

Přejatá substantiva bývají často základem pro odvození dalších substantiv nebo celých slovtvorných řad. Jako příklad ze zkoumaného materiálu lze uvést přejatý výraz pro německý automobil *trabant*, k němuž následně v češtině vznikla celá řada odvozenin jako *trabík, trabantolog, trabantista, trabantistka, trabanták, trabantóza* a další.

3.4 Adaptace lexikální

Přejímání lexikálních jednotek vysvětluje Newerkla (2004) jako proces lexikální. Autor se zabývá motivací začlenění přejímky do slovní zásoby jiného jazyka. Přejaté slovo se integruje lexikálně-sémanticky, přizpůsobuje se významově i stylisticky. Otázkou je také, proč bylo slovo přejato právě z určitého dialektu jazyka, proč nebyla přejata jiná varianta. Přejímky z němčiny do češtiny podle Newerky nejsou jednotně motivovány, proto se dají klasifikovat pouze rámcově. Uvádí jednotlivé příklady sémantických oborů, se kterými přejímky tematicky souvisejí. Vzhledem k tomu, že jmenuje obory související s germanismy velice starými (od 10. stol.), nebudu zde klasifikaci uvádět, protože ve kterých oborech se nové germanismy v současné době nejvíce vyskytují, zmiňují v praktické části.

3.5 Postintegrativní vývoj přejatých slov

I po adaptaci dochází u přejatých slov k určitému vývoji, neboť se mění charakter přejímek podle jejich využití ve slovní zásobě. Některé se ze slovní zásoby přejímajícího jazyka postupem času úplně vytratí, některé se plně integrují a některé postupem času nabudou nového významu. Newerkla (2004) uvádí dva typy přejímek. Prvním jsou přejatá

---

²⁸ Je však produktivní převážně u výpůjček z angličtiny, mezi zkoumanými německými se příklad nevyskytuje.

²⁹ Což neplatí u zkoumaných německých adjektiv, která jsou ve většině případů neskloňná nebo odvozená z německých vlastních jmen a názvů nejčastěji formantem –ovský.

slova označující cizí realitu (zboží, organizací, postojů, stanovisek, poznatků vědy atd.), která byla v českém prostředí doposud neznámá. Přejímky tohoto typu mají podle Newerkly největší šanci se začlenit do české slovní zásoby a udržet se v ní v původní podobě. Označují cizí realitu, takže bývají málokdy nahrazovány českým ekvivalentem.

Druhým typem jsou výrazy, ke kterým existují analogické dublety v českém jazyce, které jsou s přejímkou přibližně synonymní. Postupem času se však vyvíjí, mohou se například stát expresivními (germanismus *flaška* – v němčině *Flasche* znamená to samé, co v češtině *láhev*, *flaška* v češtině je oproti tomu výrazně expresivní).

Postupem času může být původní slovo používané v českém jazyce nahrazeno přejímkou. Často se tak stává kvůli prestižnějšímu vyznění cizího výrazu. České slovo se stane zastaralým a nahradí ho přejímka.

K tzv. negativní integraci dochází, když není přejaté slovo do české slovní zásoby začleněno stabilně. Ve zkoumaném materiálu se objevují jak slova, jež mají tendenci se trvale integrovat do českého lexika, tak výrazy okazionální povahy, u kterých je možné, že se neobjeví v jiné souvislosti, než v níž je použil autor.

Slova přejatá do českého jazyka se v českém lexiku dále vyvíjejí bez ohledu na jejich postavení v původní německojazyčné slovní zásobě. Může docházet ke konkurenčnímu boji mezi přejímkou a jejím českým ekvivalentem a záleží jen na mluvčích cílového jazyka, který z výrazů budou používat frekventovaněji.

4. Německé výpůjčky ve slovnících a neologické databázi³⁰

Čeština je otevřená přejímání slov a slovtvorných prvků z jiných jazyků. Užívání cizojazyčných slov se podílí na zvyšování úrovně jazykové komunikace. Podle Jiřího Gazdy (2003) je osvojování cizích slov přirozeným procesem. Internacionalizace probíhá ve vztahu k prostředí, ve kterém se slovanské jazyky vyvíjejí. Na takové ovlivňování českého lexika dalšími jazyky existují mezi lingvisty rozdílné názory. Gazda shrnuje, že většina lingvistů uznává přejímání jako opodstatněné, pokud pro přejatý cizojazyčný výraz v českém jazyce neexistuje vhodná varianta k vyjádření aktuálního významu. Podle něj jsou tyto tendence znepokojivé, pouze pokud jsou cizojazyčná slova užívána z důvodu módnosti, jazykového snobismu nebo nízké úrovně jazykové kultury.

Jak uvádí Svobodová (2013), sémantický význam výpůjčky se může během procesu přejímání změnit. Často dochází k zúžení významu, kdy má lexém v jazyce původu více základních významů, ale do češtiny je přejat jakožto lexém jednovýznamový. Tento význam může být rozšířen nebo posunut později (v rámci přijímajícího jazyka vznikne neosémantismus – viz výše). Neosémantismy vznikají z důvodu potřeby (výstižnějšího) pojmenování nových skutečností. Jsou výsledkem jazykové kreativity a také jsou užívány z důvodu jazykové ekonomie, jelikož se díky těmto pojmenováním s novým významem nerozšiřuje lexikum češtiny³¹. Mezi nové přejímky z němčiny, jejichž význam byl v češtině rozšířen, lze zařadit například lexém *kurzarbeit*, jenž původně označoval „zkrácenou pracovní dobu“ a později (v roce 2012) byl zachycen jako „příspěvek na zkrácení pracovní doby“. Svobodová (2013) upozorňuje také na rozšiřování významu lexikálních jednotek, jež vznikly kalkováním. Uvádí příklady z anglického jazyka (*zmrznout*, *záložka* v počítačové komunikaci)³². Tyto významové změny se dějí nezávisle na jazyce původu, podle autorky se mohou přejímat zpátky.

Svobodová (2013) se zabývá také hodnocením výpůjček z hlediska (ne)spisovnosti, slangovosti, expresivity a kontextové náležitosti. Lexikální jednotky zcela nové ještě nebyly přijaty do spisovného jazyka, takže jsou posuzovány jako hovorové nebo slangové, což dle autorky ne pokaždé odpovídá skutečnosti. Některé z výrazů, zatím nezaznamenaných v kodifikačních příručkách, mají nepopíratelně vysokou frekvenci, daly

---

³⁰ Tato část je částečně převzata z bakalářské práce (Neprašová, 2012), upravena a rozšířena.

³¹ Na některé německé výpůjčky, vzniklé z důvodu jazykové ekonomie, se zaměřuje tato část.

³² Mezi zkoumanými výpůjčkami z němčiny jsem příklad nenašla.

by se proto pokládat za spisovné³³. Autorka uvádí také sloveso *googlovat*, které bylo vytvořeno systémově, proto by nemělo být označováno jako příznakové nebo substandardní (stejně jako například nové něm. přejímky *fachat* či *vyšponovat*). Pokud budou lexémy tohoto typu užívány po delší časové období, mohou být v budoucnu součástí spisovné normy a mohou být kodifikovány. Nejčastější, nejsnazší a nejrychlejší je podle Svobodové přejímání v oblasti slangu. V sociolektech jsou výpůjčky často užívány, protože k nim neexistuje domácí ekvivalent.³⁴ Podle autorky se zájmový slang liší od některých profesních tím, že členové zájmové skupiny užitím cizojazyčné výpůjčky nedemonstrují znalost cizího jazyka, ale jazykovou kreativitu a originalitu. Svobodová zmiňuje, že u nových termínů a slangismů bývá často neustálený pravopis. Není možné určit, které z těchto výrazů jsou spisovné (termíny) nebo nespisovné (sociolektismy), graficky přizpůsobené varianty jsou však v hodnocení na stejné úrovni jako varianty nepřizpůsobené, nebo pokud je grafická odlišnost od výslovnosti výrazná, nacházejí se přizpůsobené varianty o úroveň níže.³⁵ Autorka upozorňuje také na faktor módnosti v souvislosti s dalším účelem výpůjček, a to snahou o působivost komunikátu nebo vzbuzení specifického efektu u adresáta.

V této části své práce se zmiňuji o jednotlivých typech výpůjček z německého jazyka, které jsem našla ve slovnících či v neologickém materiálu, rozdělují je na germanismy přejaté z němčiny v původní podobě, na slova z německých slov odvozená a na neosémantismy, tedy výpůjčky užívané v novém významu. Postupuji chronologicky od nejstarších záznamů po neologický materiál. Mnou excerpované výpůjčky posuzuji podle dvou hledisek: (ne)existence českého ekvivalentu a grafické adaptace. Při výzkumu jsem z hlediska prvního našla tyto specifické typy nových německých přejímek: ty, pro něž neexistuje jednoslovný český ekvivalent, dále ty, pro něž ekvivalent neexistuje, protože označují cizí realitu, a přejímky „módního“ charakteru. Z hlediska druhého se mezi přejímkami vyskytují slova graficky adaptovaná, graficky neadaptovaná či psaná oběma typy pravopisu.

---

³³ Z nových německých výpůjček například *kasaštyk*, *štosovat se*.

³⁴ K přejímkám bez českého pojmenování viz dále.

³⁵ Zkoumané výpůjčky jsou z hlediska grafické adaptace analyzovány v poslední kapitole této části.

4.1 Německé výpůjčky ve výkladových slovnících

V preskriptivních výkladových slovnících jsou zaznamenána slova, která jsou v české slovní zásobě stabilizována. Jakožto podklad pro další výzkum jsem pro účely této diplomové práce vybrala Slovník spisovného jazyka českého (dále SSJČ, 1960–1971) a Slovník spisovné češtiny (dále SSČ, 1994) jakožto podklad pro další výzkum. Vzhledem k době vzniku těchto slovníků nepatří německé výpůjčky v nich obsažené k neologismům, jež ve své práci zkoumám. Typy přejímek, které jsou zaznamenány v těchto dvou slovnících, dále porovnávám se zkoumaným materiálem.

K výzkumu jsem využívala elektronickou verzi SSJČ³⁶, kde jsem zjistila, že ve čtyřsvazkovém SSJČ je z téměř 193 000 zpracovaných hesel popsáno více než 2 500 německých výpůjček (substantiva, adjektiva, slovesa, adverbia). Většina těchto slov je českému jazyku pravopisně adaptovaná (*bešprechung, cukrkandl, fajfr, fišmajstr, anšlus*), výjimečně se objevují výrazy v původní grafické podobě (*bidermeier, bodden*).

V SSJČ se vyskytují výrazy již nepoužívané nebo téměř zapomenuté, tj. jsou označené již v době vzniku slovníku jako zastaralé (*acht, amt, bankocetle*), jako historické (*falc*) či jako řídké (*animirovati, dolmeč, weltschmerz*).

Co se týče vrstev slovní zásoby, objevují se slova se sociálním příznakem: slangizmy (*ajntopf, bakna, entlovat*) i výrazy argotu (*bachař*). SSJČ obsahuje také germanismy expresivní (*abštajg*) nebo nářeční (*bůna, dach*). Zařazeny jsou rovněž termíny (jaz. *ablaut*, fyz. *weber*).

Ve slovníku se vyskytují výrazy pocházející z němčiny a výrazy vzniklé z německého základu (*armička, tarjtrlík, frejmarčiti*). Výjimečně se v něm objevují také složeniny (*extravuřt*).

Motivace názvy německých výrobků či jmen významných německých obyvatel není v SSJČ tak častým jevem jako v neologickém materiálu. Je do něj zařazen výraz vzniklý podle jména německého biologa A. Weismanna *weismannismus*.

Jednosvazkový SSČ obsahuje téměř 46 500 hesel, z toho asi 740 germanismů s propracovanou etymologií. U jednotlivých lexémů je popsán etymologický vývoj, často se přejímka dostala do české slovní zásoby cestou přes dva až tři jazyky.

V SSČ se vyskytují přejímky označené jako historické (*glejt, junker, man*), zastaralé (*grunt, kaprál, pimprle*), dříve užívané (*hokynář, purkmistr*).

---

³⁶ Dostupný online na <http://bara.ujc.cas.cz/ssjc/>.

Mezi přejímkami v SSČ se nacházejí výrazy hovorové (*bíbr, všanc*) i výrazy obecné češtiny (*fasovat*). Výrazy obecné češtiny bývají často označeny jako hanlivé (*fangle, šmejd*) nebo expresivní (*frajer, frajerka*). Expresivní příznak nesou i další germanismy (*bach, verbovat*).

4.2 Německé výpůjčky v publikaci Co v slovnících nenajdete

Publikace Z. Sochové a B. Poštolkové *Co v slovnících nenajdete. Novinky v současné slovní zásobě* vznikla roku 1994 jako doplněk SSJČ a SSČ. Lexémy jsou excerpovány z mluvené i psané komunikace, z masmédií a vybraných děl prózy a esejistiky, je to slovník živé slovní zásoby. Bez přihnízdovaných výrazů obsahuje tento slovník téměř 2 500 slov. Původem zde nejsou označeny lexémy již zaznamenané v SSJČ nebo SSČ. Tato publikace má za cíl vyplnit mezeru mezi vydáními výkladových slovníků českého lexika. Slova jsou vybírána podle četnosti výskytu a míry vžitosti (Sochová – Poštolková, 1994).

Část výpůjček v této publikaci tvoří neosémantismy (*švenkovat* v novém významu „pohybovat (očima), zabírat (jako kamerou)“, *veksl* v novém významu, jenž pojmenovává všeobecně význam „činnost spojená s obživou vekslem“, *rank* nově jako „oblast působení“).

V publikaci se vyskytují výrazy slangové (filmový slang *švenk*, vězeňský slang *filcunk*), hovorové (*veltman, pendl*). Objevují se hesla s expresivním příznakem (*kindrštúbe*) a slova hanlivá (*nýmand*).

Objevují se také termíny (liter. *ich-forma*). Výraz *gebír* se objevuje pouze ve frazeologickém spojení (*ne*)*má na to gebír* – „nemá na to nárok“ a je expresivně zabarven. Lze nalézt také slova bezpříznaková (*bundesbanka, bundesliga, kletr, landsmanšaft*). V publikaci je uvedeno slovo *gastarbeitr*, jež se v nejnovějším materiálu objevuje jako neosémantismus.

V publikaci je také zastoupena skupina lexémů odvozených z názvů německých výrobků či jmen, ne však tak početně jako v neologickém materiálu. Objevuje se výraz *rittberger* utvořený podle jména německého krasobruslaře W. Rittbergra.

4.3 Nové německé výpůjčky ve slovníku cizích slov

Nový akademický slovník cizích slov (dále NASCS, 2005) obsahuje jak germanismy starší doby vzniku (zaznamenané již v SSJČ a/nebo v SSČ), tak přejímky novější. Ověřila jsem, že germanismy nalezené v NASCS se nevyskytují v SSJČ nebo SSČ, tudíž je pravděpodobné, že se do slovní zásoby češtiny zařadily až po vzniku těchto slovníků. Nezabývám se přejímkami, které jsou v NASCS označeny jako zastaralé nebo historické, zajímají mě nové nebo speciální germanismy.

NASCS obsahuje hesla z různých tematických oblastí a stylových vrstev jazyka. Objevují se slangové výrazy: *gotýsek* (karetní slang), *šejdr* (dopravní), *forota* (hornický), *špílec* (divadelní), *šprajcka* (sportovní) a další. Dále se v NASCS vyskytují výrazy argotu (*bacharit*) či výrazy nářeční (*fašank*), většina těchto lexémů je však obsažena již v SSJČ nebo SSČ.

Některé výpůjčky, jež jsou v SSJČ nebo SSČ zaznamenány, se v NASCS vyskytují v novém významu (neosémantismy). Výraz *gajst* je v SSJČ uveden jako líh nebo lihový výtazek, v NASCS se objevuje nově ve spojení *mít gajst*, tedy být vtipný a oduševnělý. Druh hazardní karetní hry *gotýsek* ze SSJČ je již v NASCS uveden ve dvou možných variantách, a to *gotýsek* a nově *gotes*. U lexému *alpa* je zachycen význam „francovka“ vzniklý apelativizací *propria* z názvu bylinného lihového roztoku *Alpa francovka*.

Kromě slov s novým významem se v NASCS objevují i slova, která rozšířila své významové spektrum a jsou v neologickém materiálu zachycena jako neosémantismy. Takovým je např. *gastarbeitr*, v NASCS jako cizí příležitostný dělník, v neologickém materiálu přeneseně jako cizinec vypomáhající v domácím sportovním týmu.

Slovesné germanismy se v NASCS vyskytují minimálně, příkladem je sloveso *jódlavat*,³⁷ z něhož vznikl výraz *jódlovačka*, zachycený v neologickém materiálu, nebo sloveso *šmrncnout*, které je jako většina germanismů v NASCS expresivně zbarvené. Dále se v tomto slovníku vyskytují slovesa *grupovat* či *lajsnout si*.

Jsou v něm zařazeny i výpůjčky, které se v žádné podobě neobjevily v SSJČ či SSČ, například slovo *auslendr*, označené v NASCS jako expresivní, stylově publicistické, nebo *šmrncnutý*, výraz expresivně zbarvený stejně jako sloveso, z něhož vznikl. Nalézt lze i výrazy neexpresivní, jako například *lebensraum*. Celkově však obsahuje NASCS spíše přejímky již ve slovní zásobě stabilizované.

---

³⁷ Toto sloveso je však již obsaženo v SSČ, nepatří k novým germanismům.

4.4 Nové germanismy ve slovnících neologismů

Ve slovnících neologismů (dále SN1, SN2) není zaznamenána stabilizovaná slovní zásoba, ale zásoba, která byla aktuální v době vzniku slovníku. Slovníky neologismů slouží k zachycení dynamiky lexika a vývojových tendencí v době mezi vydáními výkladových slovníků. SN1 zachycuje slovní zásobu mezi lety 1985 a 1995, SN2 pak zásobu přelomu 20. a 21. století. Zahrnují hesla z oblasti publicistiky, politiky, odborné, administrativní, z běžné i profesní mluvy. Slovní zásoba zaznamenaná v těchto slovnících je součástí běžné komunikace, ale není zatím zachycena ve výkladových preskriptivních slovnících.

V SN1 jsem našla pouze dva a v SN2 pouze jeden germanismus. Při analýze obou slovníků jsem však zjistila, že slov s německým původem je v obou slovnících víc, ale jejich původ není u jednotlivých hesel označen. Zmiňuji zde pouze výrazy, u nichž si jsem původem jistá, či výrazy, které vznikly z německých výpůjček, zaznamenaných ve výše zmíněných výkladových slovnících.

SN1 obsahuje výrazy *pendler* a *zimmer frei*. Obě tato substantiva byla do češtiny přejata v původní grafické a výslovnostní podobě, proto jsou jediná, která jsou ve slovníku označena jako přejímky z němčiny, stejně jako jediný germanismus v SN2 *imbiss*. Vyskytují se však i výrazy vzniklé z původních germanismů vyložených v SSČ, SSJČ či NASCS. Jde o výrazy odvozené přidáním českého sufixu, u feminin nejčastěji *-ovka* (SN1 – *šlusovka* od výrazu *šlus* v SSJČ, SN2 – *šlukovka*, odvozená od slovesa *šlukovat* v SSJČ) a u maskulin *-áč* (SN1 – *vafláč* z něm. *vafle* v SSJČ). Nalezla jsem i odvozeninu vzniklou přidáním nečeského sufixu: *zimmerfreismus* psaný i jako *zimmerfreizmus*. Ve slovnících jsou popsána i slovesa odvozená od původních germanismů vyložených ve výkladových slovnících, a to *šlusovat* a *presovat* v SN1 či *gastarbajtrít* v SN2.

V novějším neologickém slovníku, tedy SN2, se vyskytují i neosémantismy, které již původem označeny nejsou: *špek*, *kancléř*, *šindel* či *pendler*, jenž je v SN1 označen jako germanismus, ale v SN2, kde se vyskytuje s novým významem, už ne. Na základě slovníkového materiálu můžeme říci, že vznikají celá slovotvorná hnízda odvozená z těchto výrazů: *pendler*, *pendlerka*, *pendlerství*, *pendlerský*; *kancléř*, *kancléřka*, *kancléřství*, *kacléřování*; *šindel*, *šindelový*; *šlusovat*, *šlusovka*, *šlusující*.

V minimální míře jsem našla také hybridní složeniny, jejichž část je původem německá: *biošvindl* nebo *multipartajní*.

V SN1 se vyskytují také výrazy vzniklé podle německých názvů produktů (*kindervajíčko*, *kindervajíčkový*).

4.5 Germanismy v neologickém materiálu

Nejnovější slovní zásoba češtiny je zaznamenána v neologické excerpční databázi oddělení současné lexikologie a lexikografie ÚJČ AV ČR, v. v. i., jež vzniká od roku 1991. Je rozdělena do čtrnácti vrstev, z nichž deset je přístupno veřejnosti na webové stránce www.neologismy.cz. Lexémy excerpované mezi lety 1991 a 1998 sloužily jako východisko pro *Slovník neologizmů 1*, lexémy excerpované mezi lety 1994 a 2005 pak pro *Slovník neologizmů 2*. V roce 2005 byl změněn systém excerpce, zaznamenávaná hesla začala být popisována interními poznámkami, které usnadňují vyhledávání v databázi (Něprašová, 2014). Zkoumaný materiál pro tuto diplomovou práci vychází z posledních pěti vrstev databáze, které vznikají od roku 2005 dodnes a nejsou zatím přístupné veřejnosti. Materiál, z něhož vychází tato práce, obsahuje víc jak 74 000 hesel, celá databáze pak víc než 276 000 hesel.

Při zápisu lexému do neologické excerpční databáze jsou sledovány různé faktory, jež pomáhají snadnějšímu vyhledávání. Jedním z nich je zmíněná interní poznámka, která usnadňuje filtrování některých jevů popsaných jednotlivými excerptory. Kromě výpůjček z německého jazyka, jež jsou zkoumány v této práci, lze v databázi snadno vyhledat také synonyma, antonyma, zdobněliny, přejímky z dalších cizích jazyků, slovní spojení, frazémy, blendy (označené jako kombinace) a další. Excerpované lexémy jsou dále označeny slovním druhem a oborovou charakteristikou. U každého zapsaného hesla je uveden druh textu, z něhož bylo slovo excerpováno, kontext, usnadňující porozumění významu lexému, a zdroj tohoto kontextu (s datem, rubrikou, stranou, autorem textu a jeho případným postavením). Datum excerpce však vždy nemusí odpovídat datu prvního výskytu lexikální jednotky. Excerpce převážně publicistických textů probíhá neautomatizovaně, zdrojem jsou vybrané deníky, týdeníky a měsíčníky, jež bývají pravidelně obměňovány. Vzhledem k tomu, že hlavní náplní excerptorské práce je ruční vyhledávání v omezeném množství zdrojů, není v silách excerptorů vždy zaznamenat první výskyt lexému. Neologická databáze je však cennou zásobárnou dat zachycujících dynamiku české slovní zásoby.

Přejímky z cizích jazyků tvoří významnou část zkoumaného materiálu. Jazyk se s častými výpůjčkami z cizích jazyků vyrovnává různými způsoby. Jednou z vyrovnávacích tendencí, jak tyto tendence nazývá např. Martincová (2003), je vytváření

českých protějšků k přejímkám z cizího jazyka. V následující části se zaměřuji na nejčastější typy německých výpůjček, jež se v neologické databázi vyskytují.

K většině zkoumaných výpůjček neexistuje v českém jazyce jednoslovný český ekvivalent. Některé se ještě plně nezačlenily do slovní zásoby (*hobyfärer*, *blutrauš*, *staumelder*...), proto k nim zatím nebyl vytvořen český ekvivalent.

Jedním z vnitřnějazykových faktorů ovlivňujících použití jinojazyčné varianty namísto české je jazyková ekonomie. Německé pojmenování bývá užíváno, pokud je úspornější oproti českému ekvivalentu. Jedná se např. o slova *pendler* – „člověk dojíždějící za prací“, *blutrauš* – „opojení krví“, *kurzarbeit* – „zkrácená pracovní doba“, *mobilheim* – „mobilní dům“³⁸. Jazyková ekonomie může být důvodem i pro užití germanismu *wunderkind* namísto dříve užívaného spojení „zázračné dítě“.

Jak vysvětlují Zdeňka Sochová a Běla Poštolková (1994), některé nové výpůjčky se v českém lexiku uchytí pouze ve své původní podobě, protože k nim neexistuje ani jednoslovný, ani víceslovný ekvivalent. Brzy ztratí charakter citátových slov, která by byla nahrazena slovem domácím. Nahrazena nejsou proto, že označují cizí realitu geopolitickou, demografickou, ekonomickou a jinou.

Ve své původní podobě nebo s minimální grafickou změnou se v neologickém materiálu vyskytují výrazy označující německé jídlo, jako například *knackebrot*, *josta*, *spätzle*, *rösti*. Ačkoliv jsou tyto přejímky pro některé uživatele jazyka známé, jsou zaznamenány až v neologickém materiálu posledního desetiletí. Názvy jídel dříve totiž nebyly excerpovány a nyní je tato mezera v materiálu soustavně doplňována.

Přejímky z cizího jazyka bývají užívány také jako prostředky aktualizací, prostředky funkční stylové diferenciací (Sochová – Poštolková, 1994), podobně jako některé slangismy, respektive deslangizované jednotky. Jejich užití v textu totiž vzbuzuje atmosféru cizokrajného prostředí nebo působí humorně, jsou tím pro uživatele jazyka zajímavé.

Takovými ozvláštňujícími výpůjčkami mohou být například *tandempartner*, výraz přejatý z němčiny jako označení studenta, který spolupracuje v česko-německé tandemové dvojici na společném projektu; neosémantismus *gastarbeiter* užitý v novém významu jako „sportovec cizí národnosti hrající za domácí tým“; *geschenk* v expresivním významu

---

³⁸ K tomuto germanismu existuje synonymní anglicismus *mobilhome*.

„turista“; revitalizovaný výraz *appetitlich*³⁹ označující něco „vkusného, upraveného“; nebo *ošajstlich*, případně *vošajstlich*, tedy něco „nebezpečného, riskantního“.

Zvláštní skupinou výpůjček, které byly excerповány v roce 2011–2014, jsou přejímky užívané v komunikaci mladé generace. Podle Junkové (2003) je řada německých přejímek v českém jazyce připomínkou předválečného dvojjazyčného česko-německého prostředí, proto jsou využívány převážně lidmi, kteří tuto dobu prožili.

Výsledkem výzkumné sondy do komunikace mladé generace na sociálních sítích je zjištění, že mladá generace má opravdu v oblibě využívat přejímky z různých jazyků k ozvláštňení komunikace, často také z důvodu „módnosti“ cizího jazyka. Nalezla jsem například hybridní složeninu *gruppensprcha* na studentských kolejích nebo vulgární výraz *kurvaštelung* popisující polohu lehké ženy při výkonu povolání. Mladá generace při komunikaci volí expresivní výrazy, proto je například zajímavější užití výraz *dojčland'ák* namísto Němec. Komunikace na sociálních sítích je typická snahou o originalitu projevu, proto se namísto českých variant často užívají cizojazyčné (*gut* místo *dobry* či *idiotensicher* místo *primitivně, jako pro blbce*). Výjimečně lze v této komunikaci objevit i hybridní složeniny (*kneipe-management*).

Podle Sochové a Poštočkové (1994) působí mechanické přejímání někdy komicky, nesmyslně až nesrozumitelně. Přejaté výrazy se podle nich nejčastěji objevují v reklamě, na billboardech, v letácích i na firemních štítech.

Český jazyk kupříkladu v 90. letech převzal výraz *zimmer frei*, který je pro zahraniční turisty výstižnější než český popis „ubytování v soukromí“. Pro rozmach nabídky tohoto druhu ubytování vznikl v českém jazyce výraz *zimmerfreismus* (Martincová, 1998). Je také omezeně užíván výraz *imbiss* namísto *rychlého občerstvení* – částečně z důvodu úspornosti, z větší části však z důvodu podbízivosti reklamy. Další přejímkou, jejíž význam u nás natolik zdomácněl, že je užívaná stejně jako český ekvivalent, je *kulturmeister* neboli *znalec kultury*.

V neologickém materiálu se objevují jak graficky přizpůsobené přejímky, tak přejímky psané původně německy. Adaptují se nejčastěji slova, která se pravopisně od českého jazyka příliš neliší. Takovým je například *hobbyfärer*, které se od původní podoby (*Hobbyfahrer*) liší pouze odstraněním zdvojeného souhláskového grafému. Typickou pravopisnou změnou je nahrazení německého „z“ nebo „tz“ českým „c“, například ve slovech *parkplac* (z původního *Parkplatz*), *pulvrcukr* (z původního *Pulverzucker*), *šmucig*

³⁹ V lístečkovém Národním lexikálním archivu se vyskytuje jako *apetitlich*.

(původně *schmutzig*), anebo *blicka* (z něm. *Blitz*). U druhého ze zmiňovaných slov *pulvrcukr* se objevuje také přizpůsobení české výslovnosti odstraněním „e“ ze slabiky „ver“. Častou je taky změna německého „sch“ na česky psané „š“, jako u zmiňovaného *šmucig* nebo například u slov *blutrauš* (z původního *Bluttausch*), *šmajška* (z něm. *schmeißen*) nebo *šajtle* (pravděpodobně z něm. *Scheitel*). U posledních dvou jmenovaných se objevuje další z častých změn, kterou je nahrazení německého „ei“ českým „aj“ vyskytující se i v dalších výrazech: *cajtgajst* (z původního *Zeitgeist*), *hajsavý* (z něm. *heiß*), *švajšmekr* (vzniklé kombinací slov *Schwein* a *schmecken*).

Vyskytují se i nové výpůjčky, které zůstávají v původní německé grafické podobě: *wunderkind*, *geschenk*, *mobilheim*, *kulturmeister*, *appetitlich*, *völkisch*, *aussteiger*, *kurzarbeit*, *hausfrau*. Vzhledem k tomu, že jsou to výrazy do češtiny přejaté nedávno, dá se očekávat, že některými z výše uvedených grafických změn ještě projdou.

Podle Junkové (2003) existují obvykle dvě grafické podoby slov, původní a česká. Obě tyto podoby jsou spisovné a s oběma se dá v publicistických textech setkat. V neologickém materiálu jsem našla několik výrazů psaných oběma grafickými variantami: počestěné *špecle* a původní německé *spätzle*, německou variantu *zeitgeist* a k ní dvě české *cajtgaist* a *cajtgajst*, nově přejatou německou variantu *pechvogel* k původně užívané počestěné verzi *pechfögl*, z němčiny převzatý *bildungsroman* a adaptovaný *bildungsromán*.

5. Význam a produktivita nových německých výpůjček⁴⁰

Zkoumaná databáze neologismů zachycuje dynamiku slovní zásoby a její pohyby. Jak uvádí Janovec (2013), část lexikálních jednotek může v průběhu času ztratit svůj příznak novosti a pronikne do centra slovní zásoby, jiné lexémy se mohou časem stát historismy nebo archaismy. Nová lexikální jednotka je nestabilní, z centra slovní zásoby se může dostat na periferii. Zkoumaný neologický materiál ilustruje také dynamiku nových přejímek, mezi jejichž jazyky původu dominuje angličtina. V posledním desetiletí je však hojně přejímáno také z dalších jazyků, obzvláště z němčiny. Frekvence užití zkoumaných německých výpůjček není z neologického materiálu zjistitelná, jelikož každý excerpovaný lexém je zachycen maximálně v pěti různých kontextech. Frekvenci užití je však možné zjistit porovnáním se záznamy v Českém národním korpusu SYN⁴¹.

Studovaný neologický materiál je pro přehlednost rozdělen do několika skupin. Na základě příslušnosti k jednotlivým slovním druhům je demonstrována četnost a produktivita přejímaných substantiv, adjektiv, adverbíí a sloves.

Jednotlivé germanismy jsou kromě příslušnosti ke slovnímu druhu rozřazeny podle jevů, které pojmenovávají. Přejímky se od sebe vzájemně liší svými konkrétními významy. U jednotlivých lexémů je uvedena motivující německá lexikální jednotka, pokud bylo možné ji určit. Výpůjčky jsou dále analyzovány z hlediska expresivního příznaku, který je mnohdy dán povahou sufixu nebo výslovnostní podobou přejímky. Do výzkumu jsou zařazeny německé výpůjčky v širokém slova smyslu, tedy ty, jejichž vznik byl motivován německými lexikálními jednotkami, ale také ty, jež vznikly z německého základu.

5.1 Nové substantivní výpůjčky

5.1.1 Životná maskulina – názvy osob a jejich charakteristika

Mezi substantivy rodu mužského životného se objevují jak výrazy tvořené sufixálně, tak slova s nulovým sufixem v prvním pádě (s českým sufixem v ostatních pádech). Životná maskulina přejatá z němčiny představují především pojmenování osoby podle určité vlastnosti, nejčastěji jsou to právě substantiva bez přidaného českého sufixu, která se i bez sufixace dají v češtině skloňovat. Objevují se jak slova graficky adaptovaná,

---

⁴⁰ Některé příklady a kontexty převzaty z bakalářské práce (Neprašová, 2012).

⁴¹ Výsledky tohoto porovnání viz část 6.

tak slova psaná původním německým pravopisem, nejčastěji se skloňují podle vzoru *pán*.⁴² V materiálu se vyskytují také slova, jež patří do uživatelského úzu, ale jsou excerpována až nyní. Těmito výrazy je vyplňována mezera mezi vznikem lístkového archivu a rokem 1991.

Zkoumaný materiál obsahuje životná maskulina: výraz *liebhaber* vznikl z něm. *Liebhaber*, tedy „nadšenec, obdivovatel“ („Divadlo Komédie je dnes divadlo pro fajšmekry. L. Klíma byl a je literát a filosof také pro fajšmekry. A režisér David Jařab je vyhraněný tvůrce s vysoce vytříbeným vkusem pro bizarno, magii a tajemno. A navíc liebhaber avantgardních uměleckých forem a myšlení doby, kdy Klíma žil a tvořil.“ Reflex, 10. 5. 2007); lexém *hobyfärer* pochází z něm. *Hobby*⁴³ („koníček“) a *Fahrer* („řidič“) a označuje „jezdce nebo řidiče, pro něhož je řízení koníčkem“ („Kvalita pole evropských závodů však obrovsky stoupá. „V Německu i Rakousku jezdí dvě stovky borců, ale pozor, žádní hobyfäreři,“ porovnává.“ Tachovský deník, 4. 5. 2007); *wunderkind* z něm. *Wunderkind* – „zázračné dítě“ („Nakonec, chce to trochu vlastní invence, stačí odřezat v playlistu balast a zbude vám materiál na velmi slušné EP. Není to tak poslední dobou se všemi hiphopovými deskami? Od rok odkládané desky londýnského wunderkinda ale máme právo očekávat víc.“ Reflex, 12. 7. 2007); význam slova *špilmachr* je generalizován a označuje „tvořivého, dovedného člověka“, lexém vznikl z něm. *Spielmacher*, který lze volně přeložit jako „klíčový hráč, ten, kdo tvoří hru“ („Rakouský špilmachr//Dichand čte v konkurenčním listu článek napsaný o jeho osobě.“ Mladá fronta Dnes, 18. 6. 2010)⁴⁴; výraz *švenkr* vznikl ze substantiva *švenk* (něm. *Schwenk*), jež označuje prudký pohyb kamerou, švenkr je „osoba, která kamerou pohybuje“ („Zatím poslední Passerův film Nomád, který točil se Sergejem Bodrovem v Kazachstánu, právě startuje ve Státech. „Každý film je jiný, ale filmaři jsou stejní všude na světě,“ shrnuje své mezinárodní zkušenosti. „Třeba švenkři bývají elegantní svůdci žen, produkční zase trpí úzkostí a nadváhou,“ směje se.“ Mladá fronta Dnes, 5. 3. 2007); *geschenk* je „turista“, doslovný překlad tohoto slova je „dárek“ (*Geschenk*), je to tedy výraz použitý v kontextu policejního zásahu přeneseně („Policisté ze speciálního týmu Kapsa na odhalování pouliční kriminality mají další úspěšný zásah. Převlečení za turisty korzují denně pražskými ulicemi, rozhlížejí se, tipují si potenciální pašíky (pachatele), sledují je klidně hodinu, a

---

⁴² Výjimkou je výraz *fára* skloňovaný podle vzoru *předseda* a *untermensch* skloňovaný podle vzoru *muž*.

⁴³ Pravděpodobně přejato z angličtiny do němčiny.

⁴⁴ Výraz *špilmachr* je uveden v NASCS s oborovou charakteristikou sport. publ.

když vycítí, že chtějí ‚udělat‘ nějakého geschenka (turistu), zasáhnou.“ Magazín Dnes + TV, 24. 7. 2008); *fára* (z něm. *Fahrer* = ‚řidič‘) označuje zkušeného řidiče („Mně se zdálo divný, že by najednou takovej ‚fára‘ jako ty zapomněl jezdit rychle. Co myslíš, šlo by vůbec něco takového, aby člověk z roku na rok zpomalil?“ Motohouse, 2004); *untermensch* podle něm. *Untermensch* pak znamená ‚podčlověk‘ („Manažeři řetězců jako Lidl, Billa, Tesco, Kaufland, atd. zřejmě předpokládají, že český zákazník je untermensch, kterého evoluce neobdařila chuťovými buňkami, zato však čtyřmi žaludky schopnými strávit cokoli.“ Lidové noviny, 4. 7. 2012); *pechvogel* je převzat z něm. *Pechvogel*, tedy ‚smolař‘ („Prsa se dmou, děloha zavínuje a vy s vysokou hladinou štěstí (nejste-li pechvogel s opravdu nezaslouženou poporodní depresí) fascinovaně hledíte na tu krásu, která z vás před pár hodinami, dny či týdny vzešla. To dítě je tak krásné, roztomilé, malé, křehké, bezbranné...“ Ona Dnes, 18. 11. 2013).

Maskulina životná dále označují příslušnost osob k určité skupině lidí nebo k národu. Tato pojmenování bývají tvořena přidáním sufixu **-ák**, jenž dodává slovům expresivní příznak, nebo **-ik**. Výjimečně se objevuje výraz s nečeským sufixem, jenž také označuje příslušnost osoby ke skupině lidí sdílejících společné přesvědčení nebo zájem. Výraz *dojčland'ák* (z něm. Deutschland, tedy ‚Německo‘) pojmenovává obyvatele Německa („Fífa jen mrkal, když si to k němu do pokoje přifařil dojčland'ák, kterej narušoval jeho revír celejch deset dní, a začal si na rozloučenou povídat.“ Facebook, 24. 6. 2011); výrazem *ostalgiik* rozumíme člověka, který teskní po době komunistického režimu⁴⁵ („Po velmi vzácné chvílce sebekritiky Egon Krenz překvapuje prohlášením, že nepatří do početného houfu ‚ostalgiiků‘, kteří v tzv. nových spolkových zemích teskní po návratu starých časů.“ Reflex, 19. 11. 2009).

Posledním typem životných maskulin jsou substantiva pojmenovávající osobu podle jejího zaměstnání. Můžeme mezi ně zařadit i výraz *gastarbeiter* (z něm. *Gastarbeiter*), jenž je původním označením pro dělníka pracujícího v cizině, v neologickém materiálu se však objevuje s novým přeneseným významem jakožto jakákoli osoba pracující v cizině: *gastarbeiter* („Zřejmě nikdy se nestane, aby národní tým vytvořili převážně naturalizovaní Češi. Zato současná jednadvacítka Švýcarska právě na

---

⁴⁵ Lexém vznikl z něm. pojmu *Ostalgie* (slož. z *Osten* – východ – a *Nostalgie* – nostalgie, stesk). V němčině existuje také výraz *Ostalgiiker* ve stejném významu jako přejatý *ostalgiik*.

tohle sází a třeba Němci s legií ‚gastarbeiterů‘ získali bronz na loňském mistrovství světa.“ Mladá fronta Dnes, 22. 6. 2011); *kulturmeister* (z něm. Kulturmeister) označuje „znalce či odborníka na kulturu“ („Kaplického chobotnice stěží bude stát na Letné. Radní jí tam dali místo, kulturmeister Jehlička přislíbil peníze, ale nebude.“ Týden, 7. 1. 2008); *staumelder* (z něm. *Staumelder*) je „ten, kdo ohlašuje dopravní zácpy“ („Za příklad dávají dopravní experti Německo. ‚A nejde jen o řízení - u zácpy se vyskytují tzv. staumeldeři, kteří řidiče zásobují vodou či rozdávají dětem hračky,‘ doplňuje Kuchálik.“ Mladá fronta Dnes, 14. 6. 2008); za zaměstnání lze označit i „vládce, panovníka“ – *landesfátr* (z něm. *Landesvater*) („Klausova vláda se totiž pokoušela budovat kapitalismus bez kapitálu. Topolánkova vláda však převzala od vlády ČSSD republiku s vynikající šestiprocentní konjunkturou a s obyvateli, kteří i podle hradního landesfátra ‚žijí tak dobře, jak nikdy nežili‘.“ Právo, 28. 4. 2008).

5.1.2 Neživotná maskulina

5.1.2.1 Abstrakta

Mezi neživotnými substantivy mužského rodu přejatými z němčiny se vyskytují výrazy přejaté jako existující německá slova (*mobilheim*, *parkplac*, *blutrauš*, *kurzarbeit*, *kulturkampf*, *eintopf*, *štamtyš*, *lauf*, *abschlag*) i slova odvozená (*hochštaplerismus*, *štýlek*). Převažují abstrakta označující názvy vlastností, dějů nebo stavů, až na výjimky skloňované podle vzoru stroj (*blutrauš*, *štamtyš*) se všechna neživotná abstrakta skloňují podle vzoru hrad. Výraz *blutrauš* (z něm. *Blutrausch*) značí „opojení krví“ („Blutrauš. Ten termín vnesl před desítkami let do hlav svých žáků legendární psychiatr Vladimír Študent. Mínil tím emoční stav, jakési oslnění krví, které vrah zažívá.“ Magazín Dnes + TV, 4. 8. 2011); *kulturkampf* (z něm. *Kulturkampf*) označuje význam „souboj kultur“ („Skupina Klausových spolupracovníků a příznivců, především Ladislav Jakl, Jefim Fištejn a Marek Loužek, vycítila příležitost roztočit kola ‚kulturkampfu‘, ve kterém dodnes s velkým zaujetím a radostí prosazují, kdekoli to jde, ‚klausovské myšlenkové schéma‘.“ Hospodářské noviny, 26. 7. 2005); *kurzarbeit* je přejaté označení pro „zkrácenou pracovní dobu“⁴⁶ („Některé z firem závislých na japonských dodávkách dokonce již zvažují zavedení takzvané *kurzarbeit*. Tedy systému, který se v Německu osvědčil v době nedávné ekonomické krize a který umožňuje firmám pozastavit výrobu, aniž by své zaměstnance propustila. Část mezd pak proplácí stát.“ Lidové noviny, 25. 3. 2011); *hochštaplerismus* je

⁴⁶ Vyskytuje se i v ženském rodě (viz níže).

ekvivalentem pro hochštaplerství, tedy „podfuk“⁴⁷ („Představme si, že novopečení šéfové resortů namísto řešení dilemat, před nimiž nestáli nikdy v životě, kádrují, známkují a vyměňují podřízené. To je vidina chaosu a všudypřítomného hochštaplerismu.“ Mladá fronta Dnes, 10. 3. 1998); *eintopf* je „jídlo z jednoho hrnce“ (z něm. *Eintopf*), použité v přeneseném významu jako „směsice“ („Za eintopf považují tenhle pokus o informovaný odsudek. Zvláště když přišel právě v týdnu po konferenci Welt Psychedelik Forum, která proběhla o víkendu v Basileji a které se mimo jiné účastnil Stanislav Grof.“ A2, 30. 4. 2008); *lauf* (z něm. Lauf = běh(ání)) znamená „dálkový běh na lyžích“ („Dálkové běhy na lyžích, takzvané laufy, jsou oblíbené všude na světě. Na mnohých se přitom potkávají profici s ‚hobíky‘, jak lyžařským amatérům přezdívali organizátoři české série SkiTour.“ In Magazin, 7. 12. 2011); *stráf*⁴⁸ (pravděpodobně z něm. Strafe = „pokuta“) je označení pro „záznam o dopravním přestupku“ („Pasažérům, řidičům, chodcům a cyklistům často škodí příliš vysoká rychlost, kdežto u policie škodí pomalost. Šofér mnohdy ani neví, že se dopustil přestupku, že už má štráf.“ Mladá fronta Dnes, 12. 7. 2008); *stráf* se vyskytuje také ve sportovním kontextu („Sudí neváhali udělit pětiminutový štráf, který byl navíc potrestán gólovou ranou Martina Ševce.“ Sport, 19. 4. 2014); *abschlag* (z něm. Abschlag = „výkop, vhazení“) je pojmenováním pro první odpal v golfu („Tlak je každý čtvrtek ráno, když se jde na abschlag (první odpal). Každý je trošku nervózní, projeví se adrenalin. Samozřejmě bych doma chtěl vyhrát. Posledně na Karlštejně vyhrál Bernhard Langer, i když jsem hrál dobře.“ Mladá fronta Dnes, 1. 7. 2009); výraz *štamtyš* (z něm. Stammtisch) označuje „pravidelné setkání“⁴⁹ („Hans Klimasch ze St. Oswaldu dal podle zprávy v listu OÖR před rokem dohromady ‚štamtyš‘ občanů z Mühlviertlu a jižních Čech, kteří mají zájem o výměnu zkušeností a poznatků. Od té doby se setkávají každou druhou sobotu v měsíci, většinou v Kaplici. Tentokrát však zavítali do St. Oswaldu a třináctý ‚štamtyš‘ bude příští měsíc v Rainbachu.“ Listy Strakonicka, 20. 10. 2005); *cajtgeist* z něm. *Zeitgeist* pojmenovává „ducha doby“ („Až na úplné výjimky (fotografie exulantů Boba Krčila z Afghánistánu a Vojty Dukáta z Portugalska) byly všechny snímky exponovány v Československu a snad bez výjimky na sobě nesou šmouhu těch časů, jejich tísnivého

---

⁴⁷ V němčině existuje pro „hochštaplerství, podvod“ výraz *Hochstapelei*. *Hochštaplerismus* pravděpodobně vznikl z výrazu *Hochstapler*, tedy „podvodník, hochštapler“.

⁴⁸ SSJČ má *štráf* jako „poněk. zast. ob. pruh“, „expr. jaképak s tím štráfou (Poláč.) (část. štráchy) okolky“ a „řnájezd“.

⁴⁹ V lístečkovém Národním lexikálním archivu se objevuje jako „stálé místo v hospodě“.

„cajtgaistu“, ale paradoxně také jakési bezelstné odevzdanosti, která tu dobu provázela.“ Týden, 24. 11. 2008); *cajtštyk* (z něm. *Zeitstück*, lze přeložit jako „dobová hra“) označuje pravděpodobně „dílo, které je soudobé, současné“ („Autor zakotvil v próze a stal se úspěšným. S ohledem na to, že ale Růže pro Markétu patří k žalostnému málu dramatu, která se přelomovými dny zabývají, jeho mise na scéně působí provokativně, nicméně jalově. Kvintet herců ... se může na scéně přetrhout. Autorův cajtštyk ale duní falešným schématem sametu naruby.“ (Právo, 18. 5. 2009); *hochkunst* z něm. *Hochkunst* znamená „vysoké umění“ („Nerad plýtvám slovem génius, ale mám dojem, že v případě hyperaktivního Kanadana Devina Townsenda se mu vyhnout nemůžu. Protože to, co předvedl na své nové desce Epicloud, nemá obdoby. ... Devin Townsend je jeden z důvodů, proč poslouchám některými stále ještě opovrhovaný a vysmíváný metal. Protože to, jak mě nabije tahle deska, se zkrátka žádnému ‚hochkunstu‘ nepodaří.“ Pátek Lidových novin, 5. 10. 2012); *kasaštyk* vznikl pravděpodobně z něm. *Kassenstück* a označuje „kasovní trháč“ („... píše se v oficiálních informacích o filmu Jana a Zdeňka Svěrákových Vratné lahve, který týden po uvedení do kin láme návštěvní rekordy a má našlápnuto k tomu stát se nejúspěšnějším kasovním trháčkem porevoluční doby. ... I jiný český kasaštyk, snímek Obsluhoval jsem anglického krále režiséra Jiřího Menzela, který přišel do kin jen tři měsíce před Vratnými lahvemi, se bezprostředně odvolává na pojem laskavosti.“ HN, 16. 3. 2007); *šlág* z něm. *Schlag* („rána, úder, tlukot, tempo“) je označením pro „počet temp v minutě“ („Veslovod má na pravé nohavce upevněné lanko kormidla, nad botami je ‚budík‘, který měří pomocí magnetu pod slajdem šlág (počet temp v minutě) i čas.“ MfD, 13. 9. 2004).

5.1.2.2 Konkréta

Mezi neživotnými maskuliny se objevují také konkréta označující názvy věcí. Všechna jsou skloňována podle vzoru hrad: *parkplac* (z něm. *Parkplatz*) je expandující výraz pro „parkoviště“ („V Praze je typickým příkladem Malostranské náměstí. V minulosti zde bývalo ledacos - pranýř, šibenice, trh, socha maršála Radeckého - dneska parkplac.“ Mladá fronta Dnes, 17. 5. 2011); *vlies* (z něm. *Vlies* = „rouno“) je „druh textilie určené pro stavební účely“ („První umožňuje vytvořit podhled beze spár nebo předsazenou stěnu velkoformátovými deskami. Jde o sádrokartonové perforované desky opatřené na zadní straně akusticky účinnou textilií - tzv. vliesem.“ Dům & bydlení, 30. 6. 2010); *kinderhotel* (z něm. *Kinderhotel*) je hotel uzpůsobený tak, aby v něm mohly být ubytovány

rodiny s dětmi („Tenhle resort se snaží přiblížit v Rakousku a Itálii tak oblíbeným kinderhotelům. Je vybavený speciálně pro děti: mají tu dětské postýlky, vysoké židličky, ohrádky, zábrany u schodišť...“ Mladá fronta Dnes, 27. 5. 2011); *mobilheim* (z něm. *Mobilheim*) je ekvivalentem pro „mobilní dům“ („Přivezou vám ho na zahradu a můžete bydlet. A levně. To jsou důvody, proč se čím dál více lidí zajímá o bydlení v mobilních domech, jinak také ‚mobilheimech‘.“ Hospodářské noviny, 14. 12. 2011); výraz *grosssiedlung* (z něm. *Grosssiedlung* či *Großsiedlung*) znamená „velké sídliště“ („Tamní výroba optických přístrojů ale prosperuje, město vzkvétá, o byty je teď nouze. ‚Dnes litují, že bourali až moc radikálně,‘ vykládá Grunze jeden z postřehů ze své cesty po německých ‚grosssiedlungách‘. Obecně se podle něj v německých městech bourá stále méně.“ Respekt, 12. 12. 2011); slovo *štendr* (z něm. *Ständer*) označuje „věšák, stojan“⁵⁰ („Její⁵¹ kolekce s názvy Chelsea Set, Swinging London a ručně pletená Viva - viva patřily mezi nejžádanější. Její minisukně vyvolávaly pokaždé palcové titulky v tisku a to byla senzační reklama! Nové věci ze štendru mizely během dne.“ Mladá fronta Dnes, 31. 5. 2007); *bildungsroman* (z něm. *Bildungsroman* = „vzdělávací román“) označuje žánr románu („Je to vlastně bildungsroman s autobiografickými rysy: protagonista přichází do ‚velkého‘ světa, nejprve na střední školu, později na univerzitu, dospívá a snaží se vyrovnat se svým sexuálním zaměřením.“ Hospodářské noviny, 23. 8. 2005) – lexém se vyskytuje i v adaptované variantě *bildungsromán* („Jeho o něco mladší kolegové, z nichž nejvýznamnější je J. Patočka, již filosofují z vědomí krize filosofického myšlení, resp. krize evropské kultury, jak ji zachytil E. Husserl či jak na ni reagoval M. Heidegger. Fischerovy paměti jsou díky této stavbě obdobou bildungsrománu, vyličením cesty k sobě samému a jejích peripetií.“⁵² A2, 4. 10. 2006); výraz *bock* (z něm. *Bock* = „kozel“) je druh piva („Bock - spodně kvašené pivo s vyšším obsahem alkoholu (až šest procent) s výraznou sladovou sladkostí a zakulaceností. Při výrobě je charakteristická dlouhá doba ležení. Pije se hlavně na jaře a na sklonku podzimu, podává se při teplotě vyšší než 9 °C.“⁵³ Týden, 24. 6. 2013); další přejímkou je *land* z něm. *Land* neboli „země“ („Obviněný

---

⁵⁰ SSJČ má jako „horn. slang. stojka“.

⁵¹ RN: anglické návrháčky Mary Quantové

⁵² Kontext excerpován z recenze publikace Josef Ludvík Fischer: *Listy o druhých a o sobě*, Torst, Praha 2005.

⁵³ Jedná se o revitalizované slovo, vyskytuje se již v lístkovém archivu z roku 1947 (ale ze záznamu nelze přesně určit, jde-li o stejný význam). Název piva vznikl podle mnichovské výslovnosti názvu města Einbeck, kde pivo vzniklo.

poslanec David Rath konečně vystoupil se svou obhajobou před sněmovnou. ... Ve Francii je zájem o peripetie Rathovy aféry minimální, stejně jako v dalších zemích, snad s výjimkou Německa. To si totiž hlídá peníze a zájmy ve svém ‚sedmnáctém landu‘.“ (Hospodářské noviny, 6. 6. 2012); pro pивní limonádu oblíbenou cyklisty byl přejat výraz *radler*⁵⁴ (z něm. *Radler* = „cyklista“) („Lehká piva s ovocnou složkou či ‚pivní limonády‘ (tzv. *radlery*) se stávají pro tuzemské pivovary hitem letošní sezóny. Inspirováni loňským úspěchem ‚citrónového piva‘ ze Staropramenu uvádějí na trh nápoje s nižším obsahem alkoholu vzniklé smícháním světlého piva a džusu či limonády na trh i další velcí, ale i menší výrobci.“ Právo, 14. 5. 2012); *stolperstein* z něm. *Stolperstein* je ‚kámen zmizelých‘⁵⁵ (doslovně ‚kámen úrazu‘) („V Třebíči, kde je někdejší židovské město zapsané na seznamu UNESCO, byly letos v létě osazeny tři stolpersteiny, což jsou kameny s mosazným povrchem vsazené do dlažby. Projekt, který je upomínkou na oběti holokaustu, se také jmenuje Kameny zmizelých.“ Mladá fronta Dnes, 23. 9. 2013); výraz *šlepr*⁵⁶ (z něm. *Schlepper* = „traktor, tahač“) označuje „lanem poháněný motor“ („Třeba malé svahy přímo u chalup, osazené takzvanými šlepry neboli lanem poháněným motorem, na které se člověk zahákl pomocí kovového háčku, který vypadal jako pohrabáč, pod zadek pak zasunul prkénko spojené s tím háčkem provazem a snažil se bez úrazu vyjet nahoru.“ Magazín Víkend Dnes, 18. 2. 2012).

5.1.3 Feminina – názvy věcí, vlastností a činností

5.1.3.1 Konkréta

Substantiva rodu ženského nejčastěji představují konkréta. Vyskytují se mezi nimi germanismy odvozené sufixem **-(č)ka** (*koštovačka*, *šmajška*), jež nesou expresivní příznak. Přejímky náležející do této skupiny pojmenovávají věci, organizace nebo osoby. Všechna feminina jsou skloňována podle vzoru žena, tři jsou nesklonná (*šlemgruppe*, *kaugummi*, *putzfrau*) – *šlemgruppe* označující „mládež, která se ráda baví“, podle německého *schlemmen* – „hodovat“, a *Gruppe* – „skupina“ („Kdekoli... at' je to Jindřichův Hradec, kde zakázali ošklivým holkám chodit ven, Český Krumlov, kterež je nejhezčím

---

⁵⁴ Dalším označením pro tento druh nápoje je *beermix*.

⁵⁵ *Kámen zmizelých* – zachyceno v materiálu jako slovní spojení.

⁵⁶ V SSJČ se *šlepr* vyskytuje s oborovou charakteristikou tech. slang. jako „pomocný tunelářský dělník, vozač“ a v NASCS s obor. charakteristikou horn. a stav. slang jako „pomocný dělník obsluhující vozíky (při stavbě tunelů, v dolech ap.), vozač“.

městem světa, ale nikomu to necpe, nebo ‚Budějce‘ - město sportu, zábavy a ‚šlemgruppe‘, jak si říká místní mládež, když se baví.“ Magazín Víkend, 25. 6. 2011); *kaugummi* pochází z něm. *Kaugummi*, tedy „žvýkačka“ („Už pětadvacáté svátky klidu a míru oslavíme v překrásném novém světě. Ale nebyl ten starý přece jen lepší? teskní bývalí předsedové okresních výborů SSM a jiní rudokněžníci. Tak třeba zmíněné Vánoce. ... Mně přivezou šífáci z NDR kaugummi a mrkváče plísňáky, ...“⁵⁷ Reflex, 28. 11. 2013); *putzfrau* (z něm. *Putzfrau*) je „uklízečka“ („Udržet hvězdičku je hrozně náročné. Platil jsem sedm kuchařů, pět číšníků, dvě putzfrau (uklízečky, pozn. red.), cukráře. Náklady rostly a úvěr u banky jsem pomalu nebyl schopen splácet - všechno padlo na úroky.“ Týden, 9. 3. 2009). *Koštovačka* (z něm. *kosten* = „okusit, ochutnat“) je „malá sklenička na koštování vína“ („Čejč, Kobylí, Nosislav, Traplice, Břeclav, Miroslav, Valtice, Sokolnice... Co mají tyto obce ze všech koutů jižní Moravy společného? Víno a sobotní košt. Na nadcházející víkend je jich opravdu připraveno nepřeberné množství a v podstatě kdekoliv vám do ruky strčí koštovačku.“ Mladá fronta Dnes, 29. 2. 2012); výraz *fišlínka* (z něm. *Fisch* = „ryba“, nebo pravděpodobněji *Fischlein* = „rybička“) označuje „slané pečivo ve tvaru rybiček“ („Bývaly časy, kdy návrat ze západní ciziny zpět za ‚oponu‘ byl tak drsný, že někteří zpáteční cestu už ani nezkoušeli. V jednom ohledu to ale bylo mnohem snazší než dnes. Bylo tak jednoduché něco přivést! Stačilo málo, vlastně cokoli. Z Rakouska nám známý vozil housky. Víceznné, to jsme tady neznali. Nebo ‚fišlínky‘, jak jsme říkali slanému pečivu ve tvaru rybiček.“ Víkend magazín Hospodářských novin, 15. 3. 2013); *šmajška* (z něm. *schmeißen* = „hodit, mrštit“) je „házecí lano“ („šmajška – házecí lano“⁵⁸, IN magazín, 2. 9. 2009).

5.1.3.2 Abstrakta

I abstrakta ženského rodu využívají sufix **–(č)ka**. Tato slova nabývají expresivního významu. Objevují se výrazy jako *jódlovačka*, *fofrovka*, *blicka* či *koštovačka*, která se v jiném významu řadí i mezi konkréta. Abstraktní feminina označují názvy činností. *Jódlovačka* (z něm. *jodeln* = „jódlovat“) je názvem pro písničku, v níž zpěvák jódluje („Ne vždy také písničkám sedne nové aranžmá. Třeba z Kláry kapela udělala jódlovačku s přízvukem na druhou dobu. A působí, že muzikanty (až na bubeníka) to snad už ani moc nebaví.“ Mladá fronta Dnes, 4. 5. 2011); *fofrovka* (pravděpodobně z něm. *Fächer* =

⁵⁷ Z recenze publikace Michal Petrov: Retro ČS, Jota, Brno 2013.

⁵⁸ Z tematického slovníčku šífáckého slangu.

„vějíř“⁵⁹) je „činnost, která je provozována v krátkém časovém úseku“ („Kratší služby jsou pro ženy rizikovější, protože musejí obsloužit více zákazníků, aby si vydělaly sumy, na které jsou zvyklé.‘ ... Také pánové vycházejí při ‚fofrovkách‘ zkrátka: zatímco v rámci hodinového servisu býval čas i na ‚obyčejné popovídání‘, při půlhodině na řeči nezbývá čas.“ Týden, 7. 2. 2011); *koštovačka* (z něm. *kosten* = „okusit, ochutnat“) označuje „ochutnávání, koštování vína“ („I když vás nemůžeme pozvat na vinobraní, přesto alespoň na zajímavou koštovačku. Ondřej Kuřík z Nové Paky totiž chystá pravidelné ochutnávky moravských vín například v packé městské knihovně.“ Jičínský deník, 23. 8. 2011); výraz *blicka*⁶⁰ (z něm. *Blitz* = „blesk“) označuje „velmi rychlé / bleskové šachové partie“ („Řada zajímavých výzkumů pomocí funkční magnetické rezonance či magnetoencefalografie testovala, co se v mozku děje, když hrajeme šachy. ... Mimochodem se ukázalo, že pozitivní vliv na fungování mozku mají zejména bleskové partie (alespoň pokud efekt přepočítáme na vynaložený čas). Zkuste takzvanými ‚blickami‘ posilovat svůj mozek, a bránit se tak alzheimerovi.“ IN Magazin, 4. 9. 2013); v ženském rodě je zachycen také výraz *kurzarbeit* (z něm. *Kurzarbeit* = „zkrácená pracovní doba“), který se vyskytuje také v maskulinu⁶¹ („Největší problémy mají podle současných informací automobilky. Některé z firem závislých na japonských dodávkách dokonce již zvažují zavedení takzvané *kurzarbeit*. Tedy systému, který se v Německu osvědčil v době nedávné ekonomické krize a který umožňuje firmám pozastavit výrobu, aniž by své zaměstnance propustila. Část mezd pak proplácí stát.“ Lidové noviny, 25. 3. 2011).

5.1.4 Neutra

Z podstatných jmen středního rodu je ve zkoumaném materiálu zachyceno jediné, kromě těch, která jsou odvozená z názvů německých produktů či z německých vlastních jmen⁶². Výraz *štanování* pochází pravděpodobně z něm. *Stand*, tedy „stoj, stání“ a označuje horolezeckou techniku⁶³ („Kemp v národním parku Paklenica je určený pro začátečníky i pokročile lezce. Využijte možnosti naučit se lezeckým technikám, uzlům,

---

⁵⁹ Viz např. Čapek (1986), který zmiňuje, že je diskutováno o původu slova *fofr* z fr. *frou-frou* a něm. *Fächer* a *fächern*. SSSJČ u slova *fofr* uvádí „z něm. základu“).

⁶⁰ Jde o slovo revitalizované, listkový archiv jej dokládá z roku 1941.

⁶¹ Viz výše.

⁶² O těchto viz níže.

⁶³ Je možné, že nejdříve vzniklo sloveso *štanovat*, nebo vznikla obě slova v češtině zároveň.

zakládání jištění, standování a především lezení v jedné z nejkrásnějších lezeckých oblastí na světě.“ Mladá fronta Dnes, 11. 6. 2010).

5.2 Nové adjektivní výpůjčky

Podle Mravinacové (2005b) nelze relační adjektiva formovaná českými sufixy jasně pokládat za slova adaptovaná z němčiny, protože se vztahují k již přejatým substantivům. Adaptovaným přídavným jménem je s jistotou pouze výraz, pro nějž neexistuje v češtině základové substantivum (*hajsavý, šébich, ošajstlich*).

V materiálu se vyskytují převážně adjektiva odvozená od již existujících substantiv přidáním sufixu či prefixu (*vliesový, ostalgický, štamgastský*) nebo odvozená od sloves (*štosovatelný*). Mezi adjektivy převažují výrazy graficky adaptované. Vyskytují se zde jak adjektiva sklonná, tak nesklonná, označují příslušnost člověka k určité skupině lidí, nebo jeho vlastnost či vlastnost (stav) věcí. Adjektivum *šébich* vzniklo z německého *schäbig* – „ošuntělý, odřený“ („Pamatuji si, jak postavili Palác kultury a měli tam hrát představitelé všemožných žánrů. Přišli tam rockeři s mastnými vlasy v šébich oblečení, prohlídli si ten palác a řekli: Tady my nebudeme hrát. Já ale hrát chtěl.“ Magazín Víkend, 24. 9. 2011); výraz *štamgastský* se vztahuje k substantivu *štamgast* (z něm. *Stammgast* = „stálý host“) a označuje věc, která patří stálému hostu („Cesta tankového piva až na váš štamgastský stůl ale zdaleka nekončí tím, že ho do vaší oblíbené hospody přivezou cisternou. Do püllitru ho totiž musí výčepní správně načepovat a také se musí dobře starat o pивní trubky.“ Pátek Lidových novin, 31. 12. 2009); přídavné jméno *ostalgický* mohlo vzniknout buď ze substantiva *ostalgie* (něm. *Ostalgie*) – „stesk po době komunismu v bývalé Německé demokratické republice“ nebo ze substantiva *ostalgik* – „člověk tesknící po tomto režimu“ („I po deseti letech po svém zániku je Německá demokratická republika stále živá. ... Soudný a nezkalený ostalgický pohled nabízí i stránky na adrese members.tripod.com/~jroloff/ostalgie.htm, uváděné informace doplňují i propagandistické písně a hymny východoněmeckých organizací.“ Internet měsíčník, 1. 4. 2000); *vliesový* je „vyrobený z *vliesu*“ („Co budete potřebovat... vliesové tapety (= tapety z netkané textilie)//lepidlo určené pro tento druh tapet//štetku pro nanesení lepidla //metr//vodováhu//tapetovací kartáč//pryžový váleček//kbelík“ Vítejte doma, 25. 8. 2005); adjektivum *štosovatelný* se nevztahuje k substantivu, je odvozené od slovesa *štosovat*

(něm. *Stoß* znamená mimo jiné „hromada, halda“⁶⁴) („Je to sice klasická ikona designu 50. let, ale lépe se cítím v obyčejném křesle Thonet z ohýbaného dřeva nebo ve štosovatelném křesle Anonima od Firmy Castelli.“ Lidové noviny, 31. 5. 2008); přídavné jméno *hajsavý* je motivované německým *heiß* – „ožehavý, háklivý“ („To nějak hrotíš, ne? Před týdnem tu v parku znásilnili ‚bílé‘ holku a tos nijak nekomentovala.“ „Tak to jsem nevěděla, že jsi takový hipík. Jasně že ne všechen zločin mají na svědomí Cikáni - teda Romové, když jsi tak hajsavej - ale pořád jich krade většina.“ Mladá fronta Dnes, 5. 10. 2011); nesklonné adjektivum *appetitlich*⁶⁵ je převzato z něm. *appetitlich*, tedy „chutný“, nebo „upravený, vkusný“ („Personál pětihvězdičkového hotelu Hyatt v uralském Jekatěrinburgu, kde jedna noc stojí 5 500 rublů (3 300 korun) a káva v baru 190 rublů, je dobře vycvičen. Na hosty - domácí i cizí - se neustále usmívá. ... Při návštěvě docela obyčejného, ale zároveň docela ‚appetitlich‘ bufetu v centru města je už ale ruština nezbytná.“ Hospodářské noviny, 31. 5. 2011) a existuje k němu i záporná varianta *unappetitlich*, tedy „nechutný, odporný“ („Takže ‚neodsoudit Minaříka musí být pro namočené soudce velká hanba‘. ... K posouzení něčí viny opravdu nemusí být člověk právník. Za jistých okolností na to stačí větev a kus provazu. Nebo třídní uvědomění. ... Slizký se nesliským asi nutně musí jevit jako unappetitlich, leč kriminální delikt to není.“ Reflex, 1. 2. 2007); německým *Hausnummer* („číslo domu“) je motivované adjektivum *hausnumerný*⁶⁶ („Na dosah ruky měl Mirek Topolánek schválení hausnumerných církevních restitucí, za které by se mu KDU-ČSL odměnila – podpořila by nasypání miliard ze zdravotního pojištění do dlaní spřátelených podnikatelů.“ Právo, 14. 5. 2008); dalším přejatým adjektivem je *ošajstlich*⁶⁷ („Ministr Kocáb má zvláštní zvyk. Když nastane nějaká ‚ošajstlich‘ situace, pošle místo sebe svou mluvčí a poradkyni Lejlu Abbasovou. Naposledy včera na veřejném slyšení v Senátu, kde se řešil problém obcí a měst s neplatiči. ... Zalézt a nechat protivníkovi volné pole působnosti však není ta nejlepší strategie.“ Mladá fronta Dnes, 22. 5. 2009), používána je i varianta *vošajstlich* („Mluvit o politických mrtvolách v českém politickém prostředí není jen ošidné, je to přímo vošajstlich a vochmatické. Stačí si připomenout, jak

⁶⁴ Štosovatelná křesla se dají skládat na sebe.

⁶⁵ Jde o slovo revitalizované, v lístečkovém Národním lexikálním archivu se vyskytuje jako *apetitlich*.

⁶⁶ Výraz je pravděpodobně odvozen z lexému *hausnumero* – v SSJČ jako „libovolně zvolené, vymyšlené číslo udávané za přesné“.

⁶⁷ Adjektivum lze přeložit jako „riskantní, s nejistým výsledkem, nebezpečné“, je motivované pravděpodobně něm. *das ist etwas Scheußliches* (v nářečí – *dos is etwos Scheißlich*) = „to je něco strašného“, význam je v češtině posunutý (SČS)

po deseti letech vitálně oživila údajná politická mrtvola z Vysočiny. A novináři, kteří už tkají rubáš šéfu ČSSD Sobotkovi, počínají si unáhleně.“ Právo, 12. 8. 2013); adjektivum *unsalonnfähig* pochází z něm. *unsalonnfähig*, tedy „nepřijatelný, společensky neakceptovatelný“ („Strana má vygenerovat člověka z univerzitního prostředí, osobnost všeobecně respektovanou, nejlépe z technického či přírodovědného oboru. Jejím úkolem bude nejen oslovit vysokoškolskou obec, ale především na jeho bedrech bude to nejtěžší: postupně ‚smývat‘ z ČSSD odér ‚unsalonnfähig‘ strany.“ Právo, 11. 8. 2007).

5.3 Nová přejatá adverbia

Mezi příslovci jsou nejproduktivnějšími lexémy odvozené z německých jmen a názvů výrobků⁶⁸. Z ostatních byla zachycena pouze čtyři příslovce, z čehož jedno je excerpováno z komunikace germanistů na sociální síti Facebook. Adverbium *idiotensicher* (z něm. *idiotensicher*) znamená „primitivně, jako pro blbce“ („Míša: Pietismus [lat. pietas - zbožnost, mravnost, poctivost] reformní hnutí v protestantismu 17. a 18. st., ovlivněné angl. puritanismem a Lutherovým učením, zaměřené proti ustrnutí protestantské ortodoxie v institučních a dogmatických otázkách. .... Nerozumim!! | Lukáš: Že by to byly zbožnost, mravnost, poctivost? | Míša: Bingo! Ale ty bys mi to hnutí mohl přiblížit trošku idiotensicher, ne??“ Facebook, 15. 1. 2012); *šulnul*⁶⁹ se dá vyjádřit jako „tak akorát“ („O kolik vám klesly tržby? | Bohudíky, prozatím se držíme ‚šulnul‘, jak se říká, ale jak dlouho to potrvá, nevím. Myslím, že to horší teprve přijde, že roky 2012 a 2013 budou hodně těžké.“ Mladá fronta Dnes, 28. 11. 2011); adverbium *langsám* pochází z něm. *langsam*, tedy „pomalu“ („Byli jsme tu asi měsíc v lágru, kam nás přivezli. ... Ti naši lidé z Rumunska si mysleli, že když budou dělat hodně, tak na tom budou lépe, ale Němci, kteří pracovali s nima, jim říkali, musíte dělat ‚langsám‘. Protože naši, jak dělali velké výkony, strhli normy. Dostali o něco víc peněz, ale všichni museli kvůli nim víc dřít.“ Lidé a země, 30. 9. 2005); *gut* je převzato z něm. *gut*, tedy „dobře“⁷⁰ („V Kožné ulici nás mívá policejní autohlídka. ‚Tam neprojedete, kluci! Tam neprojedete!‘ huláká na ně samozvaný strážce pořádku. ‚Jak to dneska jde?‘ vykloní se řidič v modré košili. Bohouš kývne, jako že gut,

---

⁶⁸ O těchto níže.

⁶⁹ Původ tohoto lexému není ověřen, jeho část je motivována něm. *Null*, tedy „nula, nic“.

⁷⁰ Dalo by se spekulovat, jestli výraz pochází z německého *gut*, nebo z anglického *good*, v excerpovaném textu se však vyskytovaly další přejímky z němčiny, proto se přikláníme k něm. *gut*.

pánové odjedou. „Policajti mě maj rádi. Když nemáš čepici, říkaj, tak to nejseš ty, Bohouši.““ Magazín Mladé fronty Dnes, 2. 8. 2012).

5.4 Nové slovesné výpůjčky

Ani nových sloves se nevyskytuje tolik jako nově přejatých substantiv. Přesto jsou stále přejímána, některá z nich byla zachycena až v roce 2012. Převažují mezi nimi slovesa třetí třídy, časovaná dle vzoru „kupovat“, pouze jedno přináleží ke třídě čtvrté a je časováno dle vzoru „prosít“ (*schreibit*), sloveso *fachat* pak přináleží třídě páté a je časováno podle vzoru „dělat“. Sloveso *štosovat se* (z něm. *stoßen*) se objevuje ve dvou významech: *štosovat se* jako „předhánět se, pošťuchovat se“ („Ďuričko se s Václavem Kočkou starším furianty štosovali, kdo má v kapse milion. U stolu jsem s nimi seděl já, moje manželka a Ďuričkova těhotná přítelkyně Lenka.“ Lidové noviny, 11. 10. 2008), nebo ve významu „vrstvit se“⁷¹ („V prosinci začalo sněžit a život v celé zemi se rázem zastavil. Zastavila se i Praha, tedy alespoň doprava. V kolonách stála auta, na kolejích se štosovaly tramvaje, stejně dopadly vlaky. Kde dopadla vložka, tam se nic nehnulo.“ Mladá fronta Dnes, 2. 12. 2010); sloveso *wachtovat* (z něm. *wachen* = „bdít, dohlížet“) znamená „hlídkovat“ („Jaké jsou jiné možnosti? Odstranit? To jednak není pokryto žádným mandátem, a navíc by tam vojáci museli vpochodovat. A to děkuji pěkně... Ono se řekne ‚wachtovat‘, ale stát tam pak celou noc! Proto já jsem nikdy neřekl, že Kaddáfí musí zmizet.“ Hospodářské noviny, 23. 3. 2011); *himlovat* znamená nadávat⁷² („Meteorolog v televizi předpovídá špatné počasí. Déšť? Sedláci ještě himlují, že nepřišel zrovna vhod, přede žněmi...“ Mladá fronta Dnes, 3. 7. 1998); *eklhaftovat se* je totéž co „hnusit se, být někomu odporné“ („Kvalitní antikoncepční pilulky nebyly, z těch nekvalitních se holkám dělávalo zle. Kondomy a pesary se nám eklhaftovaly, povalovávaly se v křovích po parcích a malým dětem se muselo vysvětlovat, že to jsou prasklé a špinavé nafukovací balonky a že jim raději koupíme červený, zelený a žlutý.“ Ona Dnes, 25. 5. 2009); sloveso *schreibit* vzniklo z něm. *schreiben*, tedy „psát“ („Při takové pěkné hudbě... To se to schreibí v němčině úplně samo...“ Facebook, 6. 2. 2012); *fachat* je motivované něm. *Fach*⁷³ („Tereza: Nevíš náhodou, jaký email má Hofmannová? | Hana: Terko, asi ten z

---

⁷¹ V tomto významu zaznamenáno 1x v NLA z r. 1989.

⁷² Vzniklo nejspíše podle zaklení *Himmelherrgott*.

⁷³ Výraz znamená mimojiné také „obor, specializace, zaměstnání“, z čehož následně vychází slovesný význam „pracovat“ a později „fungovat“ (viz kontext).

pedf... Posílala nám z něj i ty materiály. ... | Tereza: Já si právě myslím, že ten nefachá... Neva, zkusím to... Dík.“ Facebook, 22. 2. 2012).

5.5 Nové hybridní složeniny

Ve zkoumaném neologickém materiálu se vyskytuje relativně velké množství hybridních složenin, tedy lexikálních jednotek, které jsou složené z elementů domácího a cizího původu, které mají po formální a významové stránce charakter slovních základů (Martincová, 1973)⁷⁴. Podle autorky je východiskem pro určování, který prvek je a není domácího nebo cizího původu, současný stav úzu, tedy „živě pociťovaná příslušnost k prostředkům jiného jazyka“ (Martincová, 1973, s. 177)⁷⁵.

Nejčastěji jsou vytvářeny hybridní složeniny, kde je cizí element prvním členem (*echtpravicový*, *überd'ábel*, *gruppensprcha*), výjimečně se objevují takové, kde je cizí element až členem druhým (*kurvaštelung*, *eurošpek*⁷⁶). Složeniny jsou ve většině případů psány dohromady, výjimečně se spojovníkem (*echt-psycholog*, *über-premiér*), popřípadě zvlášť (*gestalt terapie*).

Z množství hybridních složenin vybíráme pouze některé příklady. Nejčastějším německojazyčným komponentem hybridních složenin je komponent *echt-* (ve významu „opravdový, opravdově“): *echtpravicový* („ODS postupně odhazovala skoro všechny své programové echtpravicové rádobytaháky, jako rovný důchod či jednotnou sociální dávku ve výši 4000 Kč, až se nakonec přestala nahlas hlásit i k rovné dani.“ Babylon, 12. 6. 2006); *echt-psycholog* a *echt-psychologie* („Echt-psychologie (vědecká) a pop-psychologie byly již před Vybíralem a budou koexistovat i po něm. Přitom bychom neměli zapomínat na psychology bez vědeckých či popularizačních aspirací, chápající svou profesi jako „řemeslo“ a poctivě se věnující klientům a pacientům. Bez popularizátorů a praktiků by echt-psychology čekal zřejmě osud svobodných zednářů.“ Lidové noviny, 5. 3. 2010); *echtsocialistický* („Zmíněná „písanka“ pilné dívky a okouzující věty jsou nakonec ale

---

⁷⁴ Autorka upozorňuje, že se mezi hybridní složeniny neřadí útvary tvořené spojením domácího základu s cizojazyčným morfémem, který má výrazný charakter sufixu nebo prefixu (např. vědátor). Hybridní složeninou také není lexém vzniklý spojením domácího afixu s cizím základem (např. přeorganizovat).

⁷⁵ Stejně hledisko je bráno v úvahu v této práci. Při výběru zkoumaných jednotek se řídíme tím, jsou-li komponenty hybridní složeniny pociťovány jako domácí, či cizí (konkrétně německé).

⁷⁶ Zařazení tohoto lexému je však problematické. Komponent *euro-* nemusí být všemi mluvčími pociťován jako zdomácnělý. Komponent *špek* je v českém jazyce zdomácnělý, pochází však z němčiny.

přebity příchutí chladného kalkulu. Vyprávění příběhu z echtsocialistického města, které po listopadu 1989 pomalu, ale jistě ztroskotává na mělčině demokracie, totiž působí bohužel samoučelně.“ Hospodářské noviny, 5. 5. 2010); *echtvodák* („Takže já strávil velkou část dospívání na vodě a vztah k ní mám. I když jsem tím ‚echtvodákem‘, o kterých píše Zdeněk Šmíd, nikdy nebyl, vodu jsem několikrát jel a znám rozkoše i trable, které jsou s tím spojené...“ Českobudějovický deník, 1. 8. 2007); *echtzelený* („Oč jde Bursíkovi? Ukázat echtzeleným, kteří ho kritizují za spojení s imperialistickou ODS, že dokázal dostat z Hradu d'ábelského antiteplováče. Oč jde Čunkovi a jeho křídlu? Dostat Čunka zpět do vlády a zvýšit tak cenu lidovců.“ Mladá fronta Dnes, 15. 2. 2008).

Dalším produktivním elementem hybridních složenin je *über-* ve významu „nad-“: *überamerický* („Její filmy se často brodí žánrovými klišé a stereotypy, dialogy tahají za uši a nepostrádají ani přímočarý kýč. K-19 je plná nechutného kýče idealistického, neboť tu dochází ke znásilnění poloskutečného příběhu o statečných Sovětech ve prospěch podívané plné überamerických klišé.“ Pátek Lidových novin, 5. 3. 2010); *überd'ábel* („Na jedné straně příznivci toho jediného ‚dobra‘ v podobě Karla Schwarzenberga opovrhující ‚plebejci a primitivy‘, ... Na straně druhé ‚obyčejní lidé‘, jimž nevoní ‚pseudointelektuální kretění‘ horující za odevzdání země cizákům, ždímání lidí zločinnou vládou daněmi a ukrývající za knížecí maskou überd'ábla Miroslava Kalouska.“ Reflex, 24. 1. 2013); *überkostel* („Jihokorejský Yoido Full Gospel Church, hnědý ‚blob‘ uprostřed zástavby kancelářských budov, pojme rovnou 83 tisíc lidí. Desetitisícové davy na celkem sedm bohoslužeb každou neděli směřují speciální dopravní strážníci. ... Tento überkostel vysílá šest set misionářů ročně, například do Číny, již se z hlediska víry přezdívá ‚Afrika jedenadvacátého století‘.“ Pátek Lidových novin, 21. 12. 2007); *überodrhovačka* („Písně vánoc se mi slily do jedné überodrhovačky, nehoráznější než Daddy Cool, do něčeho, čemu se vyrovná jen znělka kresleného sadistického seriálu Happy Tree Friends.“ Reflex, 3. 1. 2008); *über-premiér* („Pokud začne prezident bojkotovat parlamentní demokracii a hrát si na über-premiéra, nezbyvá nic jiného než bojkotovat bojkot.“ Hospodářské noviny, 27. 6. 2013); *übermáma* („Jak se to vlastně přihodilo, že takovou ‚übermámu‘, jako je Marge, mluví mužský hlas? | Režisér české verze znal náš seriál o rodině Tluchořových, a tak ho to napadlo. Je zvláštní, že proti tomu nic nenamítali ani Američané.“ Týden, 3. 12. 2007).

Německým komponentem je také *gruppen-*, či jeho adaptovaná varianta *gruppen-* ve významu „skupinový“: *grupensex*⁷⁷ („Každý z nás měl narozeniny minimálně jednou týdně. Ale nikdy to nekončilo nějakým grupensexem, spíš si někdo odtáhl holku na pokoj. A mnohdy se neudálo nic.“ Pátek Lidových novin, 3. 9. 2010) a varianta *gruppensex* („Nejinak vypadaly venkovské prástky - lidi se během adventního večera sešli, chvilku pracovali, přičemž se vydatně popíjel alkohol, a často prástky končily něčím, co bychom dnes nazvali jako gruppensex.“ Pátek Lidových novin, 13. 7. 2012); *gruppensprcha* („Anežka: Letošní první kolejní gruppensprcha.... check! | Lucie: I ty jedna! | Mírek: Pouze holky? | Anežka: Kdyby to byly jenom holky, tak se tím tu moc nechlubim... No jo, koleje mě překvapují dnes a denně. Místa je tu čím dál míň.“ Facebook, 29. 9. 2011); *gruppenfotka* („Cvak, cvak, fotíme, a najednou, jéééé, skočí před skupinu bílý páv, albín, zobe si drobky z tyčinek a Thao se zlobí, že političky koukají na toho bělouše a přestaly se věnovat objektivu. Ale po pěti minutách je s ‚gruppenfotkou‘ spokojená a všechny poslankyně si vesele zatleskají - vypadá to, že si v příštích měsících budou rozumět.“ Magazín Dnes + TV, 24. 6. 2010).

Občasně se objevuje také element *fofr*⁷⁸ ve významu „rychlo-“: *fofreakce* (Veronika: Už jsme dlouho nikde nebyly, holky, tak co zajít ve čtvrtek třeba kolem 17.00 na kafe v Jihlavě? Kdo se přidá? | Eva: Bohužel jsem v práci, co až v pátek?? | Veronika: To byla ale fofreakce! Ok, navrhnou to ostatním...“ Facebook, 25. 1. 2012); *fofrklacek* („Doslova nás šokovalo řazení – neskutečnou přesností a lehkostí. Přitom ‚fofrklacek‘ u mercedesů byl vždy trestem pro ty, kdo si nepřiplatili za automat.“ Svět motorů Speciál, 17. 3. 2014).

Komponentem pocházejícím z němčiny je také *machr*⁷⁹: *machršňůra* („Doby dětí s klíčem na krku jsou pryč, ale pro změnu letí takzvané ‚machršňůry‘. Tenké popruhy s karabinkou, na kterých nosí děti klíče, telefon nebo peněženku.“ Ona Dnes, 30. 8. 2010). Problematičnost zařazení složeniny *eurošpek* je vysvětlena výše („David Cameron k Angele Merkelové: Ne, ne, Británie vám na ten eurošpek neskočí.“ Reflex, 9. 2. 2012). Ve

---

⁷⁷ V databázi se výraz objevil již v roce 1991, ale bez vhodného kontextu, znovu byl excerpován až v roce 2008. Frekventovanější je podoba *gruppensex* (viz příloha).

⁷⁸ Jak již bylo zmíněno výše (viz kap. 5.1.3.2), je diskutováno, pochází-li lex. lednotka *fofr* z fr. *frou-frou*, nebo něm. *Fächer* a *fächern*. SSJČ u slova *fofr* uvádí „z něm. základu“.

⁷⁹ Výraz *machr* znamená podle SSJČ „obratný člověk, vynikající pracovník“. Lze předpokládat, že komponent *machr-* označuje, že věc patří někomu, kdo je pokládán za v něčem obratného, v něčem vynikajícího člověka.

zkoumaném materiálu se dále vyskytují dvě hybridní složeniny s komponentem *sprech-* ve významu „mluvený“: *sprechopera* („Sprechopeře“ o sedmi scénách Aus dem Fremde Ernsta Jandla a hře o sedmi obrazech Largo desolato Václava Havla věnoval srovnávací studii Peter Richter v časopisu Germanoslavica č. 1-2/2006.“ A2, 16. 5. 2007); *sprechpoezie* („Nebo Bastian (Bas) Böttcher: ten se narodil v roce 1974 v Brémách a spoluzakládal německý poetry slam. Zavedl druh básnění, který nazývá ‚sprechpoezie‘.“ Lidové noviny, 28. 6. 2013). Hybridní složeninou, kde německý element stojí na druhém místě, je *kurvaštelung* („Kurvaštelung = poloha prostitutky při výkonu povolání :D.“ Facebook, 19. 12. 2011).⁸⁰

5.6 Pojmenování vzniklá dle názvů německých produktů, společností a skupin

5.6.1 Germanismy motivované názvy automobilových značek

Přejímky vzniklé podle názvů jednotlivých německých automobilových značek jsou nejproduktivnější skupinou pojmenování v této části. Existuje jich celá řada, vybíráme proto reprezentativní vzorek.

Podle některých názvů automobilových značek vznikají celá slovotvorná hnízda, např. dle značky automobilu Trabant německého výrobce Sachsenring, z níž vznikly výrazy: *elektrotrabant*, *e-trabant*, *trabi*⁸¹, *trabík*, *trabanták*, *trabantista*, *trabantistka*, *trabantolog*, *Trabantiáda*, *trabimanie*.

Výrazy *elektrotrabant* a *e-trabant* jsou synonymní: *elektrotrabant* („Elektrotrabant, který byl představen na letošním frankfurtském autosalonu. ‚Fuj!‘ komentují to pravověrní trabantisté.“ Reflex, 15. 10. 2009); *e-trabant* („Nepůjde však již o zapáchající auto s dvoutaktním motorem. ‚E-trabant‘ má pohánět elektromotor a bateriím budou dodávat energii střešní solární panely.“ Mladá fronta Dnes, 22. 8. 2009); *trabi* či *trabík* jsou expresivními variantami názvu automobilu Trabant („Je to pro mne srdeční záležitost,“ komentuje Michal Kotek fakt, že v době, kdy je trh přesycen různými druhy značek

---

⁸⁰ V komunikaci na sociální síti Facebook se objevila také složenina, kterou nelze zařadit mezi hybridní, jelikož její první komponent je německý (*kneipe-* ve významu „hospodský, hospodo-“) a druhý anglický (*management* ve významu „organizace“): *kneipe-management* („Míša ten den nemůže... Tak se případně dohodněte spolu. Já teď mám moc práce na děláni kneipe-managementu. Tak zatím a dejte vědět.“ Facebook, 27. 2. 2014).

⁸¹ Pravděpodobně přejato z němčiny jako již existující lexém.

automobilů, on investuje a šlechtí svého trabi.“ Listy Strakonicka, 19. 11. 2005); („Jsou srazy, které jsou pořádané s chutí a s láskou k trabíkům, ty považuji za dobré, ale na druhou stranu jsou srazy, které pořadatelé organizují např. kvůli našim západním sousedům, o těch nemá moc cenu se zmiňovat,“ říká T. Přívozní.“ pubweb.cz, 2. 4. 2007); *trabanták* nebo *trabantista* je řidič nebo majitel trabantu („Jak říkáme my trabantáci, to je trabantóza, ze který už se nedá vyléčit.“ vyslTV Nova, 5. 11. 2007; „Trabantisti jsou lidé, kteří trpí vážnou chorobou - trabantózou,“ stavem, kdy Trabant se pro ně stává členem rodiny a nedají na něj dopustit.“ pubweb.cz, 2. 4. 2007); *trabantóza* neboli *trabimanie* je láska těchto řidičů k Trabantu („Některá auta ještě slouží k dopravě, ale mnohá se stala předmětem recese. Také já patřím mezi lidi nemocné ‚trabantózou‘. Jako vojákovi mi trabanta půjčoval bratr a vzbudil ve mě neutuchající vášeň,“ řekl Kotek.“ Aha! 23. 10. 2006; „Zdaleka ovšem není ve své fixaci na plastový vůz osamocen. Jeho kolegové s chutí hovoří o postižení trabantózou či trabimanií. Podle jednoho z provozovatelů stránek www.trabi.me.cz, Michala Kotka, je aktivních trabantistů v Česku několik stovek.“ Reflex, 15. 9. 2005); *trabantolog* je „člověk zabývající se automobily značky Trabant“ („Stranou jdou vtipy, pochybnosti o bezpečnosti, natož zkazky o tom, že dvojtakt smrdí! ‚To jsou jen pomluvy,“ říká jeden z předních českých trabantologů Pavel Křovák z Plzně - další ukázka toho, že kdo má dnes v garáži trabanta, žije pro něj se vším všudy.“ Magazin Dnes + TV, 21. 10. 2004); *Trabantiáda* je „setkání všech trabantistů a výstava jednotlivých automobilů“ („To byl ‚hukot‘! Před nákupní centrum v pražských Letňanech se sjely desítky legendárních východoněmeckých trabantů. Konala se tu totiž už osmá Trabantiáda.“ Aha!, 23. 10. 2006).

Mezi nejčastější značky, které se stávají motivanty pro přejímky, jsou Volkswagen Golf, Volkswagen Passat, Porsche, Mercedes Benz, Audi či Opel. Objevují se zde také slova vzniklá podle české výslovnosti německých zkratk – *beemváček* podle názvu výrobce automobilů Bayerische Motoren Werke AG – BMW: („Baarová doslova vyprávěla, jak přijela do dvora kancléřství se svým novým, malým, ale elegantním sportáčkem BMW, byla na své autíčko moc pyšná. Ve dvoře kancléřství však parkovaly mohutné a hřmotné limuzíny, vedle nichž se její bílý beemváček jakoby ztratil.“ Reflex, 5. 1. 2012); stejnou automobilovou značkou je motivováno přídavné jméno *bavorácký* („Další vyhlédnutý vůz, tentokrát už bavorácký trojkový kombík, byl v tu chvíli v 650 kilometrech vzdáleném Mönchengladbachu. Na místo se už z Mnichova nedalo dorazit dříve

než večer.“ Mladá fronta Dnes, 24. 5. 2012); *Volkswagenland* je „země, kde jsou prodávány automobily značky Volkswagen“ („ČEZko? Volkswagenland? Ne. I když tyto dva názvy jsou velmi případné, nový název České republiky má znít: Kolonie Kamionská. Jednak velmi dobře vystihuje koloniální statut našich krajů. Jednak zní exoticky a pohádkově.“ Mladá fronta Dnes, 15. 7. 2008); adjektivum *golfi* označuje „příslušnost ke značce Volkswagen Golf“ („Tohle madlo měla i následující generace golfiho kabria, ale i většina aut bez střechy té doby. A teď, když přijel nový golf kabriolet, je košík najednou bez něj. Rám už totiž moderní kabriolety nepotřebují.“ Mladá fronta Dnes, 18. 5. 2011); *pasaták* je „řidič a majitel automobilu značky Volkswagen Passat“ („A spotřeba? Přestože zarytí ‚pasatáci‘ tvrdí, že jezdí za pět litrů, nám se nepodařilo dostat pod sedm litrů na sto kilometrů.“ Mladá fronta Dnes, 21. 2. 2007); *superpassat* je jeden z typů automobilů značky Volkswagen Passat, a to typ R36 („A pro dopravní policisty v superpassatech, kteří chytají řidiče překračující rychlost, mám vzkaz: Nebezpečnější než osobní auto jedoucí stopadesátkou je řidič kamionu, který v osmdesátce nečekaně vybočí z vyhrazeného pruhu - chytejte i je!“ Mladá fronta Dnes, 15. 12. 2010); *poršák* je expresivní označení „automobilu značky Porsche“ („Volala mi inteligentní, vzdělaná žena: ‚Bendl s porsche, to už je moc.‘ Mínila chudáka středočeského hejtmana Petra Bendla (ODS) a billboard, na němž stojí s poršákem a nápisy ‚S poctivostí a ODS nejdál dojedeš. Odvaha, diskrétnost, solidnost.‘ Vysvětloval jsem jí, že billboard je dílem opozice a má Bendla poškodit.“ Týden, 6. 10. 2008); stejnou značkou je motivováno stupňované přídavné jméno *porschovatý* (respektive *nejporschovatější*) („Porsche 911 je jednou z největších automobilových ikon - i ti, kteří se v záplavě značek nevyznají, poznají její klasickou siluetu, i kdyby neznali název. Je to prostě ‚nejporschovatější‘ porsche ze všech. Mladá fronta Dnes, 1. 12. 2011); *medák* a *medour* jsou expresivní pojmenování pro „automobil značky Mercedes Benz“ („Mercedesy vás ale asi nenaštvaly. | Ani náhodou. Objevil jsem medáka před šesti lety a od té doby jsem mu věrný.“ Listy Strakonicka, 17. 6. 2005; „Tak jste mě zase dostali. Narozeninové číslo bylo úplně super. I když teď trochu závidím Kuvajťanům, co si dávají k narozkám medoury. A trochu jste mě rozhodili tím, co všechno se mi za ten rok od jednoho výročí k druhému přihodí.“ ČiliChili, 29. 5. 2006); adjektivum *opelovský* vyjadřuje vztahový význam adjektiva ke značce Opel („Celkově je to tak pěkný a dynamický automobil, jehož interiér je tradičně ‚opelovský‘, tedy trochu strohý s výraznými hranami.“ Reflex, 7. 2. 2008); *audista* je „majitel nebo řidič automobilu značky Audi“ („Všechny mají velkou mřížku chladiče, takzvaný single frame, všechny mají LED

světla a podobné zádě. A to tak, že z dálky jen zapálený ‚audista‘ rozezná, zda jede za modelem A4, A6, A7 nebo A8.“ Týden, 23. 2. 2012); z názvu značky automobilu Volkswagen něm. výrobce Volkswagen AG vychází také příslovce *volkswagensky* („Toto není první pick-up od VW. V 90. letech prodával model Taro, to ale byla jen přeznačkováná Toyota Hilux. Jí a dalším konkurentům se teď postavil nový VW Amarok, pojmenovaný v jazyku Inuitů – vlk –, původem ovšem z Argentiny. Jde ale o čistokrevný VW, a to na první pohled. Zejména interiér je typicky volkswagensky přehledný a kvalitní, i ten pocit, když v něm sedíte, je takový koncernový – lepší než z pouhého pick-upu.“ Pátek Lidových novin, 14. 10. 2011); značkou automobilu Passat společnosti Volkswagen je motivován také výraz *pašík* („Také máte pocit, že by vaše felicia, octavia či ‚pašík‘ (v manažerském slangu VW Passat) už potřebovaly vyměnit, jenže v domácí či firemní kase se nějak nedostává volných peněz, což trápí více či méně všechny výrobce evropské automobilové konfekce?“ Mladá fronta Dnes, 13. 5. 2013).

5.6.2 Germanismy motivované názvy německých společností a produktů

Mezi těmito přejímkami se vyskytují převážně substantiva označující buď příslušnost ke konkrétní společnosti, nebo její výrobek. Objevují se zde také slova vzniklá podle české výslovnosti německých zkratk - *pépékáčko* podle zkratky PPK v názvu pistole Walther PPK – Polizei Pistole Kurz, *écéemka* podle zkratky názvu německého vydavatelství ECM Records: *pépékáčko* („Vlastní samopal, prak, ale i ‚pépékáčko‘, jakým střílel agent 007. Designér roku 2007 Maxim Velčovský sbírá dětské zbraně.“ Mladá fronta Dnes, 24. 5. 2008); *écéemka* („Takovou hloubku kontrastu v sobě Nostalghia nemá. Je to esenciální ‚écéemka‘: laboratorně čistý zvuk, důvěra v hudební prostotu, trocha temnějších tónů během spontánní improvizace.“ Mladá fronta Dnes, 4. 10. 2006).

Germanismy jsou dále motivovány názvy německé společnosti Eppendorf AG, výtvarné školy Bauhaus, německé společnosti Lidl & Schwarz-Gruppe, nebo společnosti Reiffeisenbank: *eppendorfka* je laboratorní pomůcka, „mikrozkumavka určená k transportu malého množství vzorku“ („Používám na to uzavíratelné mikrozkumavky nebo klasické skleněné nádoby s tyčinkou - v laboratorních potřebách se dají pořídit i takzvané eppendorfy s víčkem. Některé z nás je kupují po kilech.“ Týden, 28. 3. 2011); výraz *bauhaus* označuje „styl výtvarné školy Bauhaus“ („‘Peking je dobrý pro mladé lidi, mohou se tu rozvíjet, nezávisle tvořit,‘ vysvětluje mi Šu Jang a jeho hlas se rozléhá v prázdné výstavní hale postavené východoněmeckými architekty ve stylu bauhaus.“ Pátek Lidových

novin, 8. 8. 2008); *lidlizace* pojmenovává rozmach supermarketů německé společnosti Lidl & Schwarz-Gruppe na českém trhu („Prodejny Delvity byly zřejmě vůbec nejkvalitnější na českém trhu. Teď může být dokonána totální maloobchodní lidlizace.“ Týden, 13. 11. 2006), kromě *lidlizace* se prosazuje také sloveso *lidlizovat* („Billa se lidlizuje # Něčím jako provozním ředitelem (COO) maloobchodního řetězce Billa se stal Martin Ditmar (35). Od konce loňského roku je jednatelem společnosti. Bude řídit zejména logistiku, nákup a marketing. Ditmar se řemeslu vyučil především v obávaných řetězcích Lidl a Kaufland ze skupiny Dietera Schwarze.“ Týden, 18. 2. 2008); výraz *rajfka* pojmenovává společnost Raiffeisenbank⁸² („Raiffeisen bank, inspirovaná klienty, je jiná váhová kategorie. Na focení si přizvala známého portrétistu celebrit Jakuba Ludvíka. Slečny a dámy z poboček ‚Rajfky‘ aranžoval do poloh žen-vampů.“ Mladá fronta Dnes, 20. 12. 2008).

Co se týče výrobků a produktů, čeština přejala název vysokorychlostních vlakových souprav Railjet německého výrobce Siemens, název pily německého výrobce Maffel, také název německého železničního systému Transrapid, název nápoje něm. výrobce Fritz-Kola GmbH, název označující bylinný likér Jägermeister, či obuv Doktor Marten's. Tato pojmenování vznikají apelativizací propria: *railjet* („Když se na antimonopolním úřadě rozhoduje o byznysu za obřích pět miliard korun, je kolem toho zjevně pěkně dusno a padají výpovědi. Ukazuje to alespoň kauza nákupu šestnácti vlakových souprav Railjet německého výrobce Siemens, které chtějí koupit České dráhy, a to bez veřejného tendru.“ Mladá fronta Dnes, 8. 9. 2011); *mafl* je označení pro „okružní pilu“ („‘Odmalička jsem tíhla k techničtějším hračkám. Lego, merkur, autíčka a hlavně vláčky, ty já moc ráda. Dobře si pamatuju, jak jsme se s klukama ve školce tahali o součástky,‘ říká třiatřicetiletá marketingová manažerka, která postavila za pět let vlastníma rukama dům a jediné, čeho se 'bojí', je mafl (okružní pila) a rozbruska.“ Ona Dnes, 17. 10. 2011), k *maflu* se používá také jeho zdobnělina *maflík* („Polovina výrobků měla problémy s přesností nebo čistotou řezu, a to i ty dražší. Přinášíme i praktické rady, jaká kritéria by měl kvalitní ‚maflík‘ splnit.“ dTest, 2. 5. 2013); *transrapid* („Říká se mu ‚létající vlak‘. Až se německý transrapid kolem Mnichovanů v budoucnu prožene rychlostí 450 kilometrů za hodinu, stihnou se za ním jenom otočit. Bavorsko včera vstoupilo do budoucnosti.“ Mladá fronta Dnes, 26. 9. 2007); *fritz-kola* označuje „německý bionápoj“ („Přiznávám se, že jsem se

---

⁸² SSJČ má (dř.) raiffeisenka (řidč. ps. rajfajzenka), NASCS má hovor. (dř.) raiffeisenka.

záhy uchýlil k nápojům, a to když jsem zahlédl ke svému překvapení stánek, kde se mimo jiné nabízela fritz-kola, proslulý německý bionápoj i s charakteristickým logem.“ Reflex, 19. 9. 2013); *jégra* je český název pro *Jägermeister* („Kdy a proč jsem se naposledy vytočil: Když jsem byl s kámoši v baru a barman nám nalil panáky úplně teplého ‚jégra‘. To bylo fakt hrozný.“ Ona Dnes, 15. 7. 2013); *pseudomartenska* je druh obuvi, která vypadá jako obuv značky Doktor Marten's a byla pojmenována podle něm. doktora wehrmachtu Klause Maertense (později poangličtěno na Martens) a doktora Herberta Funcka („Přijímačky na vysokou jsem šla dělat v apartním oblečku, který kombinoval šaty s kalhotovou sukní. Bylo to tmavě modré s decentním bílým puntíkem. Leč protože jsem byla nezávislá, dotvořila jsem to pseudomartenskami, v nich doma štrikované fusekle, na hlavě jsem si vyrobila falešný drdol a oční linky končily u uší.“ Ona Dnes, 16. 7. 2012).

5.6.3 Germanismy motivované názvy německých hudebních skupin

Poslední skupinou této kapitoly jsou přejímky vzniklé podle názvu německých kapel Rammstein a Tokio Hotel. V současné době není jiná hudební skupina u nás tak známá jako tyto dvě, ale je pravděpodobné, že se počet přejímek motivovaných názvy hudebních kapel bude rozšiřovat: *rammsteinovský* je vztahové adjektivum k názvu skupiny Rammstein („Jedna z nejoriginálnějších současných evropských skupin natočila album, které má na první poslech méně hitů než předchozí desky, ale svou komplexností a nadhledem aspiruje na roli rammsteinovského Seržanta Peppera.“ Hospodářské noviny, 11. 11. 2009); příslovce *rammsteinově* označuje podobnost se stylem hudby kapely Rammstein („Kytaru a samplý sbírá z pódia kytarový dredátor skupiny Post-It. Nastartovali blok trošku tvrdší muziky, kterou podpoří nejen Fourth Face a Krucipüsk, ale také rammsteinově založení kolegové ze Slovenska No Gravity a vše završí jedni z headlinerů festivalu, švýcarští elektro-rockoví vizionáři The Young Gods.“ Mladá fronta Dnes, 17. 7. 2008); *tokiomanie* je posedlost fanoušků a fanynek skupinou Tokio Hotel („Když se členové skupiny Tokio Hotel objevili na pódiu, bylo jasné, že budou vyprodávat sportovní haly. Nejen v německy mluvících zemích, ale například i v Polsku už panuje úplná tokiomanie. Tak už aby konečně přijeli na pořádnou šňůru i k nám!“ Květy, 11. 5. 2006).

5.7 Pojmenování motivovaná německými vlastními jmény

Výskyt germanismů motivovaných německými jmény je v současné době velmi produktivní. Objevují se maskulina označující přívržence, stoupence (*heideggerián*,

postmarxista, mayolog, mayovec), výrazy vzniklé apelativizací propria již derivovaného od jiného propria (*intzovka, alzheimercentrum*), nejčastější jsou ovšem adjektiva značící (ne)souhlas s osobností či ovlivnění člověka osobou, jejímž jménem je adjektivum motivováno (*antistraussovský, heideggerovský, schillerovský*), objevují se i adverbia vyjadřující charakteristiku na základě podobnosti s osobou ve vzhledu, projevu nebo chování (*einsteinovsky, kafkovsky*) či substantiva označující druh politiky nebo filozofie (*schröderizace, postmarxismus, wulffování*). V minimální míře vznikají i slovesa pojmenovávající chování osob (*wulffovat, přegrassovat*). Mezi pojmenováními motivovanými německými vlastními jmény se vyskytuje také jedno slovní spojení (*Fabryho choroba*) a několik blendů⁸³ (*bachmosféra, merkoland, merkozy*).

První skupinou depropriálních pojmenování jsou germanismy odvozené od jmen německých politiků: adjektivum *antistraussovský* vzniklo ze jména německého politika Franze Josefa Strausse („Sotva se najde poválečný německý politik, jemuž by šli jeho krajané novináři tak dlouho, důsledně a neúnavně po krku jako Franzi Josefu Straussovi (FJS). I československá média ho s oblibou líčila jako revanšistu a válečného štváče. Do čela levicového antistraussovského ‚novinářského kartelu‘ se v SRN postavil Rudolf Augstein, vydavatel týdeníku Der Spiegel.“ Týden, 17. 9. 2007); *genscherismus* označuje politiku ministra Hanse-Dietricha Genschera („Zejména s osmnáctiletým působením ministra Hanse-Dietricha Genschera je spojen poněkud nelichotivý pojem tzv. genscherismu. Především Američané ho brali jako synonymum pro lavírování německé zahraniční politiky a snahu si to s nikým nerozházet - ani s Washingtonem, ani s Moskvou.“ Lidové noviny, 2. 10. 2009); pojem *schröderizace* pojmenovává politickou činnost německého politika Gerharda Schrödera („Pobaltí bylo vždy vmáčknuto mezi Německo a Rusko. Teď se obává ‚schröderizace‘ německé politiky - jinými slovy, že Němci půjdou Rusům na ruku. Kdo bude hájit jejich zájmy, až se velké sousední mocnosti zase dohodnou přes jejich hlavy?“ Právo, 27. 7. 2009); výrazy *wulffování* a *wulffovat* označují „vykrucování se, lhaní“ prezidenta Christiana Wulffa („Přestaň mi tu zase

---

⁸³ Jde o skládání slov, při kterém se začátek prvního a konec druhého spojí do jednoho slova, jež připomíná slova výchozí. „S mechanickou kompozicí má blending společné to, že nehledí k morfémové stavbě slova. Zachází s východiskovými slovy – prototypicky jsou 2 – jako s řetězci elementárních znaků (fonémů, grafémů) a prole je (přikloní je) tak, že vznikne slovo nové. Obvykle lze podle začátku výtvaru rozeznat první a podle konce druhé východiskové slovo.“ (Šimandl, 2013, s. 111)

wulffovat a řekni, jak to bylo... # Wulffen znamená ‚nevytáčeš se a řekni konečně pravdu‘. Tímto slovem němčinu neobohatil žádný jiný jazyk, ale člověk. Současný prezident, Christian Wulff. ... Předčasně opustil svůj post Wulffův předchůdce Horst Köhler. Aféra přinutila k odchodu i někdejšího ministra obrany Karla Theodora zu Guttenberga. A ten byl ve wulffování nějaký mistr.“ Mladá fronta Dnes, 31. 1. 2012); substantivum *Merkelgate* pojmenovává aféru, která se týká knihy „Polsko našich snů“ polského politika Jaroslawa Kaczynského, jenž v této knize kritizuje mocenské ambice Německa a kancléřku Angelu Merkelovou („Aféru, kterou polská média okamžitě překřtila na Merkelgate, spustilo Kaczynského vyjádření, že Merkelová se nestala kancléřkou ‚pouhou shodou okolností‘ a že jejím mocenským ambicím se Polsko bude muset ‚tím či oním způsobem podřídit‘. Když se novináři polské redakce časopisu Newsweek zeptali, zdali má Kaczynski na mysli, že Merkelové pomohla do čela Německa Stasi, tajná služba někdejší NDR, nevyvrátil to.“ Mladá fronta Dnes, 7. 10. 2011); přídavné jméno *postbismarckovský* pojmenovává dobu „po něm. kancléři Ottu von Bismarckovi“ („Ekonomické výhledy jsou přinejlepším mlhavé, může se dokonce přihodit, že státy důchodový systém finančně neutáhnou. Česko nevyjímaje. Otec zakladatel sociálního státu Otto von Bismarck se obrátí v hrobě, ale – plíží se doba postbismarckovská. A kdo se spolehne na stát, zažije nuzné stáří.“ Hospodářské noviny, 15. 2. 2012). Jména politiků jsou motivovány také zmíněné blendy: *merkoland* je složeninou příjmení něm. spolkové kancléřky Angely Merkelové a franc. prezidenta François Hollanda („Rozvášněný Merkoland # ... Přesto francouzsko-německý vztah funguje do značné míry díky tomu, že se současně maskuje německá síla i francouzské slabiny. ... Kombinace krize eura, německého hospodářského úspěchu za vlády kancléřky Angely Merkelové a francouzské hospodářské ochablosti pod vedením prezidenta François Hollanda však má za následek, že vztah obou zemí je nevyváženější, a tudíž složitější, než kdy dříve.“ Respekt, 13. 5. 2013); *merkozy* je kombinací příjmení něm. spolkové kancléřky Angely Merkelové a bývalého franc. prezidenta Nicolase Sarkozyho („Dva roky marných summitních a merkozy pokusů, dva roky hroutící se eurozóny a Němci v klidu, pomalu a líně na kraji propasti budují nový eurostát Fiskalunion. To nejde hned, vysvětluje doma stále populárnější německá kancléřka, evidentně ve svém živlu: musíme mít (s nimi) velkou trpělivost.“ Lidové noviny, 16. 12. 2011).

Další početnou skupinou jsou germanismy motivované jmény německých filozofů. Ze shromážděného materiálu vybírám pouze část. Adjektivum *heideggerovský* je motivováno jménem německého filozofa Martina Heideggera („Spor o otázku, zda ‚umwelt‘ jako svět v silném, heideggerovském slova smyslu coby ‚bytí k otevřenosti‘ náleží pouze lidskému (Heidegger) nebo i zvířecímu světu (Deleuze-Guattari, Uexküll), rozhodl Kouba ve prospěch druhých dvou (tři) jmenovaných.“ A2, 28. 2. 2007); *herderolog* je odborník na práci filozofa Johanna Gottfrieda Herdera („A to, co vám teď řeknu, nemám ze své hlavy, to již přede mnou vynašel nějaký herderolog.“ mluvjaz, 10. 10. 2007); *postmarxista* je zaznamenán ve významu „filozof žijící po Karlu Heinrichu Marxovi“ („Současná slovní zásoba či sada nástrojů kulturních studií však naznačuje, že ústředním zájmem oboru je kultura jakožto fenomén tvořený znaky, významy a reprezentacemi, které generuje mechanismus označování v kontextu lidských činností,“ píše v Británii vystudovaný Barker, jenž sám sebe označuje za kombinaci postmarxisty a neopragmatika.“ Mladá fronta Dnes, 24. 6. 2006); adjektivum *post-kantovský* pojmenovává něco, co přišlo „po něm. filozofovi Immanuelu Kantovi“⁸⁴ („Bohužel, tentokrát svůj hlavní filozofický argument D'Souza vystavěl nejen na Kantovi, nýbrž i na post-kantovském subjektivistovi Schopenhauerovi.“ Magazín Víkend Dnes, 29. 5. 2010).

Do předposlední skupiny zařazuji přejímky odvozené od jmen německých spisovatelů (Franz Kafka, Günter Grass, Karl May). *Kafkolog* je člověk zabývající se dílem Franze Kafky („A skutečných historických figur se tady objeví víc, například diplomat, germanista, kafkolog a vůdčí postava pražského jara 1968 Eduard Goldstücker nebo mladá zpěvačka Pavlína Filipovská.“ Mladá fronta Dnes, 16. 11. 2007); okazionální výraz *kafkosmršť* označuje „bouřlivé vydávání knih o Kafkovi“ („A nesmíme zapomenout na populárně kafkologický bedekr Jamese Hawese s názvem Proč byste měli číst Kafku, než promarníte svůj život. ... Tuto kafkosmršť chápu jako jednoznačné varování: nastal čas seriózně se ponořit do Kafky, aby se člověk takhle jednou ráno neprobudil z nepokojných snů a neshledal, že se v posteli proměnil v jakýsi odporný hmyz.“ Reflex, 30. 6. 2011); *kafkovština* je výraz vzniklý podle motivů Kafkova románu Proces, jde tedy o „nesmyslnost některých nařízení a zdlouhavost při vyřizování úředních záležitostí“ („Nasbírat všechna možná razítka a získat vysněné stavební povolení mu zabralo více než čtyři roky! Kdyby si vybral třeba některé okrsky státu Nevada, ‚kafkovštiny‘ by zůstal

---

⁸⁴ Už PSJČ má synonymní výraz *pokantovský* a opozitum *předkantovský*.

ušetřen. V těchto oblastech totiž není vyžadováno povolení vůbec žádné. Stavět lze začít hned!“ Týden, 25. 10. 2010); sloveso *přegrassovat* naznačuje, že o spisovateli Günтеру Grassovi se nadměrně mluví, konstrukce se užívá v pasivu („Bez ohledu na kritiky a ideové odpůrce je Grass autorem, o kterém se mluví a jehož díla budí pozornost. Snad se až na chvíli mohlo zdát, že je poněkud ‚přegrassováno‘.“ Mladá fronta Dnes, 22. 12. 2007); *mayolog* nebo *mayovec* je pak „obdivovatel a znalec díla spisovatele Karla Maye“ („Skalní čeští ctitelé Karla Maye si přezdívali mayologové. ‚Nebo mayovci. Tím ypsilonem se lišíme od literární skupiny májovců, k níž kdysi patřil Jan Neruda nebo Karolina Světlá,‘ směje se Koten.“ Týden, 26. 3. 2012).

Poslední skupinou jsou germanismy motivované vlastními jmény odborníků: fyzika Alberta Einsteina, inženýra Otto Intze, psychiatra Aloise Alzheimerera, biologa, lékaře Gustava Jägera, hudebního skladatele Johanna Sebastiana Bacha, něm. chirurga Wilhelma Fabryho von Hildena. Adverbium *einsteinovsky* značí vzhledovou podobnost s fyzikem Albertem Einsteinem („A pak Havelka přednášku překloupí do divadelní reality. Školní tabule se rozestoupí a příběhy šestice cestujících s einsteinovsky rozježenými hřívami ve vlakovém vagonu ukážou nejeden paradox ve vnímání světa kolem nás.“ Mladá fronta Dnes, 19. 1. 2008); *intzovka* je přehrada, jejíž název je motivován jménem inženýra Otto Intze („Bedřichovská přehrada je nejvýše položenou vodní nádrží v Jizerských horách a k jejím ozdobám patří dvě manipulační věže zakončené romantizujícím cimbuřím. Tím ale putování za přehradami ‚intzovkami‘ nekončí.“ IN magazín, 18. 2. 2009); výraz *alzheimercentrum* vznikl podle názvu Alzheimerovy choroby, kterou popsal psychiatr a neuropatolog Alois Alzheimer („Alzheimercentrum má u nás několik poboček a je jediným zařízením, jež pacientům poskytuje (za 550 Kč na den) 24hodinovou péči a kde mohou zůstat až do konce života.“ Pátek Lidových novin, 6. 3. 2009); stejné jméno motivovalo i výraz *alzheimerik*, který označuje „někoho, kdo trpí Alzheimerovou chorobou“ („Bylo to fyzicky i psychicky vysilující. Tatínek se s námi pral o klíčky od auta, protože chtěl jezdit, řidičák totiž stále měl. Později samozřejmě těžce nesete, když si vzdělaný člověk, kterého milujete, hraje s výkaly a vy je nacházíte všude po bytě,‘ popisuje paní Marta jeden ze známých projevů alzheimeriků.“ Týden, 18. 6. 2012); *jégrhózny* jsou „vlněné kalhoty“ pojmenované podle jména něm. propagátora vlněného prádla, biologa a lékaře Gustava Jägera („Designér Martin Imrich by se nejraději každou sobotu teleportoval na milánský trh. V Praze prohání nové kabrio a zrovna chystá velkolepý večírek, na který vyrazí v

zánovních jégrhoznách.“ ZEN magazín, 24. 10. 2011); také jeden z blendů vychází z kombinace jména něm. hudebního skladatele Johanna Sebastiana Bacha a slova *atmosféra*, je jím *bachmosféra* („V zajetí bachmosféry//Saské Lipsko vzdává hold mistrovi fugy a podle dění v ulicích si svého slavného patriota nenechá vzít # Bach na bannerech, plakátech, speciální tramvaji, na zdech chrámů i na nádraží, ve vitrínách, na čokoládových trubičkách ve tvaru varhanních píšťal.“ Lidové noviny, 15. 6. 2012); jménem něm. chirurga Wilhelma Fabryho von Hildena je motivováno slovní spojení *Fabryho choroba* („Fabryho choroba (vzácná metabolická porucha, chybí enzym nutný ke zpracování tuků): 1 pacient: 5 milionů/rok.“ Mladá fronta Dnes, 3. 1. 2012).

6. Frekvence nových německých výpůjček

Zkoumaná neologická databáze zachycuje dynamiku lexika, ale nelze z ní zjistit, jak jsou zaznamenané výpůjčky frekventované. Pro stručnou analýzu frekvence německých výpůjček jsem zvolila tři hlavní zdroje – Český národní korpus, mediální archiv Newton Media a internetový vyhledávač Google. Ze zjištěných výsledků jsem sestavila přehlednou tabulku prezentující frekvenci v jednotlivých zdrojích⁸⁵.

Nejprve jsem zjišťovala frekvenci výpůjček v Českém národním korpusu. Tento projekt byl založen v roce 1994 při Filozofické fakultě UK a spravuje ho Ústav Českého národního korpusu. Jak uvádí webové stránky⁸⁶, cílem korpusu je systematické mapování vývoje psané i mluvené češtiny ve všech jejích podobách a žánrech. Jde o soubor autentických textů, ve kterém lze vyhledávat různé jazykové jevy. Ty jsou zobrazeny ve svém přirozeném kontextu. Lze tedy s jeho pomocí zkoumat mimo jiné četnost jevů a jejich typický úzus. Vzhledem k tomu, že většina zkoumaných výpůjček byla excerpována z publicistických textů nebo jiných psaných textů, využila jsem pro výzkum jejich frekvence synchronní korpus SYN, který obsahuje více než 2,2 miliardy slov, byl zveřejněn v roce 2010 a je spojením všech synchronních korpusů řady SYN. Pro vyhledávání jsem využila korpusový manažer Bonito.

Druhým zdrojem pro výzkum četnosti výpůjček je mediální archiv Newton Media, který obsahuje plná znění zpráv tištěných periodik, internetu a doslovné přepisy zpravodajských a publicistických pořadů z televize a rozhlasu. Tento archiv jsem používala také při dohledávání vhodných kontextů pro doložení významu jednotlivých německých výpůjček.

Tabulku jsem doplnila výzkumem frekvence v internetovém vyhledávači Google. Zvolila jsem ho jako jeden z nejpoužívanějších internetových vyhledávačů a také proto, že u něj lze specifikovat jazyk vyhledávání, jazyk zobrazovaných webových stránek a má další funkce, které vyhledávání usnadňují. Slouží jako vhodné doplnění frekvenční tabulky, protože obsahuje mnohé internetové diskuse, blogy, komentáře a texty, které nejsou součástí korpusu SYN ani textů archivovaných v Newtonu Media a v nichž se německé výpůjčky, jak bylo zjištěno, také vyskytují.

---

⁸⁵ Viz závěr této části.

⁸⁶ Dostupné na <http://www.korpus.cz/>.

Mezi německými výpůjčkami jsou nejfrekventovanější ty, jež se staly součástí komunikace dříve, než byly zachyceny v neologické databázi. Do neologické databáze nejsou vždy excerpovány první výskyty lexémů, protože zdrojová základna publicistických textů je omezená, stejně jako počet excerptorů. Proto bylo při výzkumu frekvence v korpusu SYN zjištěno, že některé německé výpůjčky jsou zaznamenány již v 90. letech, zatímco v neologické databázi jsou zachyceny později. Měly proto více času na relativní zdomácnění v českém jazyce. Patří mezi ně například *kasaštyk*, *bildungsroman*, *šlepr*, *štosovat se*, *heideggerovský* nebo *kafkolog*.

Obzvláště v mediálním archivu a na internetu jsou frekventovanými výpůjčky pojmenovávající reálie, pro něž v češtině existuje pouze několik slov (pojmenování (*gastarbeiter*, *kurzarbeit*, *kulturkampf*, *stolperstein*), související s pro Českou republiku zajímavými, aktuálními tématy (*merkozy*) nebo označující produkty německých společností (*mafl*, *railjet*), popřípadě jde o specializovanou terminologii (*šstandování*).

V mediálním archivu Newton Media jsou frekventovanými výpůjčkami ty, které mají potenciál objevovat se ve zprávách z kultury, recenzích, někdy také v reklamních nabídkách (*bock*, *bildungsroman*, *radler*).

V internetovém prohlížeči Google lze nejčastěji nalézt výpůjčky v reklamních textech a nabídkách (*rajfka*, *mobilheim*, *bock*, *radler*), v návodech (*vlies*, *vliesový*, *štosovatelný*) nebo na blozích, v komentářích k hudebním klipům či v diskusních příspěvcích pod mnohými články, recenzemi atp. – tyto výrazy bývají často expresivní (*jódlovačka*, *fachat*, *hajsavý*, *blicka*, *ošajstlich*, *fofrovka*, *kurvaštelung*). V komentářích a diskusních příspěvcích se také objevují nadávky či urážky (*untermensch*). Na Googlu se dále vyskytují také specializované články a příspěvky, v nichž najdeme německé výpůjčky s tématem související, např. o módě (*štendr*) a sportu (*lauf*, *šstandování*).

Nejméně frekventovanými jsou výpůjčky, které se objevují ve všech třech zdrojích jednou až třikrát, to znamená, že výskyt zachycený v neologickém materiálu je jediný, nebo jeden z mála existujících záznamů výpůjčky. Tyto přejímky pravděpodobně zůstanou autorskými neologismy nebo jsou tak nové, že zatím nezačaly být užívány v širší jazykové komunikaci (*liebhaber*, *hobyfärer*, *geschenk*, *fára*, *landesfátr*, *šlemgruppe*, *šébich*, *pseudomartenska*, *intzovka* ad.). Nízkou frekvenci mají hybridní složeniny (s výjimkou složeniny *gruppensex*, která je starší, a výpůjček *fofrklacek* a *machršňůra*, které jsou na internetu značně frekventované). Nulovou frekvenci mají výpůjčky, které byly jako

autorská slova zachyceny na komunikační síti Facebook (*gruppensprcha*) nebo v mluvené komunikaci (*herderolog*).

6.1 Tabulka frekvencí německých výpůjček

německá výpůjčka	slovní druh / jiná charakteristika	Korpus SYN	Newton	Google ⁸⁷
liebhaber	podst. jm. m. živ.	1	2	0
hobbyfärer	podst. jm. m. živ.	0	1	0
wunderkind	podst. jm. m. živ.	5	23	20
špílmachr	podst. jm. m. živ.	5 ⁸⁸	2 ⁸⁹	3
švenkr	podst. jm. m. živ.	12	18	20
geschenk	podst. jm. m. živ.	0	1	1
fára	podst. jm. m. živ.	0	1 ⁹⁰	0
untermensch	podst. jm. m. živ.	6	10	45
pechvogel	podst. jm. m. živ.	9	10	6
dojčland'ák	podst. jm. m. živ.	0	0	6
ostalgik	podst. jm. m. živ.	0	0	10
gastarbeiter	podst. jm. m. živ.	30 ⁹¹	45	40
kulturmeister	podst. jm. m. živ.	0	0	3
staumelder	podst. jm. m. živ.	1	2	1
landesfátr	podst. jm. m. živ.	0	1	0
blutrauš	podst. jm. m. neživ.	0	1	1

⁸⁷ Pokud bylo nalezeno více než 500 odkazů, bylo prohledáno pouze prvních 500 výskytů.

⁸⁸ Prohledáno prvních 500 výskytů, ostatní zachycené lexémy mají pův. význam (viz část 5.1.1).

⁸⁹ Prohledáno prvních 500 výskytů, ostatní zachycené lexémy mají pův. význam (viz část 5.1.1).

⁹⁰ Prohledáno prvních 500 výskytů.

⁹¹ Údaj je přibližný, mnohdy z kontextu není jasné, jde-li o význam „dělník pracující v cizině“ nebo o význam „jakýkoliv pracovník v cizině“ (platí i o frekvenci Newtonu a Googlu).

kulturkampf	podst. jm. m. neživ.	6	30	40
kurzarbeit	podst. jm. m. neživ.	22 ⁹²	150	120
hochštaplerismus	podst. jm. m. neživ.	0	0	2
eintopf	podst. jm. m. neživ.	28 ⁹³	50	35
lauf	podst. jm. m. neživ.	6 ⁹⁴	50	20
štráf	podst. jm. m. neživ.	0	4	4
štráf	podst. jm. m. neživ.	3	10	7
abschlag	podst. jm. m. neživ.	2	2	1
štamtyš	podst. jm. m. neživ.	7	3	5
cajtgajst	podst. jm. m. neživ.	6	10	12
cajtštyk	podst. jm. m. neživ.	8	8	6
hochkunst	podst. jm. m. neživ.	1	5	10
kasaštyk	podst. jm. m. neživ.	170 ⁹⁵	120	180
šlág	podst. jm. m. neživ.	22 ⁹⁶	20	10
parkplac	podst. jm. m. neživ.	1	3	75
vlies	podst. jm. m. neživ.	4	95	120
kinderhotel	podst. jm. m. neživ.	0	8	45
mobilheim	podst. jm. m. neživ.	4	25	150
grosssiedlung	podst. jm. m. neživ.	0	1	0
štendr	podst. jm. m. neživ.	6	180	170

⁹² Započítány pouze výskyty, u nichž byla příslušnost k mužskému rodu jasná (celkové množství výskyty – 74).

⁹³ *Eintopf* se v korpusu SYN ve významu „směsice“ poprvé objevil v r. 1998, ve zkoumané databázi zachycen až v r. 2008 (viz část 5.1.2.1).

⁹⁴ Prohledáno prvních 500 výskyty (stejně jako v Newtonu a Googlu).

⁹⁵ V korpusu SYN zachyceno už z r. 1995, v databázi r. 2007 (viz část 5.1.2.1).

⁹⁶ V korpusu SYN poprvé z r. 1992, v databázi zachyceno z r. 2004 (viz část 5.1.2.1).

bildungsroman	podst. jm. m. neživ.	28 ⁹⁷	85	140
bildungsromán	podst. jm. m. neživ.	7	30	85
bock	podst. jm. m. neživ.	4	110	90
land	podst. jm. m. neživ.	0	2 ⁹⁸	1
radler	podst. jm. m. neživ.	10	150	115
stolperstein	podst. jm. m. neživ.	1	25	75
šlepr	podst. jm. m. neživ.	50 ⁹⁹	40	50
šlemgruppe	podst. jm. ž.	0	1	1
kaugummi	podst. jm. ž.	0	2	2
putzfrau	podst. jm. ž.	0	8	6
koštovačka	podst. jm. ž.	6	50	70
fišlínka	podst. jm. ž.	0	0	1
šmajska	podst. jm. ž.	0	2	8
jódlovačka	podst. jm. ž.	3	2	55
fofrovka	podst. jm. ž.	0	5	80
koštovačka	podst. jm. ž.	4	15	30
blicka	podst. jm. ž.	9	4	40
kurzarbeit	podst. jm. ž.	7 ¹⁰⁰	35	30
štanování	podst. jm. s.	0	1	80
šebich	příd. jm.	0	1	3
štamgastský	příd. jm.	9 ¹⁰¹	60	70
ostalgický	příd. jm.	6 ¹⁰²	10	30

⁹⁷ V korpusu SYN poprvé z r. 1993, v databázi zachyceno z r. 2005 (viz část 5.1.2.2).

⁹⁸ V Newtonu a Googlu prohledáno prvních 500 výskytů.

⁹⁹ V korpusu SYN poprvé z r. 1996, v databázi zachyceno z r. 2012 (viz část 5.1.2.2).

¹⁰⁰ Započítány pouze výskyty, u nichž byla příslušnost k ženskému rodu jasná (celkové množství výskytů – 74).

¹⁰¹ V korpusu SYN poprvé z r. 1999, v databázi zachyceno z r. 2009 (viz část 5.2).

vliesový	příd. jm.	1	10	65
štosovatelný	příd. jm.	3 ¹⁰³	1	35
hajsavý	příd. jm.	1	1	25
appetitlich	příd. jm.	2	2	0
unappetitlich	příd. jm.	1	3	15
hausnumerný	příd. jm.	0	1	0
ošajstlich	příd. jm.	6	10	30
vošajstlich	příd. jm.	20 ¹⁰⁴	25	80
unsalonfähig	příd. jm.	1	1	3
idiotensicher	přísl.	0	0	10
šulnul	přísl.	2	6	110
langsám	přísl.	1	1	27
gut	přísl.	0	2 ¹⁰⁵	2
štosovat se	sloveso	0	0	1
štosovat se	sloveso	90 ¹⁰⁶	100	160
wachtovat	sloveso	0	1	3
himlovat	sloveso	0	0	3
eklhaftovat se	sloveso	0	0	10
schreibit	sloveso	0	0	1
fachat	sloveso	0	8	120
echtpravicový	hybridní složenina	1	1	4
echt-psycholog	hybridní složenina	0	1	0

¹⁰² V korpusu SYN poprvé z r. 1998, v databázi zachyceno z r. 2000 (viz část 5.2).

¹⁰³ V korpusu SYN poprvé z r. 1998, v databázi zachyceno z r. 2008 (viz část 5.2).

¹⁰⁴ V korpusu SYN poprvé z r. 1999, v databázi zachyceno z r. 2013 (viz část 5.2).

¹⁰⁵ V Newtonu a Googlu prohledáno prvních 500 výskytů.

¹⁰⁶ V korpusu SYN poprvé z r. 1993, v databázi zachyceno z r. 2010 (viz část 5.4).

echt-psychologie	hybridní složenina	0	1	2
echtsocialistický	hybridní složenina	0	0	1
echtvodák	hybridní složenina	0	0	1
echtzelený	hybridní složenina	0	0	2
überamerický	hybridní složenina	1	1	1
überďábel	hybridní složenina	0	0	1
überkostel	hybridní složenina	1	1	1
überodrhovačka	hybridní složenina	0	1	0
über-premiér	hybridní složenina	0	1	0
übermáma	hybridní složenina	0	1	0
grupensex	hybridní složenina	6	10	90
gruppensex	hybridní složenina	40 ¹⁰⁷	45	70
gruppensprcha	hybridní složenina	0	0	0
gruppenfotka	hybridní složenina	0	0	8
fofreakce	hybridní složenina	0	0	1
fofrklacek	hybridní složenina	3	13	80
machršňůra	hybridní složenina	1	2	65
eurošpek	hybridní složenina	0	1	3
sprechopera	hybridní složenina	0	1	0
sprechpoezie	hybridní složenina	0	3	3
kurvaštelung	hybridní složenina	0	1	40
elektrotrabant	odv. z něm. názvů	0	2	6
e-trabant	odv. z něm. názvů	1	2	6
trabi	odv. z něm. názvů	60 ¹⁰⁸	55	70

¹⁰⁷ V korpusu SYN poprvé z r. 1991, v databázi zachyceno z r. 2012 (viz část 5.5).

¹⁰⁸ V korpusu SYN poprvé z r. 1996, v databázi zachyceno z r. 2005 (viz část 5.6.1).

trabík	odv. z něm. názvů	4 ¹⁰⁹	10	40
trabanták	odv. z něm. názvů	1	2	10
trabantista	odv. z něm. názvů	280 ¹¹⁰	25	120
trabantóza	odv. z něm. názvů	0	3	6
trabimanie	odv. z něm. názvů	0	0	3
trabantolog	odv. z něm. názvů	2	3	10
Trabantiáda	odv. z něm. názvů	8	15	15
beemváček	odv. z něm. názvů	0	1	0
bavorácký	odv. z něm. názvů	8	150	120
Volkswagenland	odv. z něm. názvů	1	1	0
golfi	odv. z něm. názvů	0	10	6
pasaták	odv. z něm. názvů	0	1	2
superpassat	odv. z něm. názvů	10	8	15
poršák	odv. z něm. názvů	0	13	90
porschovatý	odv. z něm. názvů	0	2	2
meďák	odv. z něm. názvů	50 ¹¹¹	25	40
meďour	odv. z něm. názvů	50 ¹¹²	20	60
opelovský	odv. z něm. názvů	4	15	15
audista	odv. z něm. názvů	0	1	25
volkswagensky	odv. z něm. názvů	0	1	1
pašík	odv. z něm. názvů	0 ¹¹³	5	20
pépékáčko	odv. z něm. názvů	1	1	8

¹⁰⁹ V korpusu SYN poprvé z r. 1997, v databázi zachyceno z r. 2005 (viz část 5.6.1).

¹¹⁰ V korpusu SYN poprvé z r. 1994, v databázi zachyceno z r. 2007 (viz část 5.6.1).

¹¹¹ V korpusu SYN poprvé z r. 1993, v databázi zachyceno z r. 2005 (viz část 5.6.1), ale i z dřívějších let (1991 a dál) bez vhodného kontextu.

¹¹² V korpusu SYN poprvé z r. 1993, v databázi zachyceno z r. 2006 (viz část 5.6.1).

¹¹³ Prohledáno prvních 500 výskytů (stejně jako v Newtonu a Googlu).

écéemka	odv. z něm. názvů	1	1	0
eppendorfka	odv. z něm. názvů	0	1	65
bauhaus	odv. z něm. názvů	6	20 ¹¹⁴	15
lidlizace	odv. z něm. názvů	1	2	3
lidlizovat	odv. z něm. názvů	0	1	1
rajfka	odv. z něm. názvů	1	7	50
railjet	odv. z něm. názvů	14	120	100
mafl	odv. z něm. názvů	8	35	85
maflík	odv. z něm. názvů	8	4	65
transrapid	odv. z něm. názvů	6	150	80
fritz-kola	odv. z něm. názvů	0	3	15
jégr	odv. z něm. názvů	0	0	8
pseudomartenska	odv. z něm. názvů	0	1	1
rammsteinově	odv. z něm. názvů	1	1	3
rammsteinovský	odv. z něm. názvů	5	3	15
tokiomanie	odv. z něm. názvů	2	6	10
antistraussovský	odv. z něm. názvů	0	1	0
genscherismus	odv. z něm. vl. jmen	0	2	4
schröderizace	odv. z něm. vl. jmen	2	4	5
wulffování	odv. z něm. vl. jmen	0	7	10
wulffovat	odv. z něm. vl. jmen	0	6	8
Merkelgate	odv. z něm. vl. jmen	0	1	2
postbismarckovský	odv. z něm. vl. jmen	0	0	2
merkoland	odv. z něm. vl. jmen	0	3	10
merkozy	odv. z něm. vl. jmen	0	120	130

¹¹⁴ Prohledáno prvních 500 výskytů.

heideggerovský	odv. z něm. vl. jmen	80 ¹¹⁵	25	90
herderolog	odv. z něm. vl. jmen	0	0	0
post-kantovský	odv. z něm. vl. jmen	0	1	6
postmarxista	odv. z něm. vl. jmen	1	1	15
kafkolog	odv. z něm. vl. jmen	80 ¹¹⁶	35	110
kafkosmršť	odv. z něm. vl. jmen	0	1	0
kafkovština	odv. z něm. vl. jmen	0	0	8
přegrassovat	odv. z něm. vl. jmen	0	1	0
mayolog	odv. z něm. vl. jmen	3	2	20
mayovec	odv. z něm. vl. jmen	1	4	8
einsteinovsky	odv. z něm. vl. jmen	8 ¹¹⁷	14	25
intzovka	odv. z něm. vl. jmen	0	1	1
alzheimercentrum	odv. z něm. vl. jmen	0	40	60
alzheimerik	odv. z něm. vl. jmen	0	1	12
jégrhózny	odv. z něm. vl. jmen	0	0	20
bachmosféra	odv. z něm. vl. jmen	0	1	2
Fabryho choroba	odv. z něm. vl. jmen	9	55	150

---

¹¹⁵ V korpusu SYN poprvé z r. 1991, v databázi zachyceno z r. 2007 (viz část 5.7).

¹¹⁶ V korpusu SYN poprvé z r. 1991, v databázi zachyceno z r. 2007 (viz část 5.7), ale i z dřívějších let (1990 a dál) bez vhodného kontextu.

¹¹⁷ V korpusu SYN poprvé z r. 1991, v databázi zachyceno z r. 2008 (viz část 5.7).

7. Závěr

Cílem této diplomové práce bylo dokázat, že jazykový kontakt češtiny a němčiny je dodnes živý. Přejímání lexikálních jednotek a slovotvorných prvků z cizích jazyků do češtiny je v současné době velice produktivním jevem. Neologický materiál obsahuje desítky německých výpůjček různých slovních druhů, z různých tematických oblastí a stylových vrstev jazyka. Vyskytují se v něm jak lexémy expresivně zabarvené, tak příznakově neutrální. Podle německého vzoru vznikají česká slova a slovní spojení (*modlomat, sídelní kaše*). Německé výpůjčky jsou součástí frazémů (*padnout jak šraňky*). Jejich význam je často znovuobnovován a pozměněn, výpůjčky se stávají neosémantismy (*gastarbeitr, špilmachr*). Germanismy pronikají do českého lexika a často se mu přizpůsobují graficky, výslovnostně, morfologicky či slovotvorně.

Kromě analýzy nových přejímek z němčiny z hlediska sémantického, hlediska jejich původu, expresivity, příznakovosti a integrace jsem ověřovala také jejich četnost v současné komunikaci. Bylo zjištěno, že nejfrekventovanějšími jsou německé výpůjčky excerpované nebo zachycené v korpusu již v 90. letech. Ty měly čas v češtině relativně zdomácnět a stát se součástí české slovní zásoby. Většina zkoumaných výpůjček je okazionální povahy, přesto se mezi nimi objevují výrazy frekventované, např. lexémy pojmenovávající realie, pro něž existuje v češtině jenom víceslovný název, nebo výrazy expresivní, jež bývají v převážné míře součástí diskusních příspěvků a internetových komentářů. Velmi frekventovanými jsou depropriální pojmenování, motivovaná jména německých osobností či názvy německých společností a produktů. Vznikají slovotvorná hnízda, celé řady slov motivovaných proprii. Množství zachycených výpůjček ukazuje, že tendence k přejímání lexikálních jednotek z německého jazyka u nás je perspektivním slovotvorným procesem.

Výzkum neologismů a nových výpůjček je významný pro sledování jazykového vývoje u nás. Reflektuje pohyby lexika a aktuální slovotvorné, gramatické, grafické a další změny v něm. Tato diplomová práce ukazuje, které slovní druhy jsou v češtině nejproduktivnější, které výpůjčky jsou a nejsou graficky a výslovnostně adaptované češtině, které slovotvorné typy jsou do češtiny nejčastěji přejímány. Z výzkumu vyplývá, že výrazně nepřevažuje ani jeden typ zápisu německých výpůjček, vyskytují se jak přejímky graficky a výslovnostně adaptované (*parkplac, landesfátr, hobyfärer, šébich*), tak přejímky v původní grafické podobě (*kurzarbeit, putzfrau, kulturkampf, unsalonnfähig*). U

některých výpůjček existuje v češtině více variant (*pechfógl, pechvogel; cajtgajst, cajtgaist, zeitgeist*).

Analyzovány byly především výpůjčky excerptované z publicistických textů, při ověřování frekvence však bylo zjištěno, že bývají často součástí diskusních příspěvků a komentářů na internetu a součástí komunikace mládeže na sociálních sítích, které mají částečně povahu mluvených komunikátů, jde o tzv. psanou mluvenost. Jejich časté užití v různých druzích psaných komunikátů potvrzuje, že pro mluvčí českého jazyka se stávají neutrálními, to znamená, že na jejich postavení v českém lexiku již není nahlíženo negativně, jako tomu bývalo v minulosti.

Během svého výzkumu jsem se setkala s několika problémy. Prvním bylo určení vztahu mezi neologismem a jeho motivantem. U některých germanismů bylo obtížné určit, z jakého slova vznikly. Některá adjektiva například mohla být odvozena od dvou existujících substantiv či sloves (*ostaligický – ostalgie, ostalgik; fofrovka – fofr, fofrovat*). Bylo také obtížné stanovit německé slovo, z něhož výpůjčka vznikla, nebo s jistotou určit, že lexikální jednotka je původem německá (*fofr-*). Také formulace významů německých výpůjček byla někdy nesnadná. Některé lexémy byly zachyceny v kontextech, jejichž interpretace byla nejasná. Obzvláště u některých okazionálních pojmenování bylo obtížné určit, co jimi chtěl autor přesně vyjádřit, protože se mnohdy v jiném kontextu nevyskytují. Posledním problémem bylo samotné ověřování frekvence jednotlivých výpůjček. V korpusovém manažeru Bonito probíhalo vyhledávání až na výjimky bezproblémově. V mediálním archivu Newton Media se stává, že vyhledávač nenajde všechny tvary lexému, obzvláště u hesel, jejichž reprezentativní tvar program nerozpozná, což se u většiny německých výpůjček stávalo. V internetovém vyhledávači Google bylo problémem vysoké množství zobrazených výsledků, které přes specifikaci jazyka prohledávaných stránek vždy neodpovídaly tomu, co jsem chtěla nalézt. I na mnoha českých webových stránkách se vyskytovaly texty v němčině, takže bylo třeba všechny výskyty postupně procházet, aby výsledek nebyl zkreslený, což bylo velmi časově náročné.

8. Literatura

Brockhaus Enzyklopädie in vierundzwanzig Bänden. Band 13: Lah-Maf (1990). Mannheim: F. A. Brockhaus.

BUZÁSSYOVÁ, K. (2003): *K dimenziám internacionalizácie slovnéj zásoby* (In: *Internacionalismy v nové slovní zásobě – Sborník příspěvků z konference Praha, 16. – 18. června 2003*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR).

BUZÁSSYOVÁ, K., WASZAKOVA K. (2003): *Tendencia internacionalizacji. Obščije voprosy. Tendencia k internacionalizácii (s ohľadom na funkčnú diferenciaciu internacionalizácie v rozličných sférach komunikácie)* (In: *Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich. 1. Słowotwórstwo/Nominacja*. Red. Ingeborg Ohnheiser. Opole: Universität Innsbruck - Institut für Slawistik, Uniwersytet Opolski - Institut Filologii Polskiej).

ČAPEK, K. (1986): *O umění a kultuře III*. Praha: Československý spisovatel.

Český národní korpus (1990-2014) [online]. < <http://www.korpus.cz/>>

DANEŠ, F. (2009): *Xenismy v dnešní češtině* (In: *Kultura a struktura českého jazyka*. Praha: Karolinum).

Das Fremdwörterbuch Duden (1997). Mannheim: Duden Verlag.

Encyklopédia jazykovedy (1993). Bratislava: Obzor.

Encyklopedický slovník češtiny (2002). Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

DOKULIL, M (1962): *Tvoření slov v češtině 1. Teorie odvozování slov*. Praha: Nakladatelství československé akademie věd.

GAZDA, J. (2003): *Internacionalizační tendence v rozvoji slovní zásoby současných západoslovanských jazyků* (In: *Internacionalismy v nové slovní zásobě – Sborník příspěvků z konference Praha, 16. – 18. června 2003*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR).

HAUSER, P. (1980): *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

JUNKOVÁ, B. (2003): *Internacionalismy v současné psané publicistice* (In: *Internacionalismy v nové slovní zásobě – Sborník příspěvků z konference Praha, 16. – 18. června 2003*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR).

LOTKO, E. (2003): *Slovník lingvistických termínů pro filology*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Manuál lexikografie (1995). Jinočany: Nakladatelství H&H.

MARTINCOVÁ, O. (1973): *Tzv. hybridní složeniny jako lexikální inovace*. (In: *Studia z filologie polskiej i słowianskiej XIII.*, Warszawa).

MARTINCOVÁ O. (1983): *Problematika neologismů v současné spisovné češtině*. Praha: Univerzita Karlova.

MARTINCOVÁ, O. (1985): *Okazionální pojmenování a jejich tvoření v současné češtině*. (In: *Filologické studie XIII. Sborník pedagogické fakulty Univerzity Karlovy*. Praha: Univerzita Karlova).

MARTINCOVÁ, O. (2003): *Internacionalizace a vyrovnávací tendence* (In: *Internacionalismy v nové slovní zásobě – Sborník příspěvků z konference Praha, 16. – 18. června 2003*. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR).

MARTINCOVÁ O. a kol. (1998): *Nová slova v češtině. Slovník neologismů 1*. Praha: Akademia.

MARTINCOVÁ O. a kol. (1999): *Neologie a neografie. Výběr z národních bibliografií s Dodatkem*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky.

MARTINCOVÁ O. a kol. (2004): *Nová slova v češtině. Slovník neologismů 2*. Praha: Akademia.

MARTINCOVÁ O. a kol. (2005): *Neologismy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky.

Mediální archiv Newton Media. (1990-2014) [online]. <
<http://mediasearch.newtonmedia.cz/>>.

MISTRÍK, J. (2002): *Lingvistický slovník*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo.

MRAVINACOVÁ, J. (2005a): *Neosémantismy vzniklé pod vlivem cizího jazyka*. (In: MARTINCOVÁ, O. a kol. *Neologismy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český).

MRAVINACOVÁ, J. (2005b): *Přejímání cizích lexémů*. (In: MARTINCOVÁ, O. a kol. *Neologismy v dnešní češtině*. Praha: Ústav pro jazyk český).

MÚCSKOVÁ, G. (2010): „*Opakované prevzatia*“ ako výsledok historických kultúrnych kontaktov. (In: *Slovo – Tvorba – Dynamickosť: na počesť Kláry Buzássyovej*. Bratislava: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV).

Neologická excerpční databáze (2005-2014) [online]. < <http://eda.fox1.cz/>>.

NEPRAŠOVÁ, R. (2012): *Nové germanismy v češtině*. Praha: Pedagogická fakulta UK.

NEWERKLA, S. M. (2004): *Sprachkontakte Deutsch-Tschechisch-Slowakisch*. Frankfurt am Main: Europäischer Verlag der Wissenschaften.

Nová slovní zásoba ve výkladových slovnících (2000). Sborník příspěvků z konference Praha, 31. 10. – 1. 11. 2000. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd České republiky.

Nový akademický slovník cizích slov A-Ž (2005). Praha: Akademia.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost (2005). Praha: Akademia.

Slovník spisovného jazyka českého (1989). Praha: Akademia.

SOCHOVÁ, Z., POŠTOLKOVÁ, B. (1994): *Co v slovnících nenajdete*. Praha: Portál.

Sudetsko-český slovník. [online]. <<http://litvinov.sator.eu/encyklopedie/sudetsko-cesky-slovník>>.

ŠIMANDL, J. (2013): *Mechanické krácení a mechanické skládání; blending*. (In: *Problémy na neologijata v slavjanskite ezici*. Sofie: Prof. Marin Drinov Academic Publishing House).

TÖLGYESI, T. (2009): *Lexikální germanismy v současné češtině. Studie kontaktovělingvistická.* Budapešť: Puliscsaba.

ZIKOVÁ, M. (2001): *Substantivní neologismy a jejich parasystémový charakter.* (In: *Naše řeč.*, roč. 84, č. 2).

9. Resumé

Cílem diplomové práce *Nové německé výpůjčky v češtině* je potvrzení důležitosti jazykových kontaktů českého a německého jazyka. Práce prokazuje, že přejímání německých lexikálních jednotek do češtiny je produktivním způsobem obohacování slovní zásoby. Užívání německých výpůjček v různých druzích komunikátů a analýza jejich frekvence dokládají, že mluvčí jazyka začínají na postavení germanismů v češtině pohlížet neutrálně, tedy ne negativně, jako tomu bývalo v minulosti.

Zabývám se analýzou cizojazyčných lexikálních jednotek z hlediska integračně-adaptačního, sémantického a frekvenčního. Metodou mého výzkumu je cílená excerpcce denního tisku, během které lze sledovat, jak se nové německé výpůjčky prosazují v současné české slovní zásobě. Zaměřuji se na produktivitu užití jednotlivých přejímaných slovních druhů. Kromě jednotlivých slovních druhů charakterizují také hybridní složeniny a depropiální výrazy. Množství nových německých výpůjček, které jsou zachycovány v neologické excerpční databázi, dokládá, že přejímání německých slov a slovtvorných prvků je významným a produktivním jazykovým procesem vzniku neologismů.

Svůj výzkum uvádím vymezením terminologie, jež je pro další práci nezbytná, a to pojmy „neologismus“, „výpůjčka/přejímka“, „germanismus“ a termíny související (neosémantismus, potencialismus, internacionalismus, xenismus ad.). Charakterizují také různá pojetí klasifikace neologismů.

Zkoumané německé výpůjčky porovnávám s těmi, které jsou zaznamenány v preskriptivních výkladových slovnících, v publikaci *Co v slovnících nenajdete* a ve slovnících neologismů. Mapuji tak vývoj produktivity německých výpůjček v češtině od doby vzniku těchto slovníků dodnes.

Z analýzy výpůjček vyplývá, že z německého jazyka jsou v současné době přejímána především substantiva, a to konkrétně i abstrakta. Ve zkoumaném materiálu se však vyskytuje množství přejatých adjektiv, adverbíí i sloves. Produktivní skupinou nových pojmenování jsou hybridní složeniny, germanismy motivované názvy německých produktů, společností a skupin nebo německými vlastními jmény. Nejfrekventovanějšími jsou výpůjčky zachycené již v 90. letech. Četnými jsou také lexémy pojmenovávající realie, pro něž existuje v češtině jenom víceslovný název, nebo výrazy expresivní, jež bývají v převážné míře součástí diskusních příspěvků a internetových komentářů.

10. Résumé

The aim of the thesis *New German Borrowings in the Czech Language* is a confirmation of the importance of language contacts in Czech and German. The work demonstrates that acceptance of German lexical units into Czech language is a productive way of enriching its vocabulary. The use of German borrowings in different kinds of utterances and their frequency analysis show that language speakers are starting to see the position of germanisms in Czech in a neutral way, thus not negatively, as was the case in the past.

I deal with the analysis of foreign language lexical units from the integral-adaptation, semantic and frequency point of view. The method of my research is targeted excerption of newspapers, where you can see how the new German borrowings are used more and more in contemporary Czech vocabulary. I focus on productivity of use of different borrowed parts of speech. In addition to the various parts of speech I also describe hybrid composites and deproprial expressions. The amount of the new German borrowings, which are collected in neologism exceptions database, demonstrates that acceptance of German words and word formation elements is an important and productive linguistic process of creating of neologisms.

I present my research by definition of the terminology, which is necessary for further work, namely the terms "neologism", "borrowing", "germanism" and related terms (neosemantism, potentialism, internationalism, xenism, etc.). I also describe various concepts of classification of neologisms.

I compare the researched German borrowings with those reported in prescriptive monolingual dictionaries, in publication *Co ve slovníčích nenajdete* (What you can't find in dictionaries) and in dictionaries of neologisms. This way I map the development of productivity of German borrowings in Czech since the formation of these dictionaries.

The analysis of borrowings shows that especially nouns are borrowed currently, namely concretes and abstracts. But there are a lot of borrowed adjectives, adverbs and verbs in the researched material as well. Hybrid composites, names of German products, companies and groups motivated by germanisms or German proper names are productive group of new naming. The most frequent borrowings are those recorded already in the 1990s. The lexemes which denote facts with only multi-word title in Czech language, or expressive expressions, which are often part of discussion contributions and the Internet comments, are also numerous.

11. Klíčová slova

germanismy

neologismy

výpůjčky

přejímky

integrace přejímek

adaptace přejímek

frekvence přejímek

přejímání cizích lexikálních jednotek

12. Příloha – Rejstřík zkoumaných německých výpůjček

A		eintopf.....	45
abschlag.....	45	eklhaftovat se.....	54
alzheimercentrum.....	67	elektrotrabant.....	58
alzheimerek.....	67	eppendorfka.....	61
antistraussovský.....	64	e-trabant.....	58
appetitlich.....	52	eurošpek.....	57
audista.....	60		
B		F	
bachmosféra.....	68	Fabryho choroba.....	68
bauhaus.....	61	fachat.....	54
bavorácký.....	59	fára.....	43
beemváček.....	59	fišlínka.....	49
bildungsroman.....	47	fofrklacek.....	57
bildungsromán.....	47	fofrovka.....	49
blicka.....	50	fofrreakce.....	57
blutrauš.....	44	fritz-kola.....	62
bock.....	47		
C		G	
cajtgajst.....	45	gastarbeiter.....	43
cajtštyk.....	46	genscherismus.....	64
		geschenk.....	42
D		golfi.....	60
dojčland'ák.....	43	grosssiedlung.....	47
		grupensex.....	57
E		gruppenfotka.....	57
écéemka.....	61	gruppensex.....	57
echtpravicový.....	55	gruppensprcha.....	57
echt-psycholog.....	55	gut.....	53
echt-psychologie.....	55		
echtsocialistický.....	55	H	
echtvodák.....	56	hajsavý.....	52
echtzelený.....	56	hausnumerný.....	52
einsteinovský.....	67	heideggerovský.....	66
		herderolog.....	66
		himlovat.....	54
		hobyfärer.....	42
			88

hochkunst	46	mayolog	67
hochštaplerismus.....	44	mayovec.....	67
I		meďák.....	60
idiotensicher	53	meďour	60
intzovka	67	Merkelgate	65
J		merkoland	65
jégr	63	merkozy	65
jégrhózny.....	67	mobilheim	47
Jódlovačka.....	49	O	
K		opelovský.....	60
Kafkolog.....	66	ostalgický.....	51
kafkosmršť.....	66	ostalgik.....	43
kafkovština	66	ošajstlich	52
kasaštyk	46	P	
kaugummi.....	49	parkplac	46
kinderhotel.....	46	pasat'ák.....	60
Koštovačka	49	pašik.....	61
kulturkampf	44	pechvogel	43
kulturmeister.....	44	pépékáčko	61
kurvaštelung	58	porschovatý	60
kurzarbeit.....	44, 50	poršák	60
L		postbismarckovský	65
land	47	post-kantovský	66
landesfátr	44	postmarxista	66
langsám	53	přegrassovat	67
lauf	45	pseudomartenska	63
lidlizace	62	putzfrau.....	49
lidlizovat.....	62	R	
liebhaber	42	radler.....	48
M		railjet.....	62
mafl	62	rajfka.....	62
maflík	62	rammsteinově	63
machršňůra	57	rammsteinovský	63

S			
schreibit	54	trabantolog	59
schröderizace	64	trabantóza	59
sprechopera	58	trabi	58
sprechpoezie	58	trabík	58
staumelder	44	trabimanie	59
stolperstein	48	transrapid	62
superpassat	60	Ü	
Š		überamerický	56
šebich	51	überd'ábel	56
šlág	46	überkostel	56
šlemgrupe	48	übermáma	56
šlepr	48	überodrhovačka	56
šmajska	49	über-premiér	56
špílmachr	42	U	
štamgastský	51	unappetitlich	52
štamtyš	45	unsalonfähig	53
štandování	50	untermensch	43
štendr	47	V	
štosovat se	54	vlies	46
štosovatelný	51	vliesový	51
štráf	45	Volkswagenland	60
šulnul	53	volkswagensky	61
švenkr	42	vošajstlich	52
T		W	
tokiomanie	63	wachtovat	54
trabant'ák	59	wulffování	64
Trabantiáda	59	wulffovat	64
trabantista	59	wunderkind	42